

Her Çocuğa Bir Aile

İslami Bağlamlarda Koruyucu Ailelik Üzerine Uygulama Kılavuzu

İçindekiler

Teşekkür	3
Kısaltmalar	3
Terimce	4
GİRİŞ	6
Kılavuzun amacı ve yapısı	6
Alternatif bakım seçeneklerinin sürekliliğinde koruyucu ailenin rolü	7
Tablo 1: Koruyucu ailelik dahil olmak üzere alternatif bakımın farklı türlerinin karşılaştırması	8
Çocuk merkezli koruyucu aileliği ilkeleri	10
Kısım A: İslami Bağlamlarda Koruyucu Ailelik	12
1. Çocukların akrabası olmayan kişilerin yanına yerleştirilmesine yönelik tutumlar	12
2. Çocuğun ihtiyaç ve menfaatlerini öne koyan koruyucu aileyi teşvik etme	14
3. Çocuğun kökenine ve biyolojik aileyle iletişime geçmeye açık olma	15
4. Koruyucu aile sistemlerinin ve sistemlerin gelişim aşamalarının karşılaştırması	16
Kısım B: Koruyucu Aile süreci	18
1. Aday koruyucu aileleri sürece dahil etme	18
2. Koruyucu aileye uygunluk ve yeterliğin değerlendirilmesi	20
• Değerlendirmede ele alınacak konular	22
• Motivasyon ve kararlılık değerlendirmesi	23
• Ailenin uygunluğunu ve yeterliğini değerlendirme	23
3. Aday koruyucu ailelerin eğitimi	26
• Zamanlama ve süreç	26
• Eğitimin içeriğini planlama ve hazırlama	27
4. Koruyucu aile seçiminde bağımsız onay	29
• Bağımsız heyetler tarafından etkili karar verme ilkeleri	29
5. Koruyucu aile ihtiyacındaki çocukları tespit etme ve değerlendirme	31
6. Eşleştirme: Çocuk için uygun koruyucu aileyi tespit etme	33
• Kardeşleri yerleştirme	34
7. Bakım planlaması	36
8. Tanıştırma ve yerleştirme: Süreç, roller ve koşullar	37
9. Aileye yerleştirmeleri destekleme, gözlemlleme ve değerlendirme	40
• Aileye yerleştirme değerlendirmeleri	40

• Koruyucu ailelere uygulamalı destek	41
• Denkler arası destek	41
• Süreli koruyucu ailelik	41
• Koruyucu aile dernekleri	42
• Koruyucu ailenin biyolojik çocuklarının rolü - 'Koruyucu çocuklar'	42
• Koruyucu aileler için süregelen eğitimler	43
10. Çocuğun ailesiyle iletişimi destekleme	44
11. Hatalardan ve beklenmedik sonuçlardan ders çıkarma	46
12. Aileye geri dönme ve koruyucu aileden ayrılma	47
Kısım C: Eğitim materyali ve değerlendirme teknikleri	49
1. Benlik ve bağlanma	49
• Pozitif benlik geliştirmesi için çocuğu destekleme	49
• Pozitif bir benliği desteklemek için gerekli araçlar	49
• Bağlanma, ayrılma ve kayıp	50
2. Koruyucu aileyi değerlendirmede gerekli araçlar	54
2.1 Aday koruyucu aileler için ileriye yönelik alıştırmalar	54
2.2 Kişisel güçlü yanların ve zayıflıkların karşılaştırması	55
2.3 Ekoharitalar	56
2.4 Genogramlar	57
2.5 Ebeveynlik stilini değerlendirmede kullanılacak sorular	59
EK A: Ulusal bağlamlar ve örnek vaka çalışmaları	62
MISIR, Hope Village Topluluğu	62
ENDONEZYA, Muhammadiyah	66
ÜRDÜN, Ürdün Nehri Vakfı, Sosyal Kalkınma Bakanlığıyla (SKB)	68
KIRGIZİSTAN, Semya	71
TÜRKİYE, Hayat Sende	75
Ek B: Birleşik Krallık'ta Modern Evlat Edinme Uygulamasına ve Koruyucu Aileliğe İslami Rehberlik	78
Referanslar	80

Teşekkür

Bu raporun çevirisi Hayat Sende Derneği Gönüllü Çevirmen Ağı altında, İstanbul Üniversitesi Çeviri Kulübü'nün Arkadaşım Hayat Projesi kapsamında yapılmıştır.

Çevirmenler Deniz Ezgim Zeybek, Elif Kırbaş, Meysun Sözeri, Ayşenur Aksak, Doğukan Kılıç, Can Güzel, Nur Banu Demirci, Batuhan Sofuoğlu, Tuğçe Köse'ye; Çeviri editörleri Hüseyin Yalım ve Kübra Altıntaş'a; Teknik düzeltmen Cihat Çamyar'a gönüllü desteklerinden ve emeklerinden dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Kısaltmalar

ÇHS	BM Çocuk Hakları Sözleşmesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SHU	Sosyal Hizmet Uzmanı

Terimce

Aksi durum belirtilmedikçe, tüm terimler Better Care Network Anahtar Terimler¹listesinden alınmıştır.

Alternatif Bakım: Adli ya da idari makamların veya usulen akredite edilmiş kuruluşların kararıyla ya da çocuğun ebeveyn(ler)inin, birincil bakıcının, ebeveynin yokluğunda bakım uzmanının inisiyatifiyle çocuğun en az bir gece ebeveyn evinden uzakta bakıldığı resmi ya da gayri resmi anlaşma.

Resmi Bakım: Evde bakım da dahil olmak üzere çocuğun hangi yolla dahil olduğuna bakılmaksızın yerleştirmenin yetkili merciinin talimatlarına uygun yapıldığı tüm bakım durumları.

Koruyucu Aile: Çocuğun kendi ailesi dışında, nitelikli, seçilmiş, onaylanmış ve denetlenmiş bir aileye, ev ortamında alternatif bakım amacıyla, yetkili makamlar tarafından yerleştirildiği durumlar (Alternatif Bakım İçin Kılavuzlar 2010, BM).

Koruyucu aile bakım türleri (Her Çocuğa Aile, 2015a, s8) (Cantwell, 2012):

- **Kısa ya da orta vadede koruyucu ailelik:** Çocuğun ailesiyle yeniden birleşimini sağlamak adına çaba gösterilirken sağlanan birkaç hafta ya da aylık bakım türü.
- **Uzun vadede koruyucu ailelik:** Ailesine geri dönemeyen fakat evlat edinmenin de uygun olmadığı çocuklar içindir, süre genellikle yetişkinliğe kadar uzatılır
- **Kısa ara koruyucu ailelik:** Ebeveynleri hastanedeyken ya da ebeveynlerin bakım görevlerine ara verilmişken çocuğa kısa süreli bakılması.
- **Kısa dönem koruyucu ailelik:** Uzun zamanlı yerleştirme aranırken çocuğun birkaç gün ya da hafta süresince planlanmamış yerleştirilmesi.
- **Tedavi ya da özel durumlarda koruyucu ailelik:** Reşit olmayan failler, ciddi davranış ya da akıl sağlığı sorunu olan çocuklar için bakım.
- **Ebeveyn ve bebeği için koruyucu ailelik:** Ebeveynlerin, genellikle genç annelerin, ebeveynlik yapmasına yardımcı olmak amacıyla çocuğunun yanı sıra bakılması.

Kafala: Korunmasız çocuklara koruma sağlama kapsamında çeşitli anlamlara sahiptir. Çocuk ve ebeveynler arasındaki kan bağının yeri doldurulamaz görüldüğü için evlat edinmeyi tanımayan İslam hukuku tarafından tanınmıştır. Kafala, basitçe “vasilik” olarak kullanılmaktadır fakat ebeveynin, genişleyen aile ya da ev bakımı ihtiyacındaki çocuğa ekonomik ve diğer desteklerin düzenli olarak sağlamasını da içermektedir. ÇHS (BM,1989), terimi, her ne kadar Kafala uygulaması altındaki çocuk aile soyadında ya da mirasında aynı haklara sahip olmasa da aileyle daimi ve yasal bir temelde yaşaması için çocuğun aile yanına alınması ve aile içindeki diğer çocuklardan farksız bir şekilde bakılması olarak kullanılmaktadır. (Her Çocuğa Aile, 2015a, s12). Yine de İslam hukukunda ve geleneğinde asıl aile adının ve soyunun devam ettirilmesi tercih edilmektedir. Kafala anlaşmasında vasi, kafil olarak bilinmektedir. Takafala ise öksüz kalmış ya da ebeveynleri olmayan çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak anlamına gelmektedir. Makfool ise Kafala bakımında olan çocuktur. (Rotabi, Broomfeld, Lee, & Abu Sarhan, 2017).

¹ <https://bettercarenetwork.org/toolkit/glossary-of-key-terms>

Daimilik / Daimilik planlaması: 'Daimilik' terimi çocuğunun sosyal, duygusal ve gelişimsel ihtiyaçlarının karşılandığı uzun vadeli, dengeli ve sürekli bakım anlaşması hususunda kullanılmıştır. Terim çoğunlukla biyolojik ailede yaşamayı (ya da aileye geri dönmeyi) veya başka bir aile tarafından resmi olarak evlat edinilmeyi tanımlar. Bununla birlikte, bakım içerisindeki çocuklarla olan görüşmeler göstermiştir ki, en önemli olgu yerleştirmenin 'sonsuz kadar' sürecekmış gibi görülmesi değil; çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması ve çocuğun nitelikli, dengeli, düzenli ve istikrarlı bakım ilişkilerinden faydalanabilmesidir. (BM Alternatif Bakım İçin Kılavuzlar, 2010, İleriye Gitmek, 2012).

Yerleştirme: Çocuk ya da gençler için ev dışı konaklamanın kısa ya da uzun vadede sağlanmasına yönelik bir sosyal hizmet terimidir.

Aileye geri dönme: Ailesinden ayrılmış çocuğun korumayla ilgi görmesi ve hayatının her alanında aidiyet hissi ve amaç bulması amacıyla (genellikle menşei) ailesine ve çevresine döndüğü ve bu dönüşün temelli olmasının beklendiği bir süreçtir. **(Her Çocuğa Aile, 2016, Çocukların Aileye Geri Dönmesi üzerine kılavuzlar)²**

Wali: İslami şariat kanunlarında yasal vasi için kullanılan Arapça terim; genellikle, bir kadına evlenmesi için rıza verebilen, çocuğun babası ya da en yakın erkek akrabasıdır

² Her Çocuğa Aile (2016): Çocukların Aileye Geri Dönmesi Üzerine Kılavuzlar. Kuruluşlar arası ekip tarafından çocukların ailelerine geri dönmesi üzerine hazırlanmıştır.

<https://familyforeverychild.org/report/guidelines-childrens-reintegration-2/>

GİRİŞ

i. Kılavuzun amacı ve yapısı

Bu uygulama kılavuzu, ulusal düzeydeki karar vericilere olduğu kadar, sosyal hizmet uzmanları, destek uzmanları ve onların idarecileri gibi yetkili kişilere yardımcı olmak, koruyucu aile sistemini geliştirmek ve sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

Giriş kısmı, koruyucu ailelikteki anahtar terimleri, konseptleri ve ilkeleri ortaya koymaktadır. Daha sonra kılavuz üç kısma ayrılmıştır.

Kısım A Belirli İslami bağlamlarda idare ve uygulamanın nasıl farklılaştığını incelemektedir. Bu kısım İslam'ın çoğunluk dini olduğu ve bundan dolayı yasama, sosyal politika ve sosyal hizmet uygulamalarında, farklı kapsam ve yollarla olsa da, büyük etkisinin olduğu beş farklı ülkede; Mısır, Endonezya, Ürdün, Kırgızistan ve Türkiye'de, koruyucu aile sistemini geliştirme arayışında olan beş Her Çocuğa Aile³ üyesinin çalışmalarıyla bilgilendirilmiştir. Aile temelli alternatif bakım yerine geniş kurumlarda verilen bakımın tercih edilmesinin çocuğun temel gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamadığını ve çoğunlukla çocuğa zarar verdiğini fark eden bu ülkelerde Koruyucu Aile sistemi, hükümetlerin ve hükümet ortaklarının geliştirmek, ya da en azından incelemek için ilgisinin giderek arttığı bir servis haline gelmektedir.

Kısım B Çocuklar İçin Alternatif Bakım Kılavuzlarında (BM, 2010, artık "Kılavuzlar" olarak anılacaktır) ve kılavuzların yürürlüğe konması üzerine el kitapçıklarında (Cantwell ve diğ., 2012) ortaya konulanlar üzerinden koruyucu ailelik sürecindeki anahtar aşamaların özetini, her bir aşama için üyelerimizin iyi bir uygulama olarak değerlendirdiği anahtar unsurları ve uluslararası standartlar ile ilkeleri yansıtan uygulamaları içermektedir. Bu bölüm, tek bir 'faydalı uygulama' modeli, tek bir standart veya yöntem önermez ve koruyucu ailelik bakım türünü diğer bakım türlerinin üstünde görmeyi amaçlamaz. Bunun yerine Her Çocuğa Aile üyeleri, danışmanların da yardımıyla uzmanlara ve karar vericilere koruyucu ailelikteki faydalı uygulamaların anahtar unsurlarını önermektedir:

- Diğer alternatif bakım seçenekleriyle karşılaştırarak, koruyucu aileliğin ne zaman ve hangi çocuğa kısa ya da uzun vadeli çözümde uygun olabileceğine karar verme,
- Koruyucu aileleri nasıl dahil edeceklerine, inceleyeceklerine ve hazırlayacaklarına; devamında koruyucu aileliğin olası faydalarının maksimuma çıkarılıp risklerinin minimuma indirildiğinden emin olmak için yerleştirmeleri gözlemlenmede ve teşvik etmede yardımcı olma,

Bu kılavuz, farklı bağlam ve ihtiyaçlar doğrultusunda uyarlanabilir, güncellenebilir.

Kısım C Koruyucu aile uygulamasını çeşitli açılarından desteklemek için uygulama teknikleri serisi, uzmanlar ve koruyucu aileler için aşağıda belirtilen öğrenim materyalleri ve koruyucu ailelikte temel noktaları içermektedir.

³ EGYPT, Hope Village Society, INDONESIA, Muhammadiyah, JORDAN – Jordan River Foundation, KYRGYZSTAN, Semya, TURKEY, Hayat Sende

ii. Alternatif bakım seçeneklerinin sürekliliğinde koruyucu ailenin rolü

Alternatif Bakım, diğer bir deyişle ev dışı bakım, 'Adli ya da idari makamların veya usulen akredite edilmiş kuruluşların kararıyla ya da çocuğun ebeveyn(ler)inin, birincil bakıcının, ebeveynin yokluğunda bakım uzmanının inisiyatifıyla çocuğun en az bir gece ebeveyn evinden uzakta bakıldığı resmi ya da gayri resmi anlaşma' şeklinde tanımlanmıştır. (BCN - Better Care Network)

Kılavuzlar (BM, 2010) süreklilik ihtiyacını ortaya koymuştur. Örneğin; eksiksiz bir alternatif bakım seçenekleri serisi (aşağıdaki tabloda gösterilmiştir), alternatif bakım ihtiyacında çocuğun her zaman en uygun bakım türüne yerleştirilebilmesi için gereklidir. Kılavuzlar, bakımın bir aile ya da topluluk ortamında gerçekleşmesine önem ve öncelik vermektedir. Bunun gerçekleştirilebilmesi Her Çocuğa Aile'nin⁴ de temel hedefidir. Her ne kadar Kılavuzlar bazı vakalarda belli çocukların evde bakımının özelleşmiş biçimlerinden -ki ideal olanı topluluk ortamında küçük bir grupta ya da aile ortamında organize edilmesidir- faydalanabileceğini tanısa da bu durum, çocukların geniş ölçekli ev bakımına yerleştirilmesinden kaçınıldığı anlamına gelmektedir.

Diğer alternatif bakım türlerine göre koruyucu aileliğin temel üstünlüğü, **çocukların topluluk ortamında aile içinde** bakılmasını mümkün kılmasıdır. Koruyucu aile sisteminin diğer iki ayırıcı özelliği ise **çocukla kan bağı bulunmayan, özel olarak seçilmiş ve onaylanmış koruyucularla yapılmış resmi bir anlaşma** olmasıdır. Bu unsurlar, Kılavuzlardaki koruyucu aile tanımına yansıtılmıştır (BM, 2010):

Çocuğun kendi ailesi dışında nitelikli, seçilmiş, onaylanmış ve denetlenmiş bir ailenin ev ortamına, alternatif bakım amacıyla, **yetkili makamlar tarafından yerleştirildiği** durumlardır.

Koruyucu aileliğin bu üç tanımlayıcı unsurla karşılanması, Avrupa, Kuzey Afrika ve Güneydoğu Asya Adaları gibi az sayıdaki bölgede birkaç on yıllık süre diliminde yaygınlaşmıştır. Bu bölgelerdeki birçok ülkede, bu tür koruyucu ailelik sistemi, çocuğun kendi ailesi dışındaki bir bakıma ihtiyacı olduğu çeşitli durumlarda yerel makamlar tarafından sağlanan en yaygın bakım türü olarak evde bakımın yerine geçmiş ya da geçmektedir. Bununla birlikte, bu bölgelerin dışındaki ülkelerde yukarıda tanımlandığı şekliyle koruyucu ailelik ya bulunmamakta ya da çok dar bir ölçekte bulunmakta veya sadece kısıtlı durumlarda kullanılmaktadır. (Her Çocuğa Aile, 2015)

Koruyucu ailelik, çok farklı şekillerde bulunabilen esnek bir bakım çeşididir. Önemli bir temel farklılık ise yerleştirmenin **kısa** ya da **uzun vadeli** olmasıdır. Uzun vadeli koruyucu ailelik, çocuğun ihtiyaçlarının 18 yaşına ya da bağımsızlığa hazır olduğu zamana kadar tek bir **yerleştirme yerinde** karşılandığı dengeli ve sürekli bakım anlamına gelmektedir. Bununla birlikte birçok vakada uzun dönem⁵ koruyucu aileliğe gerek duyulmamaktadır. Koruyucu aileliğin en büyük faydalarından biri de ihtiyaç duyulan süre boyunca geçici ve oldukça esnek bir bakım sağlayabilmesidir. Dahası, koruyucu aileliğin en önemli görevlerinden birisi,

⁴ "Her Çocuğa Aile"nin iki stratejik hedefi vardır: 1. Çocuklara kalıcı, güvenli ve ilgi gösteren bir ailenin yanında büyüme fırsatı sunmak 2. Yüksek kaliteli alternatif bakım seçeneklerini tesis etmek <https://familyforeverychild.org/what-we-do/strategy/>

⁵ Uzun vadeli koruyucu ailelik aynı zamanda kalıcı hale getirilebilir. Aşağıdaki tablo inceleyiniz. Kalıcılığın tanımına ayrıca terimcede ve buradan bakınız: <https://bettercarenetwork.org/toolkit/glossary-of-key-terms#P>

aileye geri dönme olarak da bilinen süreçte çocuğun güvenli bir şekilde ailesinin ya da yakınlarının bakımına dönebilmesini ve bakımında kalabilmesini mümkün kılan çabayı göstermesidir. Koruyucu ailelik bu anlamda, çocuğun asıl ailesinin çocuğa bakımını teşvik etmenin yolunu sağlayan aile desteğinin işlevli ve önemli bir biçimi olabilir.

Eğer çocuk kendi ebeveyn(ler)i ya da diğer aile bireyleri tarafından bakılmıyorsa ve eğer geçici koruyucu aileler çocuğun daimi ya da uzun vadeli koruyucusu olmaya uygun veya istekli değilse; koruyucu aile sisteminin oynayabileceği anahtar rollerden bir diğeri de dengeli ve sürekli alternatif daimi bakım yerleştirilmesi hazırlığına yardımcı olmaktır. Bu yardım ya çocuğun başka bir aile tarafından kapsamlı yasal evlat edinilmesiyle ya da aynı veya çocuğun eşleştirildiği özel olarak seçilmiş ve onaylanmış alternatif bir ailenin uzun vadeli bakımıyla gerçekleşebilir.

Birçok ülkede koruyucu ailelik, bu amaç için özel olarak sisteme dahil edilmiş, seçilmiş, eğitilmiş ve onaylanmış akraba dışı koruyucuların yanı sıra **akraba bakımı** olarak da bilinen, çocuğun akrabalarının yanına resmi bir şekilde yerleştirilmesini içermektedir. Kafa karışıklığını gidermek adına, bu kılavuzda koruyucu ailelik, sadece akraba harici resmi koruyuculuk olarak değerlendirilecektir.

Aşağıdaki tablo, kılavuzda belirtilen alternatif bakım türlerinin temel farklılıklarını ayrıntılarıyla açıklamaktadır:

Tablo 1: Koruyucu Ailelik de dahil olmak üzere farklı alternatif bakım türlerinin karşılaştırılması ⁶

Alternatif Bakım Türü	Amacı	Süresi
Gayri resmi Akraba Bakımı	Çocuğun akrabaları tarafından alternatif bakım	Esnek - kısa vadeliden uzun vadeye ya da daimi
Gayri resmi Koruyucu Ailelik	Çocuğun ebeveynleri ya da topluluk liderleri tarafından gayri resmi olarak seçilen, çocukla kan bağı olmayan kişiler tarafından bakım	Esnek - kısa vadeliden uzun vadeye ya da daimi
Kısa dönem Koruyucu Ailelik	Gerektiğinde ivedi bakım - Aile tekrar birleşene ya da uzun süreli yerleşim bulunana kadar	Birkaç gün ya da hafta gerek görüldüğünce
Kısa vadeli Koruyucu Ailelik	Aileye geri dönmeye ya da sürekli yerleşime köprü olarak geçici yerleştirme	Birkaç gün ya da hafta - gerek görüldüğünce

⁶Bunlar BCN terimcesinde, <https://bettercarenetwork.org/toolkit/glossary-of-key-terms> adresinde ve <https://www.thefosteringnetwork.org.uk/advice-information/could-you-foster/types-fostering> gibi Birleşik Krallık kökenli ulusal koruyucu ailelik web sitelerinde daha detaylı tanımlanmıştır.

Uzun vadeli Koruyucu Ailelik	Gerek görüldüğü kadar süreyle dengeli, sürekli bakım - genellikle 18 yaşına kadar, bazı ülkeler 21 yaş ve üstüne izin vermektedir	Gerek görülen yıllar boyunca
Daimi Koruyucu Ailelik	Uzun vadelidir fakat koruyucu aileye daimi ebeveynlik sorumluluğunu, çocuğun yasal ebeveynleriyle ilişkisini kesmeden, hukuken verir.	18 yaşına ya da yasal nizamda belirtilen süreye kadar
Evlat edinmek üzere Koruyucu Ailelik	Çocuğu ve aday evlat edinen aileyi evlat edinmeye hazırlama ⁷	Gerek görülen süre boyunca fakat genellikle bir yılı aşmamaktadır
Sürelili ya da Kısa Aralı Koruyucu Ailelik	Çocuğu ve çocuğun birincil bakıcılarını desteklemek için kısa aralar - genellikle özel eğitim ihtiyacındaki çocuklar ve aileleri ya da bir koruyucu ailenin diğer koruyucu aileye soluk alma ihtiyacı tanınması içindir.	Her defasında birkaç saat ya da gün olmak üzere, gerek görülen defa kadar
Toplu Koruyucu Ailelik	Aynı topluluk içinde birbirini destekleyen koruyucu aileler grubu, K.A.'nın herhangi bir türünü yerine getirebilir	Gerek görüldüğünce
Ebeveyn ve bebek koruyucu aileliği	Korunmasız ebeveyn için (çoğunlukla genç anne) çocuğunun yerleştirildiği aynı aile tarafından bakılmak üzere	Kısa vadeli, çocuk ve anne birlikte bağımsız olarak yaşamaya hazır olana dek, ya da çocuğun ayrı bir şekilde yerleştirilmesi değerlendirilir
Özel koruyucu aile (sağaltıcı, - tedavi ya da özel eğitim ihtiyacındaki çocuklar için)	Özel olarak eğitilmiş ve bir takımın parçası olarak yoğun destek gören bakıcılar tarafından sağlanan bakım	Gerek görülen süre boyunca
Tutukluluk altında koruyucu ailelik	Duruşmayı bekleyen reşit olmayan failler için ya da gözaltına alternatif olarak	Genellikle kısa vadeli, birkaç hafta ya da ay
Akraba yanında koruyucu ailelik ya da akraba bakımı	Resmi, yasal olarak tanınmış yerleştirme, bazı ülkelerde koruyucu ailelik sistemine dahil edilmiş ve teşvik edilmiştir	Gerek görülen süre boyunca, genellikle uzun vadeli

⁷Evlat edinen aile kalıcı olarak biyolojik ailenin yerine geçtiğinden evlat edinme terimi Kılavuzlarda bir alternatif bakım türü olarak tanımlanmamıştır.

	(Ancak bu kılavuzda kullanılan koruyucu aile tanımına dâhil edilmemiştir.)	
Vasilik	Mahkeme kararıyla teyit edilerek ebeveyne değil bir başka yetiştikine çocuk için yasal ebeveyn sorumluluğu veren yasal durumdur.	Çoğunlukla uzun vadeli ya da sürekli olarak
Aile benzeri ya da küçük gruplar şeklinde kurum bakımı	Çocuklardan oluşan küçük bir grup, bakım görevlisi eşliğinde olabildiğince aileye benzer bir ortamda bakılmaktadır. Farklı ihtiyaçlara sahip çocuklar için daha uzman ya da terapötik bir ortama sahip yerleşim birimleri oluşturulmuştur.	Gerektiği takdirde, uzun ya da kısa vadeli
Geniş çaplı ya da kurum Bakımı	BCN(Better Care Network) 25 ya da daha fazla çocuğa sahip büyük bir kurumu tek bir çatı altında toplamaktadır. Küçük bir kurum ya da çocuk evi 11 ila 24 çocuğu barındırabilen bir yapıdır.	Kısa ya da uzun vadede, ancak kurumsal bakım biyolojik aile ile temas ya da yeniden birleşme için gerekli destek verilmediğinde genellikle uzun vadeli sonuçlanmaktadır.

iii. Çocuk merkezli koruyucu ailenin ilkeleri

Koruyucu aile kavramının nasıl planlanabileceği, geliştirilebileceği ve sağlanabileceğinin ayrıntılarını göz önünde bulundurmadan önce, çocuk bakımının evrensel standart ve kurallarına uygun olarak, bu bakımın dayandığı temel ilkeleri belirlemek önemlidir.

Birinci ilkeler bütünü, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi uyarınca, koruyucu aile bakımı altındaki çocukların şu haklarıyla ilgilidir:

- Değerlendirme, karar verme ve çocuğun yeniden yerleştirilmesine ilişkin süreçlere **katılmak** (makale 12);
- İsmi, uyruğunu, aile bağları da dâhil olmak üzere **kimliğini** korumak (makale 8);
- Biyolojik akrabalarla temas kurmak, aile takibi ve yeniden birleşme konusunda destek vermek (makale 9 & 22);
- Biyolojik akrabalarla **temas kurmak, aile takibi ve yeniden birleşme** konusunda destek vermek (makale 9 & 22);
- **Ayrımcılık yasağı:** Koruyucu aile bakımı; yaş, sağlık, engel durumu, etnik köken, din ya da geçmiş gözetilmeksizin bakıma ihtiyacı olan tüm çocuklara sağlanmalıdır(makale 2);
- **Dillerini, dinlerini ve kültürlerini korumak** (makale 20 & 30);
- **Aile ve önemli akrabaların, çocuğun bakımına ilişkin** kararlarında katılım sağlamak (makale 5 & 9).

Güvenli, etkili ve çocuk merkezli bir koruyucu aile bakımının temelini oluşturan diğer temel ilkeler şunlardır:

- Çocuğun ihtiyaç ve menfaatleri bütün kararların üstündedir

(§ 3 ÇHS).

- Zorunluluk ilkesi: Bir çocuk yalnızca zorunlu durumlarda (biyolojik aile ya da akrabalar tarafından bakımın mümkün olmamasının belirlendiği durumlarda) alternatif bakıma yerleştirilmelidir.

(§ 32-52 BM Kılavuzu, Moving Forward, Cantwell 2012 böl.5)

- Uygunluk ilkesi: Alternatif bakıma ihtiyaç duyulduğu bir durumda, bakım sürekliliği seçeneklerinin dışında çocuğun belirli ihtiyaçlarına yönelik en uygun yere yerleştirilmesi gerekmektedir.

(§ 15,44,48 ÇHS; Moving Forward, Cantwell 2012 böl.6).

- Alternatif bakımdaki her çocuğun, çocuk ile birlikte koruyucu aile adayları, diğer uzmanlar ve mümkünse biyolojik akrabalarının da birlikte kararlaştırdığı bir bakım planına ve düzenli gözetime ihtiyacı vardır.

(Moving Forward, Cantwell 2012, böl.6, s. 72-74)

- Süreklilik planlanmasının önemi: Çocukların, sürekli ve istikrarlı bakımdan mümkün olan en kısa sürede ve ihtiyaçlarına en uygun biçimde faydalanmaları sağlanmalıdır.

(Moving Forward, Cantwell 2012, ch.6, s. 72-74)

- Süregelen destek ihtiyacı: Koruyucu aileler ve çocuklar, düzenli takip ve gözetim ile birlikte gelişim ve öğrenim fırsatları konusunda desteklenmelidir. Ayrıca çocukların yer değişimi ya da bakımdan ayrılma durumlarında da süregelen destekten yararlanmalıdır.

(Moving Forward, Cantwell 2012, böl.8)

Kısım A: İslami Bağlamlarda Koruyucu Aile

Batılı olmayan ülkelerde koruyucu aile bakımının potansiyel alternatif bir bakım olarak desteklenmesinde, İslami açıdan iki temel sorun bulunmaktadır. Bunlardan ilki dini inançlar, kültürel değerler ve sosyal normlarla ilgili, ikincisi ise koruyucu aile kavramının nasıl algılandığı ve desteklediğine ilişkin bir meseledir.

1. Çocukların akrabası olmayan kişilerin yanına yerleştirilmesine ilişkin tutumlar

Pek çok kültürde, özellikle İslam kültür ve geleneğinde, bir çocuğun kimliği ve sosyal statüsü, aile kökeni, soy ve mirasla birlikte oluşmaktadır (Rotabi, Broomfeld, Lee, & Abu Sarhan, 2017). İslam'da çocuğun babasının kim olduğunu bilmesi özellikle önemlidir, böylece çocuk sadece babasının adını değil, aynı zamanda mülkünü de miras alır ve evlenerek babasının resmi mal varlığından ('veli'⁸ olarak) yararlanır. İslam Şariat hukukunda kan bağları ve soy değiştirilemez ve miras devredilemez. (Karim, 2018). Dolayısıyla bütünüyle çocuk evlat edinilmesine izin verilmemektedir. Soy mirasının net çizgilerini koruma ihtiyacının yanı sıra, İslam kültüründe, örneğin kardeşlerin tesadüfen karşılaşp birbirini bilmeden evlenmeleriyle oluşabilecek ensest bir ilişkiden kaçınmak da çok önemlidir. Bir diğer kaygı ise, İslam'da kadının ailesi dışında herhangi bir yetişkin erkeğin huzurunda açık şekilde (başörtüsü olmadan) bulunmasını yasaklayan tesettür ve mahrem kavramlarıyla ilgilidir. Dolayısıyla ergenlik çağına gelmiş çocukların ailesi dışındaki kimselere karşı bu tür kısıtlamalar uygulanabileceği için müslüman aileler bazı durumlarda evlat edinmekten kaçınmaktadır. Bu sebeplerden ötürü, pek çok İslam ülkesinde, kan bağı bulunmayan çocukların yetiştirilmesine ilişkin dini ve kültürel bir endişe ve karşı çıkma görülmektedir. Ancak soy ile ilgili endişeler çoğunlukla çocuğun gerçek kökenini ve kimliğini bilmediği durumlarda ortaya çıkmakla birlikte, çocuğu diğerleri gibi koruyucu ailesinin biyolojik oğlu ya da kızı olduğuna inanmaya yönlendirebilir. Bu gibi endişeler koruyucu aile bakımı açıkça oluşturulduğunda uygulanmamalı ve ayrıca soyu ya da kan bağını değiştirmeyen ve çocuğun biyolojik ailesini tam olarak bilmesi ve mümkün olduğunda temas halinde olması beklenen geçici ya da zaman-sınırlı bir düzenleme şeklinde oluşturulmalıdır. Bu noktada bazı dini makamlar koruyucu aile bakımını destekleyen resmi kararlar vermiştir. Bazı ailelerde tesettür ya da mahrem konularındaki bu kaygılar, emzirme çağındaki bir çocuğun koruyucu annesi ya da akrabaları tarafından emzirilerek İslam hukuk ve geleneğine göre kan bağı oluşturulmasıyla giderilmeye çalışılmaktadır. Fakat bu durum evlat edinilebilecek çocuğun yaş sınırını önemli ölçüde sınırladığından, çocuğun kökenine dair bir açıklama yapma konusunda daha az yararlı bir çözümdür.

Birçok ülkede İslam alimleri ve toplum liderleri koruyucu aile bakımı uygulamasına ilişkin açıklamalarda bulunmuştur, aşağıda geliştirilmiş ve yayınlanmış İslami kılavuzun bu konuya ilişkin bazı maddeleri ortaya konmaktadır:

Mısır'da aile merkezli alternatif bakım konusunda resmi dini karar:

⁸ Terimceye bakınız.

'Kafala sisteminin yasal çerçevesi, konunun hassasiyetinden dolayı sıklıkla dini fetvalar tarafından desteklenmektedir. Genel olarak İslam'da evlat edinmek kesinlikle yasaktır, ancak Mısır'ın resmi dini hükümler vermeye yetkili tek mercii olan Dar Alifta Al Misrriyah bu İslami duruşu açıklığa kavuşturmak için 2005 yılında bir fetva yayınladı:

İslam, ebeveyn bakımından muhtaç çocukların, sünnete dayanarak ebeveyn rolü üstlenen insanlar tarafından desteklenmesi ve ilgilenilmesi gerektiğini söyler. Buna dayanarak, İslam'da bir yetimin sorumluluğunu üstlenmek, İslam'ın yasakladığı soy değişimi ve bunun neticeleri haricindeki tüm sorumluluk ve görevleri içermektedir. *Yüce Allah en iyisini bilir* (kaynak: Dar Alifta Al Masriah, evlat edinmenin yasal hükmü) . Ali, 2016

İngiltere'de koruyucu aile bakımı ve evlat edinme konusunda İslami kılavuz

Bu kılavuz Müslüman âlimleri ve topluluk liderleri tarafından geliştirilmiştir.

(Ek B'ye bakınız, www.pennyappeal.org (Karim, 2018)):

- **İslam savunmasız çocukların ve özellikle de yetimlerin bakımını şiddetle teşvik eder fakat İslam'da evlat edinmeye ne zaman izin verilir?** Açık evlat edinme ve koruyucu ailenin çocuğu kökeni hakkında bilgilendirdiği koruyucu aile bakımı, Tabanni'nin çocuğun biyolojik ailesiyle olan ilişkisini yasaklayan uygulamasından farklıdır. Dolayısıyla, hem evlat edinme hem de koruyucu aile bakımı açıkça uygulandığında ve çocuğun kökeni ve aile bağlarına saygı duyulduğunda İslam'da övgüye layık olarak kabul edilen **Kafalah al-Yatim** (bir yetimin sorumluluğuna dair garanti yahut koruma) biçimini almış olur.
- **Bir çocuğun soyunu, soyadını ve kimliğini koruma:** İslam âlimleri evlat edinen ebeveynlere çocuğun soyadını değiştirmemeyi tavsiye etmektedir. Fakat bazı çocukların biyolojik soyadını değiştirmemek, kendisini istismar eden ebeveynleri tarafından bulunabilme riskini doğurabilir. Bu durumda çocuğun soyadı değiştirmeli ancak yine de çocuğa soyu hakkında bilgi verilmelidir. Evlat edinilmiş bir çocuk evlat edinme durumunun ve soy geçmişinin farkında olduğunda, evlat edinme tam anlamıyla İslam hukukuna uygun olur. Bunun da ötesinde, böylesi bir koruyucu aile bakımında ebeveyn sorumluluğu genellikle biyolojik aileye ya da devlete (koruyucu aile mahkeme kararıyla ebeveyn sorumluluğuna sahip değilse) verilmektedir.
- **Akrabası olmayan kişilerin yanında çocuğun tesettür ve mahremiyet sorunları:** İslam'da akraba olmayan bir erkek ve kadının yalnız kalmaması ve bir kadının vücudu ile saçlarının tamamını örtmesi gerekliliği koruyucu aile bakımı ya da evlat edinmeye engel olmamalıdır. Vücudun örtülmesi tesettürün yalnızca bir bileşenidir, bu noktada daha önemli olan davranışlar, iletişim şekli ve amaçtır. Dolayısıyla 'güvenli bakım' tesettürün gözetilmesi konusunda yüksek bir standart sağlamaktadır.
- **İslam geleneğinde evlenmek isteyen kadınların yasal vasileri (Walī) olan biyolojik babaları tarafından kutsanması ve onaylanması gerekmektedir.** Ancak İslam alimleri evlat edinilmiş yahut koruyucu ailelerde yetişen kadınlar için bir imam ya da İslam aliminin bu görevi üstlenebileceği ya da bunun koruyucu aileye devredilebileceği konusunda hemfikirdir.
- **Emzirmenin aile ilişkileri üzerindeki etkisi:** İslam'da 2 yaşından evvel biyolojik annesi dışında başka biri tarafından emzirilen çocuklar farklı bir konuma yerleşmekte ve onlara evlat edinilmiş çocuklara benzeyen yasal bir ilişki tanınmaktadır. Bazı insanlar bu durumu ergenlikten sonra cinsiyetler arasında ortaya çıkan tesettür ve mahremiyet sorunlarını çözmenin bir yolu olarak görmektedir, bu sebeple evlat edinen koruyucu anneler hormon tedavisiyle süt üretimini uyabilir,

ancak bu kişinin vücuduna zarar verebileceğinden tıbbi bir gerekçe olmadığı sürece İslam'da yasaklanmıştır. (Al-Zuhayli, 2007)

Bununla birlikte, İslami açıdan uygun ve muhtaç çocuklar için koruyucu aile bakımının olumlu bir alternatif olarak desteklenmesi, İslam âlimlerine sürekli ve geniş kapsamlı bir savunuculuk ve farkındalık yaratma ihtiyacı doğurur. Ayrıca, bu durum İslam âlimlerine ulusal düzeyde danışmayı ve onların rehberliğini yaymayı gerektirir. Endonezya'daki Her Çocuğa Aile'nin üyeleri Ürdün Nehri Vakfı ve Muhammadiya, bölgedeki imamlar ve topluluk liderleriyle düzenli olarak istişarede bulunmaktadır. Ürdün'deki yerel camiler, ebeveyn bakımından yoksun çocukların ihtiyaçları konusunda toplumsal bir farkındalık yaratarak topluma bu tür çocuklara bakma konusundaki yükümlülükleri hatırlatmada önemli rol oynamaktadır.

2. Çocuğun ihtiyaç ve menfaatlerini ön plana koyan koruyucu aileyi teşvik etme

Aile bağları ve sadakatinin güçlü, kalıcı ve devredilemez sayıldığı İslam kültürü gibi kültürlerde hem uygulama hem de tutum açısından ikinci büyük zorluk; aday koruyucu ailenin bir çocuğa yalnızca uzun vadeli ya da kalıcı olarak bakmayı kabul edeceği inancıdır. Tüm kültürlerde ebeveyn ve koruyucu aileler içgüdüsel olarak ayrılma ihtimali olan çocuklarla yakın ilişkiler kurma konusunda temkinli durmaktadır. Çocuksuz çiftler de uzun vadede koruyucu aile bakımını kendi ailelerini kurmanın bir başlangıcı ya da yolu olarak görürler. Pek çok İslam hukuk sisteminde olduğu gibi, evlat edinmenin yasal ya da uygulanabilir bir seçenek olmadığı yahut masraflı ya da bürokratik bir düzenlemenin gerektiği durumlarda, koruyucu aile bakımı çocuklar için daha hızlı ve kolay bir adım olarak görülmektedir. Fakat bu motivasyonun bilinciyle, hükümetler aileleri bu gibi sebeplerden ötürü başvurmaya teşvik etmektedir. Böylesi durumlarda ailenin menfaati ve motivasyonu ile çocuğun ihtiyaçlarının çatışması normaldir, ancak bu çatışma çocuğun kimliği ve aile bağları korunurken alternatif bakımın sınırlı bir döneminde görülebilir ve temelde çocuğun en kısa sürede biyolojik ailesine dönmesi desteklenir.

Mısır'da koruyucu aile bakımı (Alternatif bakım)

'Alternatif bakım herhangi bir sebeple gebe kalamayan ancak çocuk sahibi olmak isteyen ailelere sunulan bir hizmet olarak görülmektedir: "Alternatif bakım, Tanrı'nın çocuk bahşetmediği evlerdeki aileler için uygun bir hizmettir." (Sosyal hizmetler uzmanı ile röportaj). Sosyal hizmet uzmanlarının alternatif aileyi ebeveyn bakımından yoksun çocuklar için değil, çocuksuz aileler için bir hizmet olarak tanımlaması dikkat çekicidir'. (Ali, 2016)

Koruyucu bakımın çocuksuz çiftlere çocuk sahibi olmak amacıyla sunulmasına izin vermenin bir diğer sonucu, bu çiftlerin "normal aile" olabilmek için yalnız yaşamayı tercih etme eğiliminde olmalarıdır. Bu, çocuk-merkezli koruyucu aile bakımının sosyal hizmet uzmanları ya da diğer profesyonel kişiler tarafından ziyaret edilmek, çocuğun sorumluluğuna sahip uzmanlarla yerleşim planlamasına ya da incelemesine katılmak yahut ev sahipliği yapmak, çocuğun biyolojik ebeveyn ve akrabalarıyla iletişim kurmasına izin vermek, çocuğun kökenini ve alternatif bakımda olma sebeplerini anlamada ve açıklamada destek olmak gibi belli başlı gereksinimlere izin vermemeyi ya da işbirliği yapmamayı tercih ettikleri anlamına gelir. Koruyucu aile bakımı ödenekleri mevcut olduğunda, bu çiftler ödemenin normal bir aile ya da ebeveyn içgüdüleriyle hareket etme algısını sarsacağını düşünerek reddetmektedirler. Finansal desteği reddetmek, koruyucu ebeveynlere sosyal hizmet uzmanlarının ve çocuğu yanlarına yerleştiren yetkili merciinin yükümlülüklerini yerine getirme gereği duymama konusunda başka bir anlama gelebilir. (Ali, 2016)

Hayat Sende'nin yol haritası, Türkiye: Aday koruyucu aileler çocukların biyolojik ailesi ile birlikte çalışmaya ve uzun ya da kısa vadede, hayatının belirli bir döneminde çocuğa destek vermeye başlamak için bu yolculuğa başlamaya hazır olmalıdır. Koruyucu ailelerin tüm yerleşimlerin uzun vadeli olacağına dair gerçekçi olmayan düşünce sistemleri yerine bu tür çocuk-merkezli bir yaklaşım benimsenmelidir. Koruyucu aileler ilgilendikleri çocuk ile duygusal bağlar kurmaktadır ancak her çocuğun uzun vadede bakıma ihtiyacı olmadığını unutmamak gerekir. Dolayısıyla aileler iyi bilgilendirilmeli, çocuğun uzun vadeli geleceğine ilişkin planlara katılım sağlamaya hazır olmalı ve çocuğun biyolojik ailesine geri dönmesi, uzun vadede koruyucu ailesiyle kalması ya da diğer uzun vadeli yahut geçici bakım altında olması seçeneklerinden çocuğun menfaatine en uygun olanı desteklenmelidir.

3. Çocuğun kökenine ve biyolojik aileyle iletişime geçmeye açık olma

İşbirliği ve çocuğun menfaatini içeren yerleşim planına karşı isteksizliğe ek olarak, çocuk-merkezli koruyucu bakımın sağlam bir şekilde kurulamadığı çoğu koruyucu aile, çocuğun menfaat ve haklarına karşı ve kendi çıkarlarını göre hareket etmeyi seçmekte ve arkadaşları ve komşuların yanı sıra, çocuğun kökeni hakkındaki gerçekler çocuktan da kasıtlı olarak gizlenmektedir. Bunun yerine çocuğa kendi biyolojik evlatları gibi davranmakta ve çocuğa da böyle söylemektedirler. Ancak çoğunlukla bu durumdaki bir çocuk diğer aile üyelerinden farklı olduğunu ve kendisine farklı davranıldığını hissedebilir. Çocuk, büyüdükçe kimliğini ve aidiyet duygusunu sorgulamaya ve araştırmaya, aile üyeleri ile kendisi arasındaki benzerlik ve farklılıkları fark etmeye başlar, bu da son derece olumsuz bir sonuç doğurabilmektedir. Sonuç olarak bir çocuğa biyolojik evlat olmadığı söylendiğinde, daha çok karşılaşılan şekliyle bunu başka bir kişiden ya da kaynaktan yanlışlıkla öğrendiğinde, ebeveynler gerçeği söylemek zorunda kalmakta olup bu da ailenin kendilerine duyulan saygı ve güvene karşı güçlü bir aldatma ve ihanet duygusu yaşamalarına ve çocuğun ait olduğu ve koşulsuz olarak kabul edildiğini hissettiği başkalarına, biyolojik ebeveyn ya da akrabalarını bulmaya çalışmasına neden olabilmektedir.

Kafala bakım görevlilerinin, yerel makamların ve sosyal hizmet uzmanlarının ev ziyaretlerine izin verilmemesi:

“Ebeveynler çocuğu yanlarına aldıktan sonra ortadan kaybolmak için ellerinden geleni yaparlar. Onlarla iletişim kurmakta gerçekten zorlanıyoruz. İnsanlar çocuğun biyolojik olarak kendi çocukları olmadığının öğrenilmesinden daima korkuyor.” (Sosyal hizmetler uzmanı ile röportaj) (Ali, 2016)

Mısır'da uygulama zorlukları: Kafala bakım görevlilerinin, yerel makamların ve sosyal hizmet uzmanlarının ev ziyaretlerine izin verilmemesi:

“Ebeveynler çocuğu yanlarına aldıktan sonra ortadan kaybolmak için ellerinden geleni yaparlar. Onlarla iletişim kurmakta gerçekten zorlanıyoruz. İnsanlar çocuğun biyolojik olarak kendi çocukları olmadığını öğrenilmesinden daima korkuyor.” (Sosyal hizmetler uzmanı ile röportaj) (Ali, 2016)

Türkiye’de çocuklar ile biyolojik ebeveynleri arasında düzenli ve yüz yüze iletişim çok nadir görülmektedir. Aileleriyle iyi ilişkilere sahip çocuklar genellikle çok erken aşamalarda aile bakımıyla tanışmaktadır. En uzun vadeli yerleşim süreçleri, koruyucu aile çocuğa kökenini ve koruyucu bakım altında olmasının nedenlerini açıklamaya istekli olsa bile düzenli temas içermez ve bu genellikle koruyucu ailenin, özellikle akrabaların davranışları çocuk açısından rahatsız edici olduğunda, yerleşimde bir sıkıntı meydana gelmemesi için tercih edilmektedir. (Hayat Sende, koruyucu aileler ile görüşme, 2018).

Mısır’da bir sosyal hizmetler uzmanının açıklamasına göre, sosyal hizmetler uzmanları ile yapılan görüşmeler Kafala sistemi altındaki yetimler ya da biyolojik ailesiyle birleşme ihtimali olmayan çocukların uzun vadede koruyucu aile bakımı altına alındığını göstermektedir. “Ailesi tanınan çocukların ailelerini alternatif aileler sistemine koyamayız. Biyolojik ebeveynlerin çocuklarını geri istemeleri pek çok sorun yaratabilir. Nihayetinde onlar çocukların gerçek ailesi ve bu durum bizi oldukça zor bir durumda bırakır. ” (sosyal hizmetler uzmanı ile röportaj). (Ali,2016)

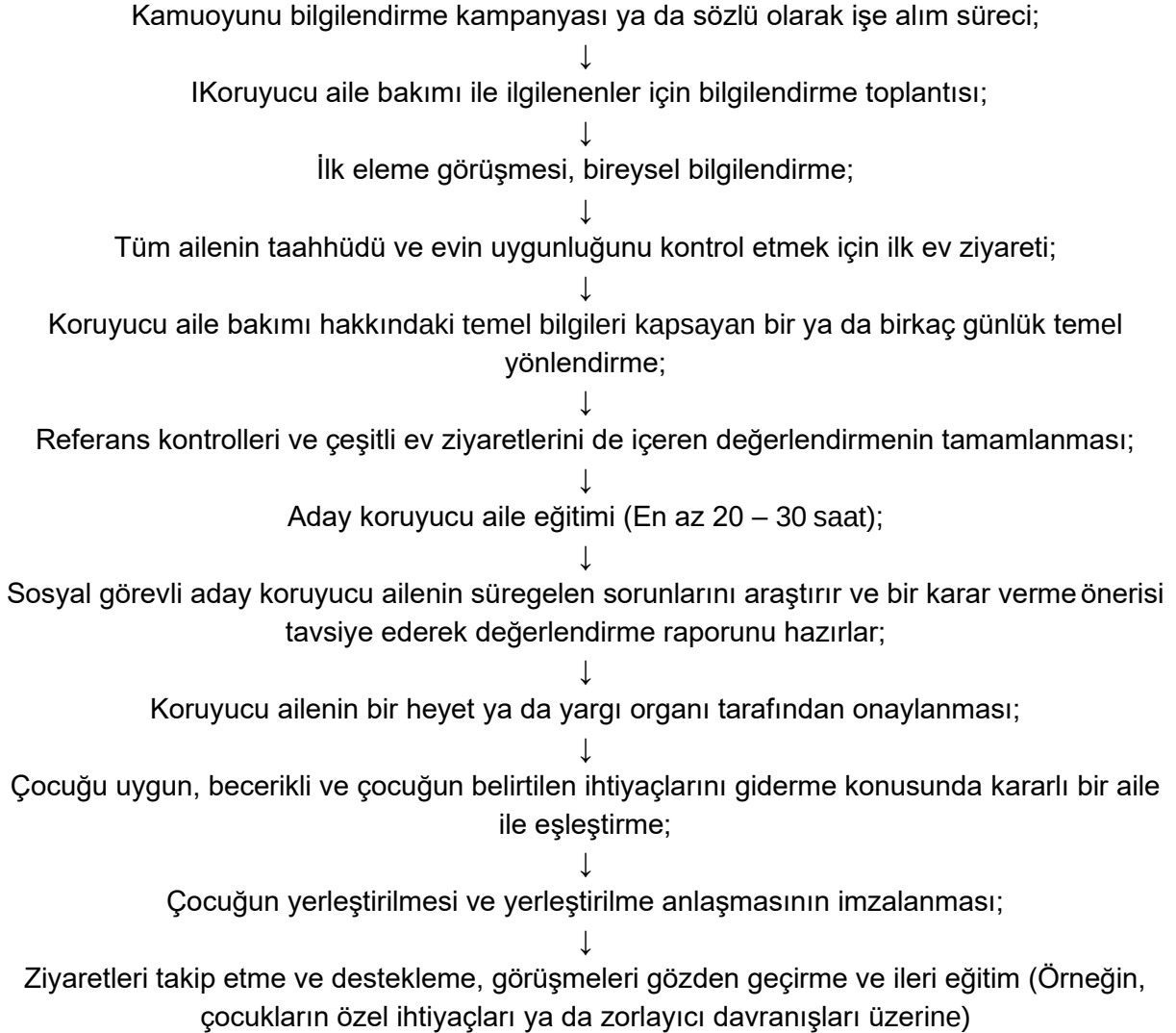
4. Koruyucu aile sistemleri ve bu sistemlerin gelişim aşamalarının karşılaştırması

	Koruyucu aile bakımı altındaki çocuk sayısı /diğer aile merkezli bakımlar	Kurum bakımındaki çocuk sayısı	Koruyucu bakımın yasal durumu	Gelişmeler	Zorluklar
MISIR ⁹ Umut Köyü Topluluğu	Alternatif ailelerde (Kafala) 2009’da 5,705 iken 2016 yılında 11,764’e yükseldi.	12,015 (‘sığınak kreşlerinde’ 2,418 iken 6 yaş altına yönelik kurumlarda 9,597)	126 sayılı Mısır Çocuk Kanunu uyarınca yerel Aile ve Çocukluk Daireleri tarafından denetlenen Sosyal Çalışma Bakanlığı Yönergesi tarafından 2008’de düzenlenmiştir.	Koruyucu aile bakımı 2008’deki Çocuk Yasası ile tanınmıştır. Hükümet şimdi koruyucu ailenin gereklilik ve nitelikleri de dahil olmak üzere koruyucu bakım sistemini güncellemek ve geliştirmek için çalışmaktadır. HVS sokağa bağımlı çocuklara koruyucu aile bakımı ulaştırabilmek ve biyolojik ailelerle çalışmak isteyen kişilerin işe alımı için daha çocuk-merkezli ve toplumu temel alan bir yaklaşım benimsemektedir.	Ulusal koruyucu bakım sistemi halen aileleri ve topluluklar tarafından koruyucu aile bakımının dahil ve destek olabileceği yaşı büyük, sokağa bağımlı ya da engelli çocuklardan ziyade terkedilmiş yahut biyolojik ailesiyle yeniden birleşme imkanı olmayan çocuklara odaklanmaktadır.

⁹ Mısır: UNICEF ve CAPMAS verileri, 2017

Kısım B: Koruyucu aile süreci

Aşağıdaki şemada işe alım sürecinin belirli adımları özetlenmiştir. Bu adımlar aday koruyucu ailenin değerlendirilmesi, eğitim alması ve onaylanması, ardından çocukların eşleştirilmesi ve yerleştirilmesi, buna takiben yerleştirmeyi zorunlu olarak takip etmek ve desteklemek olarak ilerlemektedir. Bu bölümde, iyi bir uygulamanın kilit noktalarının her aşaması İslami bağlamlarda Her Çocuğa Aile üyesi tarafından sunulan bazı spesifik örnekler eşliğinde ana hatlarıyla belirtilecektir.

1. Aday koruyucu aileleri sürece dâhil etme

Uygun koruyucu aileyi bulmanın pek çok yolu vardır ve bunlardan hangisinin en etkili yaklaşım türüne sahip olduğu sorusu, gerekli koruyucu aile sayısına ve profiline, ele alınan zaman aralığına ve coğrafi alana bağlıdır.

Genel işe alım mı hedefli işe alım mı? İşe alım planlanırken sorulması gereken en önemli soru; amacın, gerektiğinde çocukların yerleştirilebileceği değerlendirilmiş, eğitilmiş ve onaylanmış ailelerin bir araya getirilmesi olup olmadığıdır (bu durumda, ülke çapında işe alım kampanyaları büyük ölçekli olabilir). Alternatif olarak, hedef yalnızca belirli bir tür koruyucu aileye (örneğin, kısa süreli bakım ya da engelli çocuklar için bakım konusunda uzmanlaşmış olan gruplar), belirli bir çocuk veya kardeş grubu için bir aile ya da belirli bir topluluktaki

aileleri teşvik etmek bir seçenek olabilir. İşe alımın hedefi bir topluluk olduğunda bu toplulukta yüksek bir ihtiyaç olduğu veya teşvik etmek için uygun taahhüt, motivasyon ve kaynaklara sahip birçok aileyi içermesi muhtemel olarak kabul edilebilir.

Ağızdan Ağıza: İşe alım faaliyetleri hem kitlesel medya kampanyalarını hem de yerel bilgilendirme toplantılarını içerebilir ancak pek çok ülkeden edinilen deneyim, bakıcıların çoğunun birileriyle tanıştıklarında başvuru için nihai kararı verdiklerini göstermiştir (Wilson ve ark. 2004, Every Child 2011). Bunun nedeni, yerleştirilen bir çocuğun aileye iyi uyum sağlayamayacağı veya ailenin çocuğun ihtiyaçlarına uyum sağlayamayacağı ya da başa çıkamayacağı gibi çeşitli risklerle birlikte hayat boyu değişen ciddi bir durum olmasıdır. Bu endişeler ve riskler göz önünde bulundurularak, koruyucu ebeveynliğin nasıl bir şey olduğu konusunda olumlu ama gerçekçi bir açıklama sağlayabilen deneyimli insanlarla buluşmak, başvuru sahiplerine uygulama konusunda güven vermenin en etkili yoludur.

Görüşme: TV, radyo veya çevrimiçi kampanyalar, camilerdeki veya diğer halka açık yerlerde yapılan bilgilendirme toplantıları, çok sayıda potansiyel koruyucu aileye ulaşmaya ön ayak olurken, başvuru sahibi ve koruyucu aile sağlayıcısının daha derinlemesine bir görüşme yapması gereklidir. Buradaki amaç potansiyel açıdan uygunluğu değerlendirmektir. Bu görüşme, hem başvuru sahiplerinin hem de hizmet sağlayıcının, yasal ve şahsen uygunluğun görülmesi, tam bir değerlendirme sağlanması ve eğitim sürecinden geçerken zaman ve kaynak israfının önlenmesi için çok önemlidir. Bu röportaj eğer bir çift olarak başvuruyorsa hem erkek hem de kadın adayları içermeli ve ulaşımı kolay, rahat ama özel bir ortamda, gayri resmi, yargılayıcı olmayan ancak keşifçi bir konuşma yoluyla yapılmalıdır. Görüşme ideal olarak koruyucu ailenin değerlendirilmesi ve desteklenmesi konusunda eğitilmiş ve deneyimli bir personel tarafından yapılmalıdır. Bu şekilde, başvuranların ev halkı, bağlılık, motivasyon ve kaynakları hakkındaki bilgilere dayanarak başvuranların muhtemel sorularını yanıtlayabilir ve uygun olmayan adayları eleyebilirler.

Potansiyel Koruyucu Ailelerin İşe Alımı Ve İlk Eleme Konusunda Tavsiyeler

- **İşe alım hedeflerine ve en uygun yaklaşıma karar verme:** Özel ihtiyaçları karşılamak için hedefli işe alım veya koruyucu ailelerden oluşan bir havuz oluşturmak için genel işe alım.
- **Gerçekçi işe alım hedefleri belirleyin:** Kalite, sayıdan daha önemli olmalıdır.
- **Tüm medya türlerini** (TV, radyo, sosyal medya vb.) değerlendirin ve mesaj türüne, hedef kitleye ve haberciye göre hangi aracı kullanacağınıza karar verin.
- **Dikkatli bir dil kullanın** ve kesin olan, yanlış yorumlanması muhtemel olmayan yerel dili kullanarak jargondan kaçınan mesajları net bir şekilde ele alın.
- **Doğrudan ve gerçekçi çocuk merkezli ebeveyn örneklerini paylaşın**, çocuklar üzerine çizim yapın ve bakıcıların deneyimini geliştirin.
- Mevcut koruyucu ailelerin başkalarını işe alması konusunda desteğini alın.
- Soruları **hızlı ve güvenilir bir şekilde** yanıtlayın, yardım hattı veya oturma açma portalları sağlayın.
- **Erişilebilir zaman ve yer bilgileri ve tarama oturumlarını düzenleyin** (konum, dil ve sosyal grubu göz önünde bulundurun).
- **Başvuru sahiplerine grup bilgisi oturumları sunun** ve uygunlarsa daha ayrıntılı değerlendirebilmek için bireysel tarama görüşmeleri yapın.
- **Mevcut koruyucu bakıcıları gruplarını** oturumlara dahil edin; böylece potansiyel adaylar doğrudan ve en son deneyime sahip bakıcılarla soru sorabilirler.

2. Koruyucu aileye uygunluk ve yeterliğin değerlendirilmesi

Hayat Sende'nin (Türkiye)Tavsiyesi:

Tüm çocuklar iyi ebeveynlik yapabilen bir aileyi hak eder. Koruyucu ebeveynliğin amacı sadece bir çocuğa barınak sağlamak değil, aynı zamanda koruma ve destek sağlamaktır. Bu nedenle çocuğu anlayabilen, dinleyebilen ve bakımını yapabilen, bunun yanı sıra bireysel ihtiyaçlarına saygı duyan ailelere ihtiyaç vardır. Buna bağlı olarak söz konusu koruyucu bakıcı ailelere sadece eğitim vermek yeterli değildir. Ailelerin dikkatli bir şekilde seçilmesi ve hazırlanması, ailenin çocuğa göre değerlendirilmesi ve eşleştirilmesi, ayrıca yerleştirme sonrası dönemde daha fazla desteklenmesi ve izlenmesi gerekmektedir.

Desteklemeyle ilgilenen kişilerin etkin bir şekilde değerlendirilmesi, çocukların koruyucu aileleri konusunda güvende olmalarını, iyi bakılmalarını, ihtiyaçlarının karşılanmasını ve haklarının korunmasını sağlamak için en temel güvencedir. Değerlendirme başlamadan önce bilgilendirme toplantıları, tarama görüşmeleri ve ilk eğitim verilmelidir. Ek olarak koruyucu bakıma uygun olmayan kişilerin bu konuda aydınlatılması gerekmektedir. Ancak, başvuranların bu iş için temelde uygun olmadıklarının farkında olmadan, tüm bu aşamalardan geçebilecekleri bir ihtimal vardır. Bunun nedeni, uygunluklarının başvuranların, ailelerinin ve ev halkının bariz özellikleriyle değil, ailenin davranış ve değerlerinin ancak daha derinlemesine keşfedilmesiyle ortaya çıkarılabilecek daha gizli yönleriyle ilgili olmasıdır. Bu tür sorunları tespit etmek daha zordur ve bunları araştırmak, değerlendirme sürecinde en fazla zaman ve çabayı gerektirmektedir. Gelecekteki koruyucu ailelerle araştırılacak konular koruyucu aile deneyimi olan kişiler dahilinde, FamilyforEvery Child üyeleri ile çocuklarla yapılan araştırma incelemeleri ve istişareler (içinde. Wilson et al, 2004, Atwool 2018) de dahil olmak üzere, koruyucu ailelerin işe alınması ve değerlendirilmesi konusunda uzun yıllara dayanan tecrübe ile geliştirilen, teşvik için gerekli kriterler ve nitelikler listesine yansıtılmıştır (NareyandOwers, 2018).

İyi Bakıcıların Gereksinimleri ve Nitelikleri

- ☐ **Yasal gereklilikler:** Yaş, sabıka kaydı, cinsiyet, medeni hal vb.
- ☐ Çocuğun ihtiyaçlarını en üst seviyeye çıkarmak, çocuklara yardım etmek için **gerçekçi ve kararlı olmak.**
- ☐ Çocukları istismara veya sömürüye karşı **sağlıklı ve güvende tutabilmek.**
- ☐ Başkalarıyla çalışmak ve gerektiğinde profesyonel destek almak da dahil olmak üzere, **rolünün sorumluluklarını yerine getirmeye istekli olmak.**
- ☐ **Çocuğun gelişen ihtiyaçlarını anlayabilmek ve bunlara uyum sağlayabilmek.**
- ☐ Çocukları yargılamadan **dinleyebilen ve anlayabilen iletişim becerileri.**
- ☐ **Şiddet içermeyen pozitif ebeveynlik** ve net sınırların kabulü.
- ☐ Değerlerinden, ebeveynlik tarzlarından, güçlü ve zayıf yönlerinden ve destek gereksinimlerinden bunları pozitif olarak yansıttıklarından **haberdar olmak.**
- ☐ **Sabırlı** fakat **kararlı** ve **esnek**, iç ve güçlü destek ağına sahip olmak.
- ☐ **Açık ve esnek:** Değişime uyum sağlayabilme, farklı kökenlerden gelen insanları kabul edebilme ve farklı bakış açılarını takdir edebilmek.
- ☐ Yeni kavramlar **öğrenmeye** ve yeni beceriler geliştirmeye istekli olmak.
- ☐ Çocuğun çıkarları doğrultusunda biyolojik akrabalarıyla iletişim kurmaya ve bu yönde çabalamaya **açık olmak.**

Bir ülkenin koruyucu bakım sisteminin geliştirilmesinin ilk evrelerinde, ilk uygulayıcıların koruyucu bakım başvuru sahiplerini, eğitim düzeyi, gelir ve evlerinin fiziksel uygunluğu gibi daha yüzeysel, kolayca tespit edilebilen nitelikler ve gereklilikler temelinde değerlendirmek yaygındır. Aşağıdaki örnekte bu net bir şekilde görülmektedir:

Mısır'da koruyucu bakımın gelişimini araştıran bir öğrenci, sosyal hizmet uzmanlarıyla görüşmüştür:

Sosyal hizmet uzmanlarına çocuğun çıkarlarının en iyi tanımını sorduğumda, cevaplar ebeveynlerin finansal güvenliği ve istikrarı etrafında ilerledi. Ayrıca, çocuğun çıkarlarını çocuğun yaşadığı dairenin türüne bağladılar. Sosyal hizmet uzmanları şunları söylediler:

“Benim için en önemli standart, çocuğun ihtiyaçlarına cevap verebilecek zengin anne-babalarla birlikte yaşıyor olmasıdır. Bu çocuklar çok savunmasızlar ve güvenliğe ihtiyaçları var. Bu güvenlik ancak ebeveynler, çocuğun büyüyünce geleceğini güvence altına alması durumunda sağlanacaktır ”.

“Bana göre yerleştirme kararımı üzerine kurduğum en önemli standart veya şart, çocuğun yaşayacağı ikamet tipidir. Çocuğun ebeveynlerinden ayrı bir odası olup olmayacağını sormalıyım. Odanın ve mobilyaların kalitesini kontrol etmeliyim. Çocuk yeni evinde yaşarken kendini rahat hissetmeli ”.

(Ali, 2016)

Sosyal hizmet uzmanları koruyucu aileler konusunda daha fazla tecrübe kazandıkça özellikle koruyucu ailelerin çocukların ihtiyaçlarını karşılamada nasıl yetersiz kaldığını ya da uygun olmadığında bozulma ve çocuğun kendine özgü ihtiyaçlarını karşılama konusunda hazırlıksız olduğunu görmüşlerdir. Bu tür deneyimlerden yola çıkılarak, iyi bir ebeveynin sahip olması gereken niteliklerin ve özelliklerin çeşitliliği ve derinliği ile daha iyi bir farkındalık ve geliştirilebilecek özelliklere sahip olup olmadıklarını değerlendirmek için hassas çalışmaların miktarı hakkında daha fazla farkındalık gerekmektedir.

Potansiyel bir koruyucu ailenin tam ve kapsamlı bir değerlendirmesi genellikle birkaç hafta, bazen 3 veya 4 aya kadar bir süre gerektirir ve hem başvuranların evine yapılan birkaç ziyareti hem de aile üyeleriyle toplantıları ve ayrıca referans sağlayan bireyleri kapsar. Yeterli ve sağlam bir değerlendirme aşağıdaki özellikleri taşımalıdır:

- **Kapsamlı:** Uygunluklarının tüm yönlerini kapsayan
- **Katılımcı:** Tüm aile üyeleri ve dâhil olan diğer kişilerle açık tartışma sağlayan.
- **Keşif:** İlk izlenimlerin ötesine geçen, altta yatan duyguları, motivasyonları ve ilişki konularını rahat, müdahaleci olmayan bir şekilde ortaya çıkaran.
- **Açıklık ve güvene dayalı:** Başvuranlarla güvene dayalı bir ilişkinin kurulması gerekir, ancak hala profesyonel olan ve nesnelliğin önüne geçilmemesi adına çok da yakın olmayan bir ilişki sağlanmalıdır.
- **Nesnel ve açıklanabilir:** Değerlendirici olmalı, kişisel tercihlerden veya önyargılardan etkilenmemeli ve tavsiyelerini haklı göstermeye hazır olmalıdır.
- **Kanıt dayalı:** Referanslar dâhil olmak üzere doğrudan gözlemle ve başkalarıyla konuşarak doğrulanabilir, kanıtlanabilir gerçeklere dayalı değerlendirme olmalıdır.

Değerlendirme sırasında katılım, güven ve açıklığa duyulan ihtiyacı açıklamak için, aşağıdaki gibi bir ifade biçimiyle bir değerlendirmeye başlamak yararlı olabilir: *‘Birçok kişisel konuyu tartışacağız. Bunun nedeni, koruyucu ebeveynliğin aileniz için doğru seçim olduğundan emin olmak ve birbirimize açık olmamız gerekliliğidir. Bu yüzden bu tartışmalar sizi yargılamak için değil, size yardımcı olmak içindir. Bunun, aileniz ve daha sonra ilgilendiğiniz çocuk veya çocuklar için yapılacak en doğru şey olduğuna emin olmamıza yardımcı olacaklar. Bir çocuğun gelip sizinle kalmasını ve daha önce öğrenmiş olabileceğimiz bir sebeple ayrılmak zorunda kalmasını kimse istemez. Bu nedenle, teşvik etmeye hazır veya uygun olmayacağınız herhangi bir sebep olup olmadığını veya sizin için belirli bir çocuk türüne yoğunlaşmamız gerekip gerekmeyeceğini kontrol etmek zorundayız.’*

Değerlendirmede Ele Alınacak Konular

Koruyucu aile değerlendirmeleri genel olarak, genel uygunluklarını kapsayan ve tipik olarak aşağıdakileri içeren, yerel mevzuat veya yönetmeliklerde belirtilen bir dizi konuyu kapsar.

- Mevcut aile bileşimi ve her aile üyesinin teşvik edilmesindeki rolü veya katkısı.
- Gelir / ev halkı kaynakları. Başvuranlar istikrarlı ve yeterli bir gelir kaynağına sahip mi?
- Çalışma saatleri; koruyucu çocuğun ihtiyaçlarına cevap verebilmek için yeterli zaman ayırabiliyor mu? Teşvik etmek için gereken zaman ve çaba konusunda gerçekçiler mi?
- Sağlık, ilişki sorunları ve ailenin geçmişi. Ev, ev arazisi ve çevresi koruyucu bakım için güvenli ve uygun mu?
- Konaklama yerine yakın mahallelerin uygunluğu.
- Ailenin, kendisinden en iyi şekilde faydalanan koruyucu çocuk türüne ilişkin dilekleri veya beklentileri (‘Eşleşme’ bölümünde ele alınacaktır).

Bununla birlikte, genellikle bir ailenin farklı ve genellikle zorlu çocukların ihtiyaçlarını ne kadar süreyle karşılayabileceklerini etkileyen en önemli faktörler şunlardır:

- **Motivasyon ve gerçekçi bağlılık:** Çocuğun ihtiyaçlarını ön plana koyabilecekler mi? Sürece dair gerçekçi beklentileri var mı, karşılaşılabilecekleri öngörülemez zorlukların farkındalar mı ve farklı çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için ellerinden gelenin en iyisini yapma kararlılığına sahipler mi?
- **Ailenin teşvik etmek için uygunluğu ve kapasitesi:** Ebeveynlik veya çocuk bakımı konusundaki bilgi ve deneyimleri nelerdir? Çocukların ihtiyaçları hakkındaki bilgileri ve anlayışları nedir? Ebeveynlik becerileri ve teşvik edici baskılarla başa çıkma esneklikleri nedir? Aile, bir çocuğu desteklemek için gereken daha geniş aileleri, komşuları, arkadaşları ve toplum kaynakları ve tesisleri ile ne kadar iyi destekleniyor?

Bu ölçütlerden son ikisi (kalın yazılmış son iki madde) derinlemesine ele alınmalıdır ki, bu da kapsamlı, katılımcı ve keşifçi bir yolculuk anlamına gelir. Bu alanların her biri altında yer alan daha fazla araştırılabilecek sorular şunlardır:

Motivasyon ve Kararlılık Değerlendirilmesi

Bu, ilk eleme öncesi görüşme esnasında ele alınması gereken bir konudur. Bu noktada net bir şekilde gerçekçi ilerlemeyen veya koruyucu ebeveynliğin nasıl olacağına ilişkin beklentileri konusunda gerçekçi olmayan başvuru sahiplerinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Evlat edinme ile koruyucu aile olmayı karıştıran ve sadece bir çocuğun sonsuza dek kendileriyle kalmasını istemeyen herkesi elemek önemlidir. Söz konusu kişiler çocuğun da biyolojik ailesiyle teması veya yeniden bütünleşmesi gibi ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalabilirler.

Bencil veya zararlı güdüler olan başkaları da çocuğun ev işlerinde çalışmasını istemek, çiftlikte yardım etmek, hasta veya yaşlı akrabalara bakmak ya da sadece ailedeki mevcut bir çocuk için oyun arkadaşı olmak gibi nedenlerle hareket etmektedir.

Motivasyon ve bağlılık, ailenin tüm üyelerinin eşit derecede motive olup olmadıklarını ve ailelerini teşvik etmenin zorlukları konusunda gerçekçi olup olmadıklarını kontrol etmek de dahil olmak üzere ana değerlendirme sırasında daha fazla araştırılmalıdır.

- **Neden bunu yapmak istiyorlar?** Koruyucu ebeveynliğin nasıl olacağına ve ailelerini nasıl etkileyeceğine dair belirli veya belirsiz bir fikirleri var mı?
- **Neden şimdi?** Uzun zamandır mı yoksa yakın zamanda mı bu konuyu değerlendirdiler?
- **Neden çocuk bakımı, evlat edinme ya da akrabalık bakımı yapmayı tercih etmiyorlar, sadece çocuğun ihtiyaç duyduğu sürece koruyucu ailelik sağlamaya açık ve kararlılar mı?** Bazı çocukların 18 yaşına kadar uzun süreli yerleştirmelere ihtiyacı olmasına rağmen, koruyucu bakımın genellikle çocuğun çıkarlarına bağlı olarak kısa süreli olabilen geçici bir süreç olabileceğinin farkındalar mı? Belirli bir koruyucu aile türü veya süresi ile ilgileniyorlar mı; ilgileniyorlarsa neden?
- **Hem anne- baba konumundaki çift hem de diğer aile üyeleri eşit derecede motive olmuş ve destekleyici durumda mı?**
- Duygusal yükselme ve alçalmalar, çocuklarla karşılaşabilecekleri zorlu davranışlar, çocuklar güven bağı kurana kadar geçen müddet gibi konusunda yeterince bilgililer mi ve bunu anlayıp kabul ediyorlar mı?
- Bir dizi uzman ve otoritenin yanı sıra çocuğun biyolojik akrabalarıyla açık bir işbirliği içerisinde olunması gerektiğinin ve bunun zorluklarının farkındalar mı?

Ailenin Uygunluğunu ve Yeterliğini Değerlendirme

Ailenin uygunluğunun ve kapasitesinin değerlendirilmesi potansiyel bakıcı ailelerin kişisel güçlü yönlerinin, değerlerinin ve ebeveynlik yaklaşımlarını şekillendiren aile geçmişinin yanı sıra ilişkilerindeki güçlü ve zayıf yönlerin değerlendirilmesini içermelidir. Özellikle aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- Çocuklarla ilgili tutum ve inançları nelerdir? Ebeveynlik ve şiddet içermeyen disiplin, terk edilmiş, istismara uğramış veya yoksulluk veya şiddet görmüş çocuklar, bu tür çocukların ailelerine,

engelli çocuklara, özel ihtiyaçlara veya zorlayıcı davranışlara karşı tutumları nasıl?¹⁰

- **Kişisel ve duygusal kaynaklar, aile gücü ve esnekliği:** Çiftin ilişkisinin ve diğer aile ilişkilerinin gücü ve istikrarı nasıl? İlişkilerde mevcut şiddet/çatışma veya bu doğrultuda bir belirti var mı? Alkol veya uyuşturucu bağımlılığı olduğuna dair herhangi bir kanıt var mı? Kendi çocukları, ebeveynleri ve diğer yakın akraba ve arkadaşları ile ilişkinin kalitesi, destek ağlarının gücü (hem aile hem de topluluk), aile sorunlarının üstesinden gelme konusunda gösterilen direnç ve kişisel zorluklar ne seviyede?
- Koruyucu aile olarak çocuk bakımı, çocuk gelişimi, olumlu ebeveynlik, bağlanma, ayrılma ve kaybın etkisi, çocukların gelişen ihtiyaçları ve geçmişleri, aileleri ile ilişkileri ve sorumlulukları konusundaki **bilgi düzeyleri, becerileri ve deneyimleri nelerdir?**
- **Ev halkı ve toplum kaynakları nelerdir:** Sadece gelir, toprak ve mülk değil, toplumdaki çocuklar için kaynaklara erişim (okullar, klinikler, oyun tesisleri, yardımsever ve arkadaş canlısı komşular ile çocuklar için güvenli bir mahalle) ne durumda?

Değerlendirme Yöntemleri

Değerlendirme sırasında, yalnızca sözlü olarak soru sormaya alternatif olarak, süreci daha ilginç, ilgi çekici ve katılımcı (çocuklar ve diğer akrabalar dahil), güven ve açıklık yaratan bir araç olarak kullanılabilecek bir dizi araç vardır. (bkz. Bölüm C)

- **Soy ağacı (Genogram):** Aileden soy ağacını çizmelerini, ailede kimin olduğunu (isim, yaş ve cinsiyet), bunların nasıl ilişkilendiğini, farklı ilişkilerin gücünü ve önemini, zor ilişkilerin ne olduğunu göstermelerini isteyin. Bunu birlikte büyük bir kağıda çizmeye çalışın ve hem çocuklar hem de yetişkinler için aileye yardım ve katkıda bulunmalarını sağlayın.
- **Destek ağının haritası (Ekoharita):** Bu, birlikte yapılması gereken önemli bir alıştırmadır. Burada aile ve topluluk ilişkilerini, destek kaynaklarını, aile ile dışa doğru giden hatları göstermek için bir şema çizilir. Her bir destek kaynağının önemini gösteren talimatlar (örneğin, okul, kilise, komşular, arkadaşlar, köy büyükleri, klinik, meslektaşlar) vurgulanır. Bu, bir çocuğu büyütürken destek için kime en çok güveneceğinin ve destek türlerinin (pratik, duygusal, sık veya ara sıra) tartışılmasını tetiklemelidir.
- **Aile öyküsü zaman çizelgesi:** Ailenin bir araya geldiği, evlendiği ve çocuk sahibi olduğu zamanlar dâhil olmak üzere aile geçmişinde kilit olayların bir zaman çizelgesi oluşturun. Buna çocukluklarında başarılarını ve zorlu anlarını veya kayıplar gibi önemli olayları da dâhil edin.
- **Güçlü ve zayıf yönlerin listeleri:** Çiftin veya ailenin farklı üyelerinden, kendi kişisel güçlü ve zayıf yönlerini nasıl gördüklerinin bir listesini ve eşlerinin veya aile içindeki diğer kişilerin ne düşündüklerinin başka bir listesini oluşturmalarını isteyin. Ardından, birbirlerinin listelerini karşılaştırmalarını ve öğrendikleri her şeyi tartışmalarını isteyin.

¹⁰ Zorlu davranışlar şunları içerebilir: Sinirlendiğinde veya korktuğunda fiziksel veya sözlü şiddet, mülk veya hediye imhası, kaçma, tuvalet problemleri (yatak ıslatma, kirlenme vb.), yiyecek istifleme, dürüst olmayan davranışlar, çalma ve yalan söyleme. Bunlar genellikle güvensizliğin bir sonucudur, çoğunlukla kasıtlı veya kötü niyetli davranışlar değildir).

- **Çocuğun gözünden ev ve mahalle:** Ailede bir çocuk varsa size evin, bahçenin, arsanın ve mümkünse yakın mahalleyi, sevdikleri şeyleri işaret ederek gezdirebilir mi? Bunu yaparken oyuncakları, oynayacakları yerleri, arkadaşları ve riskleri (kaçındıkları yerler veya insanlar) vurgulayabilir.

Referanslar ve Sabıka Kaydı Kontrolü

Başvuru sahiplerini iyi tanıyan güvenilir kişilerden referans almak, koruyucu aile olmak için uygun olmalarını kontrol etmenin iyi bir yoludur. Referans sağlayanların kıdemli pozisyonlarda olmaları gerekmez ancak güvenilir olmaları gerekir. Bu başvuru sahipleri işlerinde, topluluk faaliyetlerinde ve mümkünse aile yaşamlarında olan tutumları açısından iyi tanınmalıdır. Bir çift söz konusu ise bu yöntem, ilişkilerinin ne kadar güçlü olduğu ve çocuklarla nasıl oldukları hakkında yorum yapabilmeleri ile ilgili olarak yardımcı olabilir. Bu örneğin bir aile dostu olabilir. Ancak, başvuranların bir arkadaşının objektif olmasını bekleyerek zayıf yönlerini ve güçlü yanlarını yorumlamasını istemek zordur. Bu nedenle özellikle bir çocuğu kötüye kullanma, istismar etme, ihmal etme veya reddetme riskleri olduğunu düşünürlerse onlara herhangi bir endişelerinden bahsetmekten kaçınmaları durumunda başvuranlara yardım etmiş olmayacaklarını aşılama önemlidir. Bu duyarlılık göz önüne alındığında, değerlendiricinin, bir tavsiye mektubu istemek yerine, referans verenlere kişisel olarak mülakat yapması önemlidir. Bu, daha açık ve dürüst konuşmalarını sağlar. Alınan bilgilerin gizli tutulacağına dair güvence mutlaka verilmelidir.

Referans veren birisiyle mülakat yaparken, içeriğe uygun bir dilde verilmesi gereken önemli mesaj:

'Referans vermeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Sağladığınız bilgiler, Bay ve Bayan X'in ihtiyacı olan çocuklara geçici koruyucu bakım sağlamak için uygun olacağından emin olmam için çok yardımcı olacak. Ailenin yakın bir arkadaşı olduğunuzu biliyorum, bu yüzden herhangi bir zayıf yönlerinden veya endişelerinden bahsetmekte isteksiz olabilirsiniz. Ancak, onlara yardım etmek istiyorsanız bunu yapmanın en iyi yolu, yalnızca kendileri ve ebeveynlik yaptıkları çocuk (çocuklar) için bunu üstlenmelerinin doğru olup olmadığını anlamamızı sağlamaktır. Koruyucu aile olmaya başlamak ve daha sonra bir problem ortaya çıktığında durmak zorunda kalmak, çocuk, aile ve aileyi ilgilendiren herkes için çok acı vericidir, bu nedenle böyle bir durumdan olabildiğince kaçınmak istiyoruz. Verdiğiniz bilgileri gizli tutacağız. Bir referans sağladığınızı bilseler bile, ne dediğinizi bilmeleri gerekmez.'

Ayrıca başvuranların polis ve/veya hâkimlerden **sabıka kaydı olup olmadığını kontrol etmek de önemlidir**. Başvuranların herhangi bir fiziksel veya cinsel şiddet hikâyesi olup olmadığını veya çocuklara herhangi bir şekilde zarar vermekten, ihmal etmekten veya istismara uğratmak adına davranışlarda bulunup bulunmadığını öğrenebilmek için bu önemli bir adımdır. Eğer böyle bir geçmişleri yoksa ancak trafik ihlali veya para cezasının ödenmemesi gibi küçük bir suç işledilerse, özellikle de genç veya genç bir yetişkinse sabıka kaydı başvurunun reddi için tek başına bir engel teşkil etmez.

Öncelik, savunmasız bir çocuğa bakımlarında risk gösterebilecek herhangi bir davranış kanıtı olup olmadığını ve aynı zamanda size açık ve dürüst olma isteklerini kontrol etmektir. Bu nedenle başvuranlara doğrudan, sözlü olarak veya tercihen başvuru formunda, herhangi bir suç işlemiş olup olmadıkları sorulabilir. Buna gelen cevaplardaki açıklık size güven verecektir.

Koruyucu ailelerin ihtiyaç duyduğu kilit nitelikler olan dürüstlük ve işbirliği bu şekilde ölçülebilir. Bununla birlikte, değerlendirme sırasında kasıtlı olarak bilgileri gizleyen biri, bu bilgi kendi başınıza endişelenmenize neden olmasa bile sizinle ve meslektaşlarınızla dürüst ve işbirliğine açık bir yaklaşım içerisinde olmadığının bir göstergesidir. Bu, çocukların bakımlarında güvende olduklarından emin olmanızı imkânsız hale getirir.

3. Aday Koruyucu Ailelerin Eğitimi

Zamanlama ve Süreç

Gelecekteki koruyucu ailelerin söz, uygunluk ve kapasitelerinin değerlendirilmesinden sonraki adım, onlara kendi rol ve sorumlulukları konusunda eğitim vermektir. Eğitim, muhtemel zorlukların farkında ve hazır olmalarını sağlamalı ve oldukça karmaşık ihtiyaçları olan çocuklar için özel ebeveynlik ve güvenli bakım teknikleri ile donatmalıdır.

Eğitim, en ideal şekilde çiftlerin her iki üyesi de dâhil olmak üzere 5 ila 20 kişiyi kapsayan küçük gruplar ile yapılır.

Eğitim planı tam 3 veya 4 günlük bir blokta veya bir dizi akşam veya hafta sonundan oluşabilir ancak ideal olarak eğitim seansları arasında bir haftadan fazla olmamalıdır. Aksi takdirde katılımcılar önceki oturumların içeriğini unutacak ve eğitim sürekliliğini kaybedecektir. Bununla birlikte eğitim oturumları arasında birkaç gün boşluk bırakmanın bir avantajı, katılımcıların öğrendiklerini yansıtabilecekleri, diğer aile üyeleriyle tartışabilecekleri ve belki de çocuklarla iletişim kurmanın veya onlarla ilişki kurmanın ve daha sonra paylaşmaya geri dönmelerin yollarını deneyimlemeleridir. Eğitim oturumlarının kendileri de, çocuklara ilişkin yeni düşünme ve davranış biçimlerini denemek için alıştırmaların yanı sıra öğrenme konularını ve alanlarını tartışmak ve yansıtmak için birçok fırsat içermelidir.

Dinleme, oyunculuk ve yansıtmanın bu birleşimine “deneyimsel öğrenme”¹¹ denir ve yetişkin öğrenimine en etkili yaklaşım olarak sık sık kullanılmaktadır.

Koruyucu ailelerin eğitim içeriğinin, aşağıda belirtildiği gibi küresel ve ulusal bilgi ve standartlara dayanması gerekir ancak potansiyel koruyucu aileler üzerinde en olumlu ve kalıcı etkiye sahip olması, eğitimin yerel deneyim ve uygulama tarafından da desteklenmesine bağlıdır. Bu, ortak eğitmen olarak, doğrudan deneyime sahip yerel halkın da dâhil edilmesini beraberinde gerektirecektir. Eğitimin en azından bir kısmında alternatif bir deneyime katkıda bulunmak ya da bir oturuma görüş ve deneyimlerini sağlamak konusunda gençlerin de dâhil edilmesi de yararlı olabilir (Kaasbølla et al, 2019).

Koruyucu aile onaylandıktan ve gelişmeye başladıktan sonra düzenli görüşmelerde daha fazla takip eğitimi verilmelidir. Deneyim kazandıkça daha fazla soru ortaya çıkar; bilgi ve beceriler ortaya konduktan sonra yerleştirilen bir çocuk ile beraber doğrudan uygulamaya geçmek daha kolay olabilir. Ayrıca ailelerin özel bir bakım formuna hazırlanmaları veya bir çocuğun daha karmaşık ihtiyaçlarını karşılamaları için daha ileri eğitimlere de sıklıkla ihtiyaçları vardır.

¹¹ Kolb, D.A. (1984). Deneyimsel öğrenme: Öğrenme ve gelişmenin kaynağı olarak tecrübe (Cilt 1). Englewood Kayalıkları, NJ: Prentice Salonu.

Eğitim Zamanlaması ve Süreci Hakkında Tavsiyeler

- **Sıralama:** Eğitimin değerlendirme öncesinde mi sonrasında mı olması gerektiğine karar verin veya değerlendirme öncesi bazı eğitim seanslarına yer vererek diğerlerini eğitim sırasına veya sonrasına ayırmaya karar verin.
- **Zamanlama:** Başvuranın iş ve aile sözlerini göz önünde bulundurarak, bir blokta (örneğin bir hafta) veya bir dizi gün veya akşam boyunca eğitim yapıp yapmayacağınıza karar verin.
- **Mekânlar** rahat, erişilebilir, gayri resmi ve dikkat dağıtmayacak nitelikte olmalıdır ve zaten çocuk sahibi olan adaylar için çocuk bakım ünitesi olan yerler tercih edilmelidir.
- **Eğitmenlerin ve yardımcı eğitimcilerin iyi eşleşmesi:** Hem uzman eğitmenler hem de doğrudan deneyimlerini paylaşanlar (koruyucu aileler, bakımı bırakanlar vb.) dâhil olabilir.
- Katılımcılar aktif katılım ve bir şeyler denemek yoluyla en iyisini öğrendiklerinden vaka örnekleri, rol oynama ve ev ödevleri ile **etkileşimli eğitim yöntemleri planlayın.**
- **Adaylar arasında grup dinamiklerini gözlemleyin ve destekleyin.** Bu şekilde onlar hakkında daha fazla bilgi edinmiş ve gelecekteki karşılıklı destek için önemli ilişkiler geliştirmelerine yardımcı olmuş olursunuz.
- **Katılım:** Çiftler koruyucu aile olmak için başvuru yaparken kadınların yanı sıra erkeklerin de eğitime katıldığından ve ailedeki yaşça büyük çocukların bazı oturumlara dahil olduğundan emin olun.

Eğitim İçeriğini Planlama Ve Hazırlama

Şu anda pek çok farklı ülkede ve kültürde kullanılan koruyucu aileler için çeşitli denenmiş ve test edilmiş eğitim programları vardır. En iyi bilinen ve en çok kullanılan programlar ve bunlarla birlikte gelen öğrenme materyali ve alıştırmalar dikkate alınmalı ve en azından kısmen kullanılmalıdır (buradaki örneklerle bakabilirsiniz ¹²). Bununla birlikte, koruyucu aile sağlayıcıları ayrıca yerel bağlamlarının özel ihtiyaçlarını, gereksinimlerini ve hassasiyetlerini göz önünde bulundurmalı ve yerel olarak gelişmelidir. Katılımcılar yerel dili, yüzleri, isimleri ve senaryoları kullanarak, yerel olarak geliştirilen vaka örnekleri ve rol oynamaları ile daha iyi ilişki kurarlar. Bu, daha sonra eğitim materyalleri kullanılarak ve koruyucu ailelerin, kurulan eğitim programlarının önerdiği gibi, genellikle batılı, sosyal ve kültürel ortamlarda çok farklı, etkileşime girdiğini gösteren videoların izlenmesi tercih edilir. Diğer ülkelerde geliştirilen programlar, sadece bir dil ve kültür engelini aşmak zorunda değildir. Ayrıca, yerel bağlamda tamamen yabancı olabilecek yasalar, prosedürler ve standartlar ile mevcut kaynaklar açısından da bir takım varsayımlara dayanırlar. Bununla birlikte, koruyucu aileleri öğrenmek için ihtiyaç duyabilecekleri tüm konuların ele alınmasını ve tüm aktif öğrenme tekniklerinin kapsanmasını sağlamak için gerçekten yerel olarak uyarlanmış ve ihtiyaçlara dayalı bir program geliştirmeden önce mevcut bir dizi program ve malzemeye başvurmak önerilebilir.

¹² Fairstart Foundation (<http://fairstartfoundation.com/1-introduction-to-your-learning/>), ücretsiz çevrimiçi kaynaklar sağlar. Diğer iyi bilinen kaynakların genellikle satın alınması gerekir, ancak bazı ülkeler veya bölgeler için uyarlanmış ve kullanıma sunulan sürümler zaten mevcut olabilir. Örnekler şunlardır:

- Çocuk Koruma Alanında Ekip Üyesi Olarak Koruyucu ve Evlat Edinen Ailelerin Geliştirilmesi ve Desteklenmesi, PRIDE Uygulama Modeli (Bilgi, Geliştirme ve Eğitim İçin Ana Kaynaklar) ve Travma Bilgili Çocuk Bakımı <https://www.cwla.org/pride-training/>

- Koruyucu Aile Becerileri (İngiltere): <https://www.thefosteringnetwork.org.uk/get-involved/training-consultancy/skills-foster>

Koruyucu Aile Eğitiminde Ele Alınacak Temel Konular

Not: Bölgesel ihtiyaçlara ve içeriğe bağlı olarak başka konular da eklenmeli veya belli konuların üzerinde daha az ya da daha çok durulmalıdır.

1. Koruyucu aile nedir? – Tanımı, türleri, yasal gerekleri
2. Koruyucu aile neden önemli ?- Alternatif bakım sistemindeki rolü ve yeri
3. Koruyucu Ailelerin Roller ve Sorumlulukları
4. Çocuk merkezli koruyucu aile bakımı ilkeleri ve değerleri
5. Çocuk gelişimi, bağlanma ve koruyucu aile bakımındaki çocukların ihtiyaçları
6. Olumlu ebeveynlik, etkili iletişim ve çocukların öğrenmelerine ve gelişmelerine yardımcı olma
7. Çocukları ve gençleri zarardan korumak - Şiddete, istismara veya ihmale karşı korunma ve müdahale
8. Bir bakım planı geliştirmek, uygulamak ve gözden geçirmek için başkalarıyla birlikte çalışmak
9. Çocukların biyolojik aileleriyle iletişimde kalmalarına ve biyolojik ailelerine geri dönmelerine yardımcı olmak
10. Koruyucu aile destek ağları, esneklik geliştirme ve stres kontrolü
11. Olumlu geçişler aracılığıyla çocukları desteklemek (hayata devam etme ve bakımdan ayrılma)

4. Koruyucu Aile Seçiminde Bağımsız Onay

In different countries, there are different structures and processes for formally confirming the decision to approve a couple or individual to foster. The priority is to be able to verify that an assessment of prospective foster carers has been objective and covered all required issues, and for this it helps to have an independent body to review or approve the assessment and recommendation.

Farklı ülkelerde, bir çiftin ya da bireyin evlat edinmesinin resmi olarak onaylanması için farklı yapılar ve süreçler bulunmaktadır. Koruyucu aile adayları değerlendirmelerinin objektif olması ve gerekli tüm konuları kapsamı önceliklidir. Böylece, değerlendirme ve tavsiyenamenin gözden geçirilmesi veya onaylanması adına bağımsız bir organa sahip olunmasına olanak sağlanır. Koruyucu aile sisteminin gelişmiş olduğu ülkelerde en yaygın yaklaşım (Her Aile İçin Çocuk 2015a, p18)¹³, sosyal hizmet uzmanı veya sosyal çalışma görevlisi tarafından hazırlanan kapsamlı değerlendirme raporunun bir tavsiyename ile birlikte bağımsız bir heyete veya panele sunulmasıdır¹⁴. Bu organ üst düzey bir yerel yetkili veya topluluk temsilcisi tarafından yönetilir ve hem dengeli hem de iyi bilgilendirilmiş olması gerekir. Bu, tercihen sağlık, eğitim, hukuk ve mümkünse çocuk ve aile psikolojisi bilgisi dahil olmak üzere farklı bilgi ve sorumluluk alanlarına sahip insanlardan ve yine mümkünse, doğrudan koruyucu aile deneyimine sahip birinden oluşması anlamına gelir.

Heyet veya panel, genellikle değerlendirmeyi inceleyerek ve bu değerlendirmeyi hazırlayan çalışana gerekli soruları sorarak karara varır (bazı durumlarda koruyucu aile adayları bizzat panele davet edilir) veya onaylı koruyucu aile statüsü verme yetkisi ile yerel yetkiliye ya da hakeme öneride bulunur. Bazı durumlarda heyet daha kapsamlı bir rapor onaya sunmadan önce, daha fazla ev ziyaretleri, kontrol veya araştırma gerektirebilecek şekilde daha fazla bilgi talep edebilir.

Bağımsız heyetler tarafından etkili karar verme ilkeleri

Panellerin bu sorumlulukları nasıl yerine getirecekleri bakımından baz aldıkları değerlendirmeler gibi düzenleme ve karar alma süreçleri de tercihen tarafsız, açıkça anlaşılır, katılımcı ve kanıta dayalı olup bu süreçte şu ilkeler esas alınmalıdır:

- **Çocuk merkezli:** Daima çocuk adına en iyi olan kararlar için çabalamak, hem aileyle kalacak çocuğun hem de ailenin kapasitesini ve ihtiyaç duyacağı desteği göz önünde bulundurmak.
- **Bilgili:** Çocuk gelişimi, çocukların ihtiyaçları ve refahı hakkında bilgi sahibi olmak.
- **Çok sektörlü ve çok disiplinli:** Sosyal hizmet, hukuk, sağlık ve eğitim bilgisine sahip panel üyeleri de dahil olmak üzere farklı uzmanlık alanlarına ve bakış açılarına dayanan kararlar almak. Başkanın rolü, polis, yerel yargı, yerel eğitim ve sağlık departmanları dahil olmak üzere tüm panel üyelerinin katılımıyla tarafsızlık ve uzmanlık dengesi sağlanmalı.
- **Bağımsız ve tarafsız:** Koruyucu ailenin, onlarla çalışanların veya diğerlerinin baskısından etkilenmez. Bunun sağlanması adına panel başkanı panelin güçlü ve kararlı bir yapıda olmasını ve dış baskıdan uzak ve tarafsız bir biçimde, panel üyelerinin sunulan bilgileri dikkatlice değerlendirmesi

¹³ İngiltere’de, Avusturalya’da, Güney Afrika’da ve Moldova, Gürcistan, Ürdün gibi İngiltere modeli geliştirmiş birçok ülkede standart uygulama, Fas ve Uganda’da pilot projeler.

¹⁴ Bu, BMMYK’nın (2018) Çocuğun En İyi Çıkarlarını Değerlendirme ve Belirleme İlkeleri tarafından belirlendiği modele benzer bir modeldir. 2018 Geçici Yayın.

sonucu adil, bilinçli ve bağımsız kararlar alınmasını sağlamalıdır.

- **Topluluk temelli:** Panel üyeliği, mümkün olduğu durumlarda, topluluk liderlerini, yerel STK temsilcilerini de içermeli ve zaman içinde tecrübeli koruyucu ebeveynleri veya alternatif bakım konusunda ilgili deneyime sahip başkalarını da içermelidir.
- **Sorgulanabilir:** Panellerin kararları, özellikle koruyucu aile adayları veya eşleşme kararında çocuğun temsilcileri veya akrabalarının gerektiğinde bir kararı sorgulamasını sağlamak için temyiz ve şikayet sürecine tabi tutulmalıdır.
- **Kanıt odaklı ve dengeli:** Panel üyeleri, sosyal çalışma görevlilerinin kendilerine sunduğu değerlendirmenin tamamını dikkatlice değerlendirmeli ve kararlarını önceki bilgilere dayanarak ya da dar bir kapsamda değil hâlihazırda konuya ilişkin fikir oluşturan yönlerden sadece birisi olan ailenin durumu gibi diğer bilgilere dayanarak vermelidir.
- **Açık ve kapsamlı:** Koruyucu aile adayları panelin rolü, düzeni ve takip ettiği süreç hakkında kapsamlı şekilde bilgilendirilmelidir. Koruyucu aile adayları da tercihen, sosyal çalışma görevlisinin önceden hazırlamış olduğu değerlendirmenin ana konuları dışındaki uygun görülebilecek ilave soruları yanıtlamak ve kendilerini temsil etmek adına panelin bir kısmına davet edilmelidir.
- **Tavsiye ve kararlarda net ve kesin:** Panel kararları, koruyucu ailenin evlat edinmek üzere başvurduğu çocuğun yaş aralığı, cinsiyeti, ihtiyaç türü ve koruyucu aile (uzun veya kısa vadeli, acil veya özel).

Türkiye'de değerlendirme uygulaması (Hayat Sende tarafından sağlanan bilgi)

Türkiye'de bir koruyucu aile adayının değerlendirmesini yapan görevli, fikir ve görüşlerini bir raporda paylaşır. Koruyucu aile olma konusunda olumsuz bir karar verilirse ailenin temyiz hakkı vardır. Koruyucu ailenin onaylanmasına dair karar, sosyal hizmet görevlisi ve il müdürlüğünden diğer görevlilerden oluşan bir heyet tarafından verilir.

Koruyucu aile yerleştirmesi için değerlendirme ve hazırlama adımları

1. Sosyal hizmetler görevlisi, çocuk ve koruyucu aile adayı arasındaki iletişim ve uyum sürecini belirten bir değerlendirme raporu hazırlar. Rapor daha sonra il müdürlüğünün koruyucu aile birimine sunulur.
2. Değerlendirme; ilk görüşme, ev ziyaretleri, aile geçmişi ve daha sonra iki görüşme dahil olmak üzere, koruyucu aile adayıyla en az beş görüşmeye dayanarak yapılır. Hazırlanan rapor tüm bu görüşmeleri yansıtabilir.
3. Koruyucu aile uyumluluğunu gözlemlemek için bu işlem 70 günden daha uzun sürmemelidir.
4. Sürecin olumlu olması halinde, il müdürlüğündeki aynı komisyon çocuk ve aile eşleşmesini onaylar. Aile ve koruyucu aile sözleşmeleri yapılır. Koruyucu aile ödemeleri bu tarihten sonra başlar.
5. Yerleştirmeden sonra ilk 10 günde bir inceleme yapılır ve bir sonraki ay ev incelemesi yapılır¹⁵
6. Ev incelemeleri ilk yıl içerisinde ayda bir ve sonraki süreçte üç ayda bir kez yapılır.

¹⁵ Hayat Sende'nin bu raporla ilgili danışmaları bu uygulamanın günümüzde nadiren yapıldığını ve bir iki yıl sonrasında koruyucu ailelerin neredeyse hiç ziyaret edilmediğini göstermekte.

5. Koruyucu aile ihtiyacı duyan çocukları tespit etme ve değerlendirme

Çocukların ihtiyaç sahibi olup olmadıklarını ve koruyucu aile için uygun olup olmadıklarını belirlemek ve daha sonra hangi ailenin ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacağına karar vermek için yapılacak değerlendirme, önceden belirlenmiş formüller kullanmak yerine, çocuk merkezli ve duruma göre değişken bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Başka bir deyişle, çocuk merkezli değerlendirme ve karar; aynı yaşta, aynı geçmişe veya ihtiyaçlara sahip çocukların aynı şekilde yerleştirilmesinden ziyade her çocuğun veya kardeş grubunun kendine özgü ihtiyaçlarını ve onlara en uygun yerleştirme şeklini belirlemeye yarar.

Koruyucu aileye muhtaç çocukların tespiti, ihtiyaçlarının ve koruyucu aileye uygunluğunun tespiti ve ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak yerleştirmenin planlanması ve karara varılması (“eşleştirme”, aşağıya bakınız) “kapı bekçiliği” olarak adlandırılan şeyin unsurlarıdır.

Kapı Bekçiliği, Moving Forward (Cantwell ND, 2012) ve bir BCN çalışma belgesinde (BCN ve UNICEF 2015), “Çocuklar için koruyucu ailenin yalnızca gerekli olduğunda kullanılmasını ve çocukların bireysel ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanmasını sağlamasıyla tanınmış sistematik bir prosedür.” olarak tanımlanmıştır. Kapı bekçiliğinde çocuk için en doğru kararların alınması ve bu kararların uygulanmasında sistemdeki tüm önemli aktörler tarafından desteklenmesi adına güçlü bir çokdisiplinli işbirliği çalışması esastır.

Çocuğun, bakıma muhtaç olup olmadığını, koruyucu aileden fayda görüp görmediğini ve ihtiyaç duydukları yerleştirme türünü belirlemek için değerlendirilmesi:

- **Yaş ve geçmiş:** Ailenin kökenleri ve alternatif bakıma muhtaç olma nedenleri de dahil çocuğun yaşı ve geçmişi.
- **Gereklilik:** Alternatif bakım şuan için gerekli mi ve akrabalık bakımı da dahil olmak üzere tüm diğer seçenekler göz önüne alındı ve elendi mi?
- **Uygunluk:** Koruyucu aile bakımı bu çocuk için en uygun bakım şekli mi? Eğer öyleyse, en uygun yerleştirme türü ne?
- **Aileye geri dönme:** Çocuğun biyolojik ailesine dönme olasılığı - bir değerlendirme ve destek sürecinden sonra (yeniden birleşmeden önce ve sonra) çocuğun bakımına devam etmek isteyen bir ebeveyn veya akrabası var mı, eğer var ise bu durumun gerçekleşmesi şuan mümkün mü yoksa karşılanması gereken ihtiyaçlar ve çözülmesi gereken problemler var mı? Eğer koruyucu ailede bir süre sonra aileye geri dönme durumu oluşursa, biyolojik ailenin hazırlık sürecinde koruyucu ailenin rolü ne olacak?
- **İletişim:** Çocuklar alternatif bakım süresince aileleriyle, önemli aile fertleriyle ve diğer verdikleri başka kişilerle iletişimlerini sürdürme hakkına sahiptir (BMÇHS, 1989). Dolayısıyla çocuğun ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanması ve uzun vadeli bakım planının desteklenmesi adına değerlendirme, bu durumun nasıl gerçekleşebileceği ve gerçekleşmesi gerektiği göz önüne alınarak yapılmalıdır (aileye geri dönme veya uzun vadeli koruyucu aile olması fark etmeksizin). İletişim planlama ve destekleme hakkında detaylar aşağıdadır.
- **Dil, din, kültür veya etnik köken:** Yerleştirme sürecinde bu ihtiyaçların karşılanması adına mümkünse aynı dil, din ve geçmişe sahip veya çocuğun dilini kullanmaya ve öğrenmeye devam etmesine saygıyla ve tümüyle yardım edecek,

dinini uygulamasını sağlayacak ve gelenek ve göreneklerini gözlemleyecek aileler bulunması dikkate alınmalıdır.

- **Sağlık ve özel ihtiyaçlar:** Fiziksel ya da zihinsel engel, uzun vadeli durumlar dahil.
- **Eğitim:** O zamana kadar alınmış eğitim, gereken takip desteği, önceden belirlenmiş eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi dahil eğitim ve özel eğitimsel ihtiyaçlar (Örn: disleksi, dikkat bozukluğu vb.)
- **Bağlanma ve yas sorunları:** Çocuğun daha önceki kayıp ve ayrılıklar karşısında tutumu ve bu durumdan nasıl etkilendiği ve reddedilme deneyimi sonucu edindiği güvensiz bağlanma şekli göz önünde bulundurulduğunda yeni ailesine güvenme ve güvenli bağlar kurma konusunda karşılaşmış olduğu veya karşılaşabileceği zorluklar dahil (endişeli, düşün ve ürkek veya umursamaz, mesafeli ve güvensiz)
- **Davranış sorunları:** Tüm zorlayıcı davranışlar (örneğin, saldırganlık, dengesizlik, güven problemleri, çalma veya yalan söyleme gibi gözükken, ancak kötü niyetli veya kasıtlı olmayabilecek dürüstlük ve sınırlarla ilgili problemler). Okulda veya evde, akranlarıyla veya bakıcılarıyla bu tür davranışları tetikleyici herhangi bir durum ve bu tür davranışlarla olumlu bir şekilde baş edilmesi ve yönetilmesine yönelik en iyi yaklaşımların dikkate alınması ve bunun için gereken kapasite ve becerilerin değerlendirilmesi.
- **Yerleştirme planı:** Yukarıdaki maddelere dayanarak, koruyucu ailenin kısa ve uzun vadeli hedefleri neler? (Yerleştirme planı geliştirmek ile ilgili daha fazla detayı aşağıda bulabilirsiniz). Sosyal hizmet uzmanının, koruyucu ailelerin ve diğer profesyonellerin ve kilit kişilerin (bazı durumlarda biyolojik akrabalar dahil) bu planın uygulanmasındaki rolleri ve sorumlulukları nelerdir?

6. Eşleştirme: Çocuk için uygun koruyucu aileyi tespit etme

Eşleştirme, belirli bir çocuk için en uygun koruyucuyu belirleme işlemidir. Bu nedenle, çocuğun yararına olan hedefler gözetilmeli ve koruyucu ailelerin yalnızca çocuğun ailelerine uygun olacağını düşünerek seçim yapmasına izin verilmemelidir. Bununla birlikte, eşleştirme iki yönlü bir süreçtir. Bu nedenle başarılı bir eşleşmenin yolu, aile ve çocuk uyumluluğundan geçmektedir. Çocuğun ihtiyaç ve istekleri, ailenin kapasitesi (bir çocuğun ya da kardeş grubunun karmaşık ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabilecekleri veya zorlu davranışlarla nasıl başa çıkacakları), ailede var olan herhangi bir çocuğun yaşını ve cinsiyetini dikkate alarak, çocuğun yaşı ve cinsiyeti konusundaki tercih ve sınırlamaları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

Ailede var olan çocuktan büyük bir çocuk evlat edinmenin, ilgi rekabeti yaratacağından ve evlat edinilen çocuğun davranışları küçük çocuklara tehlike oluşturabileceğinden, bu durumun riskli olduğu genel anlamda kabul görmüştür. Koruyucu çocuk duygusal gelişimlerinde de gecikebilir ve küçük çocuklar gibi dikkat ve beslenmeye benzer ihtiyaçları olacaktır. Eğer koruyucu ailelerin kendi çocukları, evlat edinilen çocuklardan birkaç yaş büyükse ve daha bağımsız hale gelirse, hem yeni çocuğu kabul etmeleri hem de çocuk bakımına katılmaya istekli olmaları daha muhtemeldir.

Önceden değerlendirilmiş ve onaylanmış koruyucu ailelerin havuzundan doğru aileyi bulmaya dayalı eşleştirme yaklaşımı tüm durumlarda ve yerlerde geçerli olmayacaktır. Çoğu durumda, daha önce desteklemeyi düşünmeyen bir aile, belirli bir çocuğu büyütmek için istekli olabilir veya böyle bir aile, toplum temsilcileri veya liderleri tarafından belirli bir çocuk için uygun görülebilir. Bu gibi durumlarda, eşleştirme çoktan teklif edilmiş olacak, ancak ailenin motivasyonu, uygunluğu ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamayacağı yine de değerlendirilmelidir.

Çocukları ihtiyaçlarını karşılayabilecek ailelerle eşleştirmek için basit bir kontrol listesi

(Bu form sadece özet şeklinde gösterilmektedir - her kutuya not eklemek için daha fazla alan bırakacak şekilde uyarlanmalıdır)

İhtiyaç kategorisi	Çocuğun gereksinimlerinin ayrıntıları (bundan daha fazla alan kullanın - öge başına en az bir paragraf)	Koruyucu aile uygun ve bu ihtiyacı karşılayabilir-yapabilirler mi?	Koruyucu ailenin bu ihtiyacı karşılamaya yönelik istekliliği-Yapmak istiyorlar mı?
Cinsiyet – kız/erkek			
Yaş & gelişim evresi			
Sağlık – özel ihtiyaçlar			
Eğitimsel ihtiyaçlar			
İletişim & hayat hikayesi çalışması			

Duygusal - istismar & kayıp geçmişi			
Davranış sorunları			
Dil, kültür & din			
Yerleştirme planı- hedef ve kilit adımlar (aileye geri dönme & diğerkalıcı durumlar)			

Kardeşleri yerleştirme

Bir ocuk için doğru yerleştirmeyi bulmakta, kardeşleri mümkün olduğunca bir arada tutmak önemlidir. Bununla birlikte, çocuğun hayatındaki diğerkilit ilişkiler de dikkate alınmalı ve çocukların mutlu ve güçlü olabilmeleri ve koruyucu yerleştirmenin genel anlamda istikrarlı olması adına sabit ve güven verici ilişkilerin sürdürülmesi ve kalitesi öncelikli olmalıdır. Koruyucu aileler ve onları destekleyen sosyal hizmet görevlileri, genellikle kardeş sayısı, kardeş rekabeti ve bir kardeşin diğerklerine kıyasla özel ihtiyaçları hakkında endişelenirler. Ancak kardeşleri bir arada tutmanın duygusal gelişimleri için uzun vadeli faydalar göz önüne alındığında, sorunsuz bir şekilde tüm ihtiyaçlarını karşılayacak bir yerleşim bulunduğunda bu nedenler kardeşleri ayırmak için yeterli olmamalıdır. Yine de, bir veya daha fazla kardeşin başkaları için risk oluşturabileceği veya diğerklerinin ihtiyaçlarının karşılanmasını önleyebileceği birkaç durum vardır. Bu, özellikle cinsel ya da fiziksel olarak zararlı davranış sergilemeleri, şiddet içeren ya da küfür eden bir yetişkinle temas halinde olmaları ya da ihtiyaçları ve davranışları ile uyumsuz bir ortamda bulunmaları durumunda geçerli olacaktır. Bu gibi durumlarda, mümkünse iletişimin devam etmesi şartıyla, ayrı yerleştirme tercih edilebilir (Lord & Borthwick, 2009).

Türkiye Koruyucu Aile Derneği'nin eşleştirme konusundaki önerileri

- Çocuğun **alternatif bakıma girme nedeni** dikkate alınmalı,
- Yerleştirmenin **koruyucu ailenin kendi çocukları** üzerindeki etkilerini ve yaş ve ihtiyaçlar bakımından uyum içinde olup olmadıkları göz önünde bulundurulmalı,
- **Kardeşler bir araya getirilmeli**, ancak söz konusu yerleştirme bir akraba bakım yerleştirmesi olmadığı sürece bu rakam ideal olarak ikiden fazla olmamalı,
- **Çocuğun kişisel tercihleri ve kültürel değerleri** dikkate alınmalı,
- **Koruyucu aile adaylarının beklentileri** ve ne tür ebeveynlik durumlarına hazır oldukları göz önünde bulundurulmalı,
- Karmaşık ihtiyaçlara veya zor davranışlara sahip çocuklar için; öğretmen, hemşire veya psikolog gibi çocuklar ile **doğrudan çalışma veya gönüllülük tecrübesi** olan aileler seçilmeli.

Hayat Sende'den ek tavsiye

Türkiye'de koruyucu aileler, ailelerine kabul edecekleri çocuğun yaş ve cinsiyet seçimini yapabilmenin önemli olduğunu düşünüyor ve genellikle çocuğun daimi yerleşimini tercih ediyor. Ancak, bu çocukların ihtiyaç duyduğu şey olmayabilir, bu yüzden koruyucu aile eğitiminde, bu yaygın algıları ve motivasyonları ele almamız gerekiyor.

Bir koruyucu aileyi, engelli bir çocuğa bakmanın gerçekleri için hazırlamada, koruyucu aile adaylarına, çocuğu evlat edinmeden önce uzun süreli desteklemek için gönüllü olmalarına izin vermek yardım edici yaklaşımlardan biridir. Gönüllü aileler normalde hafta sonlarını çocuk evlerinde çocuklara akademik başarılarını desteklemek adına eğitim vererek veya aynı grup evinde yaşayan tüm çocuklarla kaliteli zaman harcayarak geçirirler. Ancak, çocuğun gönüllü kişinin özel ilgisine ihtiyaç duyduğu düşünüldüğünden bazı gönüllü aileler engelli çocuklarla birebir zaman geçirmeye teşvik edilmektedir. Çocuğun özel bir durumu olmadıkça, belirli bir çocuğa gönüllü olunması kabul edilmemektedir. Gönüllüler normalde gönüllü olduğu gruptan bir çocuğun koruyucu ailesi olmak için başvuruda bulunamaz, ancak engelli bir çocuğun gönüllüsü ile duygusal bir bağ kurması durumunda istisnalar yapılabilir.

Kurumdaki bir çocuğa, hafta sonları yanlarında kalma şansı sunarak başlarlar. Bu daha sonra çocuğun uzun süreli bakımı hakkında bilinçli bir karar alabilmelerini sağlayacaktır.

7. Bakım Planlaması

Koruyucu aile bakımında planlama genellikle koruyucu aileye verilen çocuğun ailesi ile ilgili tüm çalışmaları kapsayan genel bir vaka planını ve çocuğun bakım yerleştirmesi ile ilgili belirli bir plan olan bakım veya yerleştirme planını içerir. Bir bakım planı, neyin çocuk adına en iyi olacak olana odaklanmalıdır, bu yüzden çocuğun ve ihtiyaçlarının başlangıç ve süregelen değerlendirmesini gerektirir. Bakım planı, değerlendirmede kapsanmış tüm konuları ve özellikle şunları barındırmalıdır:

- **Yerleştirmenin amacı:** Kısa veya uzun vadeli, kısa vadeli ise yerleşim ailenin yeniden birleşmesi veya akrabalık bakımı için bir köprü görevi mi yoksa başka bir kalıcı yerleşime geçiş veya uyum görevi mi taşımalı?

Ardından, planın aşağıdaki ihtiyaçların nasıl değerlendirileceğini ve karşılanacağını belirlemesi gerekecektir:

- **Biyolojik akrabalarla / çocuk için önemli olan başka kişilerle temas:** Aşağıdaki bölüme bakınız.
- **Dilsel, dini ve kültürel ihtiyaçlar**
- **Sağlık ve tüm özel ihtiyaçlar**
- **Özel eğitim ihtiyaçlarını içeren eğitim**
- **Bağlanma sorunları**¹⁶ ve geçmiş ayrılık ve kayıpların etkisi
- Davranış sorunları: zorlayıcı davranışlarla baş etmek için herhangi bir plan

Kalıcılık planlaması¹⁷ bir çocuğu, biyolojik ebeveynleri veya ailesi tarafından bakılamadığı zaman uzun süreli alternatif bakım için değerlendirme ve hazırlama sürecidir. Kalıcılık planlaması çocukların istikrarlı, aile-temelli bakım hakkını korumada vazgeçilmezdir. Ancak bu “kalıcılığın” alabileceği kesin form çocuğun yaşı, ilişkileri, farklı yerleştirme seçeneklerinin güçlü yanları ve riskleri dahil çocuğun kendine özgü ihtiyaçları ve durumuna bağlıdır. Bir çocuğa en uygun uzun süreli bakım planına karar vermek doğum ailesinin sürekli bakımından başlayarak birinci dereceden akraba bakımı veya diğer akrabaların himayesi ile süren, evlat edinme, koruyucu aile bakımı, küçük grup evleri ve uzman konut birimleriyle devam eden bakım seçeneklerinin sürekliliğinin göz önünde bulundurulmasını gerektirir.

Kalıcılık planlamasında bir kilit ikilem geçici bakıma yerleştirilen küçük çocuğun bakıcıya bağlandığı durumlarda biyolojik ebeveynlerinin sağlığı veya durumu düzeldiğinde biyolojik ebeveynlerine dönüp dönmemesi gerektiği, diğer bir deyişle çocuğun alternatif bakımda asıl yerleşiminin sebebi olan durum çözümlendiğinden artık devam etmemektedir.

Kalıcılık planlaması ilkelerinde anahtar ilke çocuğun çıkarına en uygun şeyin her zaman ebeveyn bakımının düzeltilmesi olmaması, **istikrara ve sürekliliğe dayalı birincil bakım ilişkilerine dayanan, bir çocuğun temel ihtiyaç ve hakkı olan güvenli duygusal gelişiminin sağlanmasıdır.**

¹⁶ Bkz. Ek olarak, Eklenti Teorisine göre ekinde önerilen eğitim materyali ile birlikte Ek D'ye bakınız, tam referanslarda bakınız: Bowlby (1969) ve Ainsworth (1970).

¹⁷ <https://bettercarenetwork.org/library/principles-of-good-care-practices/permanency-planning>

8. Tanıştırma ve yerleşme: süreç, roller ve koşullar

Çoğu çocuk bir evden diğerine taşınmayı zor bulmakta ve yeni bir çevre ve rutine çoğu bakımveren beklediğinden daha uzun bir sürede yerleşmektedir. Bu durum, özellikle daha önce kayıp ve ayrılık yaşamış ve yeni bir eve taşınmanın yanı sıra yeni bir aileye güvenmek, alışmak ve bu ailede yerini kazanmak zorunda olan çocuklarda geçerlidir. Bu çocuklar genellikle yeni koruyucu ailelerine karşı yavaş yavaş güven kurmaktadır. Bu çocuklar genelde, iyi bir izlenim yaratmak ve uyum sağlamak için istekli bir şekilde ya da erkenden reddedilme korkusuyla başlangıçta ilerleme kat ederler fakat bu durumu genelde çocukların koruyucu ailelerin sınırlarını ve kararlılığını test ettikleri bir meydan okuma ve yüzleşme süreci izler. Daha önce ayrılma ve kayıp yaşamış çocuklarda bu durum daha sık görülmektedir. Bu çocukların kendilerini kontrolde hissetmelerinin bir yolu, bekledikleri reddedilmenin gerçekleşmesini beklemek yerine koruyucu ailesi tarafından reddedilme eylemini teşvik etmeyi denemeleridir.

Çocukların taşınmalara, tanışmalara ve yerleştirmelere gösterdikleri tepki büyük ölçüde değiştiğinden ve yaşlarının ve geçmiş yaşantılarının gösterdikleri tepkiye büyük etkisi olduğundan, tanışma sürecinin pozitif ve samimi olmasının yanı sıra mümkün olduğu kadar çocuğun ihtiyaçlarına göre esnek ve duyarlı bir hale getirilmesi de önemlidir. Tanışma sürecinde ziyaret sayısı, çocuğun ihtiyaçlarına göre ayarlanmalıdır. Daha büyük çocukların, genellikle, yabancılara güvenmek, önceki çevrelerinin kaybını kabullenmek ve yeni çevreleri hakkında olumlu düşünmek için daha fazla zamana ihtiyaçları olmaktadır. Acil bir yerleştirme durumunda hazırlık ziyaretleri mümkün olmayacağı ve tanışmalar için hazırlık süreci sınırlı olacağından çocuğa neyin neden olduğunun açıklanması için çaba sarf edilmeli ve çocuğa yeni ailesi hakkında mümkün olduğu kadar güven verici bilgi sağlanmalıdır. Çocuğun yaş ve ihtiyaçlarına göre takip edilmesi gereken adımlar aşağıdaki gibidir:

1. **İlk hazırlık ve bilgi alışverişi:** İdeal olarak çocuğun koruyucu aileye ait bir fotoğraf ve bilgi edinmesi; koruyucu ailenin çocuğa ait fotoğraf ve sosyal ve medikal raporları edinmesi.
2. **Koruyucu ailenin çocuğu ziyareti:** Bu ziyaret rahat bir ortamda gerçekleştirilen ve beklentileri yükseltmeyecek, sade bir ziyaret olmalı ve sosyal hizmet görevlilerinin çocuk ve koruyucu ailenin tepkilerini kontrol etmesiyle yürütülmelidir.
3. **Çocuğun koruyucu aile yerleşim yerini ziyaret etmesi:** İlk ziyaret bir saati geçmemelidir ancak daha büyük çocuklar söz konusu olduğunda bir gece kalmayı içerebilecek ileri ziyaretler uygun olabilmektedir.
4. **Çocuğun koruyucu aileye yerleştirilmesi:** Çocuğa, yerleştirileceği gün destek için geçerli bakıcısı ya da sosyal hizmet görevlisi tarafından eşlik edilmeli; koruyucu aile yaşam alanlarını hazırlamış ve çocuğu en iyi şekilde karşılamak için gerekli hazırlıkları yapmış olmalıdır. Sosyal hizmet görevlisi ilk günün nasıl geçtiğine dair aile ile iletişimde bulunmalı ve her şeyin yolunda olduğundan emin olmak için ilk haftanın sonunda yerleşimi ziyaret etmelidir.

Türkiye’de bir koruyucu annenin, koruyucu bakım altındaki çocukların yeni bir koruyucu aileye verilmesi ve başkalarına yalnızca bilmeleri gerekenleri söyleme üzerine tavsiyesi (Hayat Sende tarafından rapor edildi, 2018)

Bir çocuğun yeni bir koruyucu aileye yerleştirilmesi sonucu karmaşık hisler içinde olmasının doğal olmakla birlikte, uyum sağlaması için zamana ihtiyacı olduğu da unutulmamalı, koruyucu aile bu aşamada destek çalışanları ile yakın iletişim içinde olmalıdır. Çocuğun yerleşim yerini en az bir kez ziyaret etmesi, koruyucu aileye yerleştirilmeye hazırlanmasına yardımcı olmak için gereklidir. Çocuğun nerede uyuyacağına ve kişisel eşyalarını nerede saklayacağına, yemek masasında nerede oturacağına ve ders çalışmak için masasını nereye koyacağına aile, çocuk ile birlikte karar vermelidir. Eğer evde bir program uygulandıysa çocuk ile paylaşılmalıdır. Beklentileri karşılayabilmesi için ailenin kurallarını öğrenmek amacıyla çocuğa net bilgiler verilmesi son derece önemlidir.

Çocuğun beraberinde getirdiği oyuncaklar ve kıyafetler, kötü durumda olsalar bile, çocuğun izni olmadan atılmamalıdır. Bu eşyalar geçmiş yaşantılarının bir parçası olduğundan onları etrafta bulundurmamak çocuğu güvende hissettirir ve yeni konumuna alışmasında yardımcı olur. Aynı sebepten dolayı koruyucu aile, çocuğun dış görünüşünü (örn: saçını kestirmek, kıyafetlerini değiştirmek ya da banyo yaptırmak gibi) hemen değiştirmeye çalışmamalı, bu işlemler çocuk kendini hazır hissettiğinde yapılmalıdır.

Yeni insanlarla tanışırken ‘neden koruyucu ailede oldukları’ ya da ‘koruyucu ailenin ne olduğu’ hakkında söyleneceklerin çocuk ile belirlenmesi gereklidir. İnsanların çocuğun özel bir durumdan dolayı koruyucu aile mensubu olduğunu bilmeleri yeterlidir. Fakat çocuk ile yakın teması olan uzmanların (örn: öğretmenler), çocuğun alternatif bakım ve korumaya ihtiyacı olduğundan koruyucu aileye yerleştirildiğini bilmesi önemlidir. Neden koruyucu aileye yerleştirildiğine dair başkalarına anlatılacak hikâyenin çocuk ile belirlenmesi, çocuğun durumuna daha kolay alışmasına yardımcı olacaktır.

Koruyucu aile, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bakımı ve sorumluluğunu, duruma ve yasalara bağlı olarak, devlet ya da biyolojik ebeveyn(ler) gibi yasal sorumluluğa sahip diğer kişilerle paylaşmaktadır. Bu nedenle, koruyucu bakım altındaki çocukları ilgilendiren bazı kararların, kendi çocukları için aldıkları kararlar gibi kolayca gerçekleşmeyeceğinin farkında olmaları gerekir. Aynı zamanda koruyucu bakım altındaki çocukların, hayatlarını ilgilendiren önemli kararlar alınırken sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Karar alma sürecine katılma şekilleri, yaşlarına ve anlama kabiliyetlerine bağlı olacaktır.

Çocuğun koruyucu aile yerleşmesinde en önemli unsur, tutarlı ve sürekli bir aile yapısı oluşturmaktır. Çocuklar koruyucu aileye uyum sağlarken beraberinde farklı yaşantılar, yaşam tarzları ve beklentiler getirdiğinden, koruyucu ailenin de çocuğa uyum sağlaması gerekmektedir. Ailenin sabırlı olması ve çoğu zaman kendileri

hakkında belirli şeyleri açıklaması, beklenen davranışları ve neyin kabul edilir neyin kabul edilmez olduğunu belirtmesi gerekmektedir.

Çocuğun aile fertlerine hitabına ilişkin tercihi saygı duyulmalı ve çocuğa koruyucu ebeveyne belirli bir şekilde hitap etmesi için baskı uygulanmamalıdır (Örn: Anneciğim ya da teyzeciğim).

Yerleştirmenin ilk günlerinde çocuğun yerleşmesine yardımcı olurken birtakım zorlukların yaşanması doğal ve beklenildik şeyler olduğundan aşağıdaki unsurları göz önünde bulundurmak gereklidir:

- Sakin ve sabırlı olmak,
- Çocuğa zaman tanımak,
- Birlikte iyi vakit geçirmek,
- Çocuğa güven hissi vermek,
- Çocuğun iyi davranışlarına odaklanmak,
- Çocuğun davranışlarının altında yatan sebepleri görmeye çalışmak,
- Çocukların farklı gelişme aşamalarını anlamak ve uyum sağlamak,
- Mümkün olabilecek anlaşmazlıkların problem teşkil etmeden çözülebilmesi için sağlıklı bir iletişim kurmak.

Başta uyumlu görünen çocuklar süreç içerisinde, belirgin bir sebep olmadan, kendini evinde hissettiği ve sürekli en iyi davranışını göstermek zorunda kalmadığını belirten farklı davranışlar sergilemeye başlayabilirler. Aileler kendi çocuklarını yetiştirirken yaşadığı zorlukları, koruyucu bakım altındaki çocuklarını yetiştirirken de birçok sebepten dolayı yaşayabilirler. Bu tarz sorunlarla karşılaşıldığında aile, bu sorunları görmezden gelmek yerine sosyal hizmet görevlisi ile olabildiğince çabuk paylaşmalıdır. Koruyucu aileler çocuğu iyi tanıdığı anda çocukla nasıl en iyi şekilde iletişim kurabileceklerini öğrenecek ve daha sonra geçiş dönemindeki sorunların riskini önemli ölçüde azaltabilecek ve herkes tarafından daha kolay bir süreç yaşanabileceğini öğrenecektir.

Aynı zamanda çocukların önceki yaşamları ve aileleri hakkında konuşmasını kısıtlamamak, bunun yerine yargılamadan ve ilgiyle dinlemek önem arz etmektedir.

Hayatlarında önemli yeri olan insanları, olayları ve yerleri hatırlatan fotoğrafları ve diğer değerli eşyaları güvende tutmalarına izin verilmelidir. Çocuğa önceki yaşamı ve ailesi hakkında pozitif mesajlar vermek, çocuğun değerli hissetmesine ve özgüven oluşturmaya yardımcı olacaktır.

Ne yazık ki Türkiye’de biyolojik aileler genelde koruyucu aileler ile tanıştırılmamakta ve aileler arası detaylar mahremiyet adı altında paylaşılmamaktadır. Fakat bu doğrudan koruyucu ebeveyn – biyolojik ebeveyn işbirliğini engellemektedir. Bunun yerine koruyucu aileden, çocuğun biyolojik ailesine sözleri ve hareketleriyle pozitif tavırlar sergilemesi beklenmektedir. Böylece çocuk koruyucu ailenin, çocuk için planlandığı ve desteklendiği; güvenli ve faydalı olduğu sürece, çocuğun biyolojik ailesi ile olan her bağlantısını desteklediği mesajını alır.

9. Aileye yerleştirmeleri destekleme, gözlemlleme ve değerlendirme

Aile yerleştirmelerini destekleyen temel koşul, koruyucu ailenin evine düzenlenen ziyaretler yoluyla sağlanan, sosyal hizmetli görevlisi ya da diğer geçerli destek hizmetlerinin sürekli desteğidir. Ev ziyaretleri konusunda zaman ve olanak eksikliği ya da çalışan sayısının yetersiz olması gibi sebeplerle bu gereklilik görmezden gelindiğinde ya da ihmal edildiğinde çocukların ihtiyaçlarının karşılanmayacağı, istismar edileceği, sömürüleceği ya da ihmal edileceği, bakım planının anlaşıldığı gibi uygulanmayacağı ve/veya yerleştirmenin bozulacağı riskini büyük ölçüde artırmaktadır.

Ziyaretlerin aşağıda belirtilen unsurları içermesi önem teşkil etmektedir:

- **Çocuk ile görüşme:** Mutlu ve iyi olduğundan emin olmak ve bakımı, eğitimi ya da biyolojik ailesi veya önemli saydığı kişiler ile bağlantıları konusunda dilekleri, hisleri ya da belirli bir korkuları olup olmadığını öğrenmek. Kendilerini sözlü olarak ifade edemeyen küçük çocuklar söz konusu olduğunda, onların varlığından haberdar olmamız ve bu çocukların davranışlarının, sağlıklarının ve gelişimlerinin yeterli düzeyde kontrol edilip gözlenmesi önemlidir. Görüşme sırasında, sosyal hizmet görevlisi, çocuk istemediği takdirde yalnız kalmaya zorlamamalı, öncelikle güvenilir bir ilişki kurmalıdır. Bazı durumlarda koruma prosedürleri buna engel olsa da sosyal görevlinin, koruyucu ebeveyn de dâhil herhangi bir kişinin kısıtlaması, müdahalesi ya da baskısı olmadan çocuğun gerçek his ve dileklerini değerlendirebilmesi önemlidir.
- **Ev ortamının koruyucu bakım altındaki çocuklar için güvenli, uygun ve iyi durumunu koruduğundan emin olmak için yapılan kontroller:** Bu kontrollerde koruyucu ailenin çocuğa yeterli yiyecek, yaşama ve oynama alanı sağladıklarından, ev halkına yeni bireyler katıldıysa çocuğa yönelik herhangi bir tehdit oluşturmadıklarına dair temel geçmiş araştırmasının yapılmasından ve yeni bireylerin, ev halkının diğer üyeleri gibi, koruyucu bakım altındaki çocuğun özel ihtiyaçlarına, ilişkilerine ve gizliliğine saygı duymakla beraber çocuğun koruyuculuğunu üstlendiklerinden emin olunması gerekir.
- **Çocuğun ne kadar iyi yerleştiğini ve geliştiğini değerlendirmek amacıyla koruyucu aile ile tartişma:** Bu tartişmalar, çocuğun bakımı ve koruyucu aile ile ilişkilerinin ne kadar iyi geliştiğini; çocuğun koruyucu ailede, toplumda ve okulda diğer ilişkilerinin ne kadar sağlıklı geliştiğini ve uygulamalı (örn: ev kaynakları) veya psiko-sosyal (örn: zor davranışlar) gibi belli desteğe ihtiyacı olup olmadığını değerlendirmeye ve koruyucu ailenin bu ihtiyaçları karşılamak için gerekli destek ağı oluşturup sürdürmesine yardımcı olmayı sağlamalıdır.

Aileye yerleştirme değerlendirmeleri

Aileye yerleştirmenin düzenli olarak değerlendirilmesi, koruyucu bakım altındaki çocukların güvende ve bakımlı olduğundan ve en önemlisi bakım planlarının anlaşılıp hayata geçirildiğinden emin olmak adına önemlidir. Resmi değerlendirmeler için koşulları olan çoğu ülke, değerlendirmelerin yeni bir yerleştirmenin başlangıcının ilk ayı içerisinde ve sonrasında, altı ayda bir (sabit, uzun dönem yerleştirme söz konusu olduğunda yıllık değerlendirmeler yeterli olabilir) gerçekteştirilmesini istemektedir.

İdeal olarak, koruyucu ailenin evinde gerçekteştirilen değerlendirme toplantısı, bakım planının, çocuğun veya biyolojik ailenin koşullarında ya da koruyucu ailenin durumunda yaşanan herhangi bir değişiklikle uyumlu olarak yeniden düzenlenmesi ya da güncellenmesi için bir imkân sağlamaktadır. Bununla birlikte, değerlendirme görüşmesine sosyal hizmet görevlisi ve diğer destek görevlilerinin yanında koruyucu aileler, çocuğun desteklenmesinde doğrudan etkisi olan diğer uzmanlar, çocuğun biyolojik ebeveyni veya akrabası (eğer uygun 40 ve düzenli iletişim varsa ve planda aileye geri dönme söz konusuysa)

ve çocuk da (katılması destekleniyor ve kendi isteği de varsa) dahil edilmelidir. Eğer çocuk kendi isteği ile toplantıda yer almıyorsa görüşleri, önce bu görüşlerin ne olduğunu öğrenmek için özel ve ayrı bir çaba sarf edildiği sürece, yazılı belge halinde koruyucu ebeveyn tarafından toplantıya sunulabilir.

Koruyucu ailelere uygulamalı destek

Koruyucu aileler herhangi bir ödenek ödemedi çeşitli uygulamalı destek türlerinden faydalanabilirler. En yararlı yardım türleri aşağıda belirtildiği gibidir:

- Gelir elde etme konusunda yardım (çalıştırma ve kişisel nakit kredileri gibi küçük işletme destekleri),
- Bakımından sorumlu oldukları çocuk(lar) için ücretsiz ya da para yardımı yapılmış sağlık ve eğitim hizmetlerine yönlendirme,
- Aileler için diğer sosyal yardım ve hizmetler.

Denkler arası destek

Koruyucu aileler için en değerli destek türünü diğer koruyucu aileler oluşturmaktadır.

Birbirlerine yakın yaşayan aileler tanışıp birbirlerine destek olabileceği gibi, yerel yönetim de koruyucu aileleri, birbirlerine sosyal ve manevi destek sağlayabilmeleri için bir araya getirmeye daha fazla çaba göstermelidir.

Sürelî koruyucu ailelik

Sürelî koruyucu ailelik, ihtiyaç duyulduğu zamanlarda, koruyucu ailelerin birbirlerine yardımcı olmak amacıyla geçici olarak birbirlerinin çocuklarına bakmaları olarak bilinmektedir. Aynı zamanda, özellikle engelli çocuklar söz konusu olduğunda, ebeveynlerinin bakımında olup aile stresinden uzaklaşmak için desteğe ihtiyacı olan çocukların koruyucu ailelerde kısa süreli kalması olarak da bilinmektedir. Sürelî koruyucu aileliğe, koruyucu ailenin iş veya ailevi yükümlülüğünü yerine getirmek ya da çocuk veya koruyucu ailenin ara vermek istediği zamanlarda ihtiyaç duyulur. Böyle bir durum söz konusu olduğunda, sosyal hizmet görevlisinin, teklif edilen sürelî koruyucu ailenin çocuk için uygun ve güvenli olduğunu ve çocuğun ve sürelî koruyucu aileliği sağlayacak olan ailenin hazır olduğunu ve desteklendiğini değerlendirmesi gerekmektedir.

Koruyucu aileler ve sosyal hizmet görevlileri, sürelî koruyucu aileliğin çocuk üzerindeki etkilerini (örn: çocuktan ayrı tatile çıkmak için talep ediliyorsa) göz önünde bulundurmalıdır. Koruyucu ailelik ile ilgili İngiltere’de devlet eliyle yapılan son değerlendirmeye göre; çocukların ailevi etkinliklere (tatil günleri vb.) dâhil edilmesi, aitlik ve kabul edilme hissini yaşaması adına önemlidir (Narey & Owers, 2018, sf.108).

Koruyucu aile dernekleri

Koruyucu aileliği destekleyen devletler veya devlet daireleri ulusal koruyucu aile dernekleri, of yerel dernekler veya koruyucu aileler ağının kurulmasını desteklemeyi de göz önünde bulundurmalıdır. Birçok ülkede koruyucu aileler, bu uygulamayı paha biçilmez aktif bir destek olarak görmektedir. Ayrıca koruyucu bakım altındaki çocuklar ve gençler veya koruyucu ailenin biyolojik çocukları da 'koruyucu bakım altındaki gençlik dernekleri' kurabilmekten yararlanabilirler.

Türkiye’de koruyucu aileler için denklemler arası desteğin uygulanması

Koruyucu aileler ve koruyucu aile bakımında olan çocuklar ile yerel, ulusal ve uluslararası etkinlikler gerçekleştiren ve aynı zamanda koruyucu aile modelinin kalitesini artırmak için çalışan Denizli Koruyucu Aile Derneği, 2009 yılında kurulmuştur. 2010 yılından bu yana koruyucu aileler, bu derneğin çatısı altında bir araya gelmiş ve yalnız olmadıklarının farkına varmışlardır. Bu süreçte aileler kendi aralarında duygularını, tecrübelerini ve bilgilerini paylaşma yoluna giderek bu sisteme katkıda bulunmuştur. Ayrıca koruyucu ailelerin, yaşadıkları benzer zorluk ve mutlulukları paylaşmaları, ailelerin zorluklara karşı dayanıklılığını ve bakış açılarını da geliştirmiştir. Çoğu aile bakım sürelerini uzatmış, başarısız yerleştirmeler minimum düzeye inmiştir. Aday koruyucu ailelerin toplantıya davet edilmesi koruyucu aileliğin gerçekte nasıl olacağına dair gerçekçi bir hazırlık sağlamaktadır. Duygusal tecrübelerin paylaşılmasının yanı sıra atölyeler ve eğitimler, ebeveynlerin becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmuş; çocuklar ve koruyucu aileler arasındaki çatışmayı azaltmada yardımcı olmuştur. Aileler, evlerine yapılan düzenli ziyaretler ile bu mücadelede yalnız olmadıklarını hissetmekte ve kendileri gibi olan insanlar tarafından desteklendiklerinin farkında olmaları daha güçlü bir aitlik hissi oluşturmalarına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda koruyucu aile mensubu olan çocukların bir araya getirilmesi de çocukların aitlik hissi kazanmalarına ve yalnızlık hislerinin azalmasına yardımcı olmaktadır.

Koruyucu ailenin biyolojik çocuklarının rolü – ‘koruyucu çocuklar’¹⁸

Koruyucu ailenin biyolojik çocukları da yerleştirmelerde hem bakılan çocuğun desteklenmesinde hem de değişimler için hazırlıklarda gerekli desteği sağlamakta kilit rol oynamaktadır. Öyle ki biyolojik çocukların hisleri ihmal edilir ve desteklenmezse kıskançlık veya dargınlık söz konusu olabileceğinden, koruyucu bakım altındaki çocuğu ilgilendiren durumlara (aile içi karar alma vb.) dâhil edilmeleri gerekmektedir. Aynı zamanda bu çocukların, değişim durumlarını anlamaları ve üstesinden gelmelerinin yanı sıra ayrılan çocuk ile mümkünse iletişimde kalmaları için yardım almaları gerekmektedir. Bu destek sayesinde koruyucu ailelerin çocukları, aile üyelerine ettikleri yardım sayesinde kazandıkları tecrübeden oldukça faydalanabilir ve gelecekte de koruyucu ailelik yapabilirler (Noble-Carr ve diğerleri, 2014).

¹⁸ Bu konu üzerine yapılan birçok araştırma arasından Avustralya’da kapsamlı bir değerlendirme:

Noble-Carr, D., Farnham, J., & Dean, C. (2014). Needs and Experiences of Biological Children of Foster Carers: A Scoping Study. Canberra: Institute of Child Protection Studies, ACU.

https://staff.acu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0015/712032/Final_report_-_needs_and_experiences_of_biological_children_of_foster_carers,_a_scoping_study.pdf

Koruyucu aileler için süregelen eğitimler

Koruyucu aileliğin güvenli ve etkili olması, koruyucu ailelerin psikolojik olarak yıpranmasını ve bu işi bırakmalarını önlemek için birbirleri ile görüşüp destek sağlamalarının yanı sıra düzenli eğitimlere de tabi tutulmaları gereklidir.

Bu eğitimler, çeşitli şekillerde düzenlenebilir. İdeal olanı ise koruyucu ailelerin bir araya geldiği yerel toplantılarda, çocukların ihtiyaçları ve bakımı hakkında belirli bir konu üzerine hazırlanmış bir sunum veya tartışma ortamı yaratmak; çocukların ihtiyaçları veya gelişimleri hakkında kurs vermek; çevrimiçi öğrenme imkanı ya da koruyucu ailelik hakkında eğitim materyallerinin düzenli ve destekli olması ve denetlenmesini içermeli ve yılda en az bir kere yeni öğrenme imkanı sağlamalıdır.

Sosyal hizmet görevlisinin rolü, bu öğrenme imkanlarının koruyucu aile tarafından alındığından ve bu imkanların aileler tarafından gerekli ve kullanışlı bulunduğu ve öğrenilenleri uygulamada yardımcı olduğundan emin olunması için önemli bir yere sahiptir.

10. Çocuğun ailesiyle iletişimini destekleme

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) kapsamında çocuklar, soyları ve asıl aileleri hakkında bilgi sahibi olma hakkına sahiptir. Ancak çoğu koruyucu aile, açıklaması zor olduğundan ya da çocuğun bu durumdan rahatsız olacağını düşündüklerinden bu bilgiyi çocuk ile paylaşmamayı tercih etmektedir. Oysaki bu önemli bilgiyi çocuktan gizli tutmanın ya da çocuğa soyu ve ailesi hakkında yanlış bilgi vermenin uzun vadeli sonucu, çocuğun kendine ve başkalarına güven hissini baltalayabilmektedir. Bu durum özellikle genç yaşlarda ‘kim oldukları’ ve ‘belirli bilgi ve ilişkilerin ortaya çıkmasının neden engellendiği’ gibi soruların ortaya çıkmasıyla çatışma ortamı yaratabilmekte veya çocukların kaçmalarına ya da kendilerine veya başkalarına zarar vermelerine neden olabilmektedir.

Koruyucu ailelerin, çocuk ile ailesi, hayatlarındaki önemli kişiler ve koruyucu aileye yerleştirilmelerindeki sebepler hakkında açık ve destekleyici bir şekilde konuşmak için yöntemler öğrenip geliştirmeleri işlerini kolaylaştırabilir. Bunun için çocuk ile ‘hayat hikâyesi kitabı’ ve/veya ‘hatıra kutusu’ hazırlamak gibi basit araçlar yardımcı olabilir. Bu araçlar çocukların geçmişlerini anlamasına ve bir araya getirmesine, kim olduklarını ve nereden geldiklerini anlamalarına yardımcı olan; önemli insanların, mekânların ve olayların fotoğraflarını, mektuplarını veya diğer hatıralarını içermelidir. Bu iş hassas bir şekilde ele alınmalı, bu araçlar dikkatlice gözetilmeli ancak çocuk onları görmek istediğinde ulaşılabilir olmalıdır. Bu araçların kullanımı hakkında daha fazla bilgi koruyucu aileler ve sosyal hizmet görevlilerinin eğitiminde kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır (Ek D’ye göz atın).

Biyolojik aile ile iletişim – destekleme, iletişimi denetleme ve çocuğun isteklerine en uygun şekilde olduğundan emin olma süreçleri

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 9.3’üncü Maddesi “çocuğun isteklerine aykırı olmadığı sürece, kişisel ilişkilerini sürdürmek ve her iki ebeveyni ile düzenli olarak doğrudan temas kurmak için bir veya iki ebeveyninden ayrılmış çocuğun hakkını” tanır.

Biyolojik akrabalar, önceki bakıcılar ya da çocuğun pozitif bağ kurduğu arkadaşlarıyla dengeli ve güvenilir bir ilişki içinde olmasının, çocuğun benliğinin güvenliği ve duygusal gelişimine faydalı olması muhtemeldir. Ancak bu iletişimin doğru bir şekilde sürdürülmesi; çocuğa zarar vermemek ve aile yerleştirmesinin dengesini baltalamamak için göz önünde bulundurulması gereken belirli faktörler aşağıda belirtildiği gibidir:

- İletişim düzenlemeleri, hem ilk hem de devam eden bakım planlaması ve değerlendirmesinin bir parçası olmalı, düzenlemelerin çocuğun isteklerine uygun olduğu temin edilmeli ve çocuk da dâhil tüm taraflara, iletişimin çocuk için güvenli ve faydalı olduğundan emin olunması için danışılmalıdır;
- Bakım planı, iletişim için en uygun tip ve mekânı şu şekilde belirtmelidir: Doğrudan (yüz yüze) veya dolaylı (telefonla veya görüntülü görüşme, e-posta), eğitilmiş bir uzman aracılığıyla, çocuğun güvenliği ve istekleri için gerekliyse koruyucu aile desteği veya denetimi altında, güvenli ve uygun bir mekânda (tercihen koruyucu aile yerleşiminde ya da çocuk dostu bir alanda) gerçekleştirilmelidir.
- Uygun yer seçiminde güvenlik, uygunluk, ilgili kişilerin rahatlığı ve gerekirse desteğin kullanılabilir/ulaşılabilir olması önem arz eder.

- Çocuğun karşılaşılabileceği riskleri değerlendirmek (örn: kaçırılma, endişe) ve bu tip risklerin nasıl önlenebileceğini anlamak için risk değerlendirmesinin gerekli olabilir.
- Denetlenen iletişim: Bakım planının parçası olarak iletişim düzenlemelerini belirleyen mahkemeler ya da diğer kişiler, iletişimin ne zaman ve kiminle denetleneceğini ve nerede gerçekleşebileceğini öngörmek zorunda kalabilir (bu durumda iletişimi denetleyen kişinin gözlemlerini içeren bir rapor sunması gerekebilir.)
- Desteklenen iletişim: Çocuğun, önemli fakat zorlu bir ilişkisi olduğu birey ile iletişiminin denetlenmesinin yanı sıra tedarik edilen rehberlik ve oyun tesislerinde beraber geçirilen zamanı mümkün olduğu kadar pozitif kılması ile desteklenmesi gerekebilir.
- Koruyucu aile ve sosyal hizmet görevlisi tarafından önceden tanınmayan ancak çocuk ile iletişimde olan herkesin, uygun bir ortamda, koruyucu aile ve çocuğa risk oluşturmadıklarını belirlemek adına sabıka kaydı kontrolleri gerçekleştirilmelidir.
- İletişimin bitirilmesi ya da sınırlandırılması: Çocukla iletişimde olan kişi belirli koşullara karşı geldiğinde (alkol veya uyuşturucu etkisinde olmamak gibi) ya da yapılan yorumlar veya iletişimin nasıl düzenlendiği, koruyucu aileye yerleştirmenin düzenini bozucu ve/veya çocuk ve koruyucu aile arasındaki ilişkiyi baltalayan bir hal alması gibi çocuk için gereğinden çok üzüntü verici duruma geldiğinde iletişimin sınırlandırılması ya da durdurulması gerekebilir.

Koruyucu bakım altındaki çocuğun biyolojik ebeveynleri, akrabaları ve geçmiş hayatlarından diğer anahtar figürler ile güvenli ve faydalı iletişiminin desteklenmesinin koruyucu aileliğin en zorlu unsurlarından biri olduğu ve çoğu ülkede bundan aktif bir şekilde kaçınıldığı bilinmelidir. Bundan dolayı bu durum, dikkatli ve uzun süreli aktif destek, plan ve uygulamanın, eğitim ve kaynakların (ulaşım ve uygun tesislerin iletişim düzenlemeleri ve destek sağlamaları için gerekli fonlar da dahil) geliştirilmesi ihtiyacında olan bir çalışma alanıdır.

11. Hatalardan ve beklenmedik sonuçlardan ders çıkarmak

Bazı koruyucu bakımlar, düşünülenden erken sonlanır. Bu durum, çocuk ya da genç kişinin ayrılmak istemesinden, kaçmasından, istismara, suiistimale uğradığını açığa vurmasından ya da güvende hissetmemesinden dolayı kendi güvenliği için taşınması gerektiğinden olabilir. Bu durum ayrıca koruyucu ailelerin, çocuğun özellikle cinsel, fiziksel şiddet ya da ev halkının beklenti ve kurallarına ile diğer aile üyelerine karşı süregelen saygısızlık içeren davranışlarıyla daha fazla baş edememesinden dolayı olabilir.

Böyle durumlarda, yerleştirmenin neden bozulduğunu öğrenmek, söz konusu çocuğun ve koruyucu ailenin toparlanmak için ihtiyaç duydukları desteği aldıklarından, çocuğun yeni bir koruyucu aile ya da ihtiyaçlarını daha iyi karşılayabilecek diğer alternatif bakımı edindiğinden emin olmak son derece önemlidir. Personelin vakadan ders çıkardığından emin olmak da diğer vakalarda tekrar yaşanmasını engellemek için önlemlerin alındığından emin olmak açısından ayrıca önemlidir. Çıkarılan bu dersler hükümet tarafından eğer gerekliyse politikada ve tüzükte değişiklikler ile beraber daha ileri eğitim ve kapasite geliştirmede kullanılabilmesi için düzenli olarak gözlenmeli, değerlendirilmeli ve raporlanmalıdır.

Koruyucu taraflar, sosyal görevliler, diğer profesyoneller ya da kamu çalışanları eğer mümkünse çocuk ya da çocuğun temsilcisi, çocuğun yeni koruyucu ebeveynini ve eğer hala irtibatta iseler çocuğun ailesi ya da diğer yakın akrabalarının katılımı dâhilinde bir ayrılık sonrası toplantı bu sebeplerden yapılmalıdır. Toplantı başkanı, toplantının sakin, destekleyici ve aksettirici bir atmosferde, suçlama amacı olmaksızın yapıldığından ancak ayrılığın neden yaşandığını ve bu durumun diğer çocuklar için tekrar yaşanmasından nasıl kaçınılacağını öğrenerek yapıldığından emin olmalıdır. Toplantı ayrıca çocuğa, koruyucu aileye ve yaşananlardan ötürü mutsuz ve rahatsız olmuş olabilecek diğer çocuklara gerekli desteğin sağlanması için pratik adımlar içeren bir planla sonuçlanmalıdır.

12. Aileye geri dönme ve koruyucu aileden ayrılma

Aileye geri dönme 'ailesinden ayrı düşen çocuğun ailesine ve topluma (genellikle ait olduğu), koruma ve bakım alması ve hayatın her alanında amaç ve aitlik hissini bulması için, kalıcı olarak geri dönüşümüdür'. (Her Çocuk için Aile, 2016)

Çocuğun biyolojik ailesi ya da yakın akrabalarının bakımına başarılı ve kalıcı olarak biyolojik aileye geri dönmesini desteklemek, aileye geri dönme eyleminin fizikselliğinin ötesinde, karmaşık ve uzun bir süreçtir. Buna sağlam ve güvenilir aile ilişkilerini dikkatli bir biçimde yeniden inşa etmek de dâhildir. Bu işi desteklemek genelde koruyucu taraflar ve biyolojik aile ile yakın bir şekilde çalışan sosyal görevlinin sorumluluğudur. Bu yola, çocuğun çıkarları açısından en iyisinin olduğu takdir edildi ise başvurulmalıdır ki söz konusu durumda bu yol bakım planının ana hedefi olmalıdır. Biyolojik aileye geri dönmenin mümkün ya da güvenli olmadığı durumlarda bakım planının hedefi; eğer mümkünse mevcut yerleştirmede, evlat edinme, bir başka kalıcı yerleştirme ya da uzun süreli koruyucu bakım yoluyla çocuk 18 yaşına gelene kadar veya bağımsızlığa hazır olana kadar kalıcı ilgili çevre ve ilişkileri çocuk için sağlamak olmalıdır. Çocuk bağımsızlık için hazır olduğunda bakımdan ayrılmak, koruyucu tarafların ve sosyal görevlilerin desteklemesi gereken ve dikkatli hazırlanma, geçiş süresince destek ve sonrasında takip gerektiren bir başka önemli ve karmaşık süreçtir. Biyolojik aileye geri dönmeyi desteklemek ve bakımdan ayrılmayı desteklemek arasındaki benzerlik ve farklar aşağıda belirtilmiştir:

	Aileye Geri Dönüş	Koruyucu Aileden Ayrılma
Önce	- Çocuk ve ebeveynler/akrabalar/gelecek koruyucu taraflar, toplum ve destek ağlarını dâhil ederek değerlendirme ve dikkatli planlama yapmak; - Ev ortamını, duygusal hazırlığı ve kararlılığı için çocuk ile ilişkiyi yeniden kurmak, aile yaşanılabilirliği (ekonomik olarak kendine yetmek), destek ağları, aile ve toplum kabullenmesi, etiket, ayrımcılık, istismar, şiddet, alkol ya da uyuşturucu problemleri risklerini belirlemek - Özel ihtiyaç/engellerin nasıl destekleneceğinin belirlenmesi - Düzenli ve giderek sıklaşan irtibat adına çocuğu ve aileyi, aile evine destekli ziyaretler dâhil, aileye geri dönmeye hazırlamak (ilişkileri, güveni ve bağlılığı yeniden kurmak) -	- İhtiyaçları, istekleri ve kapasiteleri doğrultusunda genç kişi için bakım sonrası bağımsız yaşam planını müzakere etmek ve planlamak - Aile ve toplum bağları dâhil genç kişinin destek ağını güçlendirmek için yollar aramak ve belirlemek - Genç kişinin eğitim, iş ve ev, özel bakım, bütçe planlama, ev idaresi, güvenli ve sağlıklı ilişkiler geliştirebilmesine yardım ederek hazırlıklara en az 2 yıl önceden başlamak -
Süreçte	- Aileye geri dönme eylemi sırasında tatbiki ve duygusal destek; - Vakanın, yerel sosyal hizmet görevlileri de dâhil olmak üzere yerel otoritelere devri - Okul ve sağlık hizmetlerini sağlamak, herhangi bir özel ihtiyaçla alakalı bilginin kabullenilmesini ve aktarılmasını sağlamak	- Genç kişiye, eğer ilk ayarlama başarısız oldu ise koruyucu aileye geçici olarak dönmesine izin vermek de dâhil, bağımsız ya da destekli konutlara taşımak için tatbiki ve duygusal destek verilmesi - Konaklamanın güvenli & uygun, genç kişinin mali imkânlarla & yasal belgelerle sahip olup olmadığını kontrol etmek -
Sonra	- En az bir sene, gerekirse daha uzun, düzenli gözlemler & destek ziyaretleri yapmak - Geri dönüşü takiben ekonomik güçlendirme, ilişkilerin güçlendirilmesinin devamında, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim ve entegrasyonunda, eğer gerekiyorsa rehber ya da uzman aile yardımına erişimde tatbiki yardım ve rehberlik -	- Öz bakım, ilişkiler & bağımsız yaşamaya süregelen destek - İş, eğitim, yasal & finansal danışmaya erişim - Sağlık & eğer ihtiyaç var ise rehberlik hizmetlerine süregelen erişim - Yasal belgeler ile alakalı yardım adına koruyucu aileden ayrılanlar için bir grup ya da dernek kurulmasına destek olunması -

C. Eğitim materyali ve değerlendirme teknikleri

1. Benlik ve bağlanma

1.1 Pozitif benlik geliştirmesi için çocuğu destekleme

Çocuklar geçmişleri ve biyolojik aileleri hakkında bilgi edinme hakkına sahiptir. Bununla beraber birçok koruyucu aile içgüdüsel olarak çocuğa koruyucu bakımda güvende ve sevildiğini hissettirmenin en iyi yolunun ailedeki diğer çocuklardan bir farkı olmadığını söylemek ve hiçbir zaman, hatta sır saklarcasına, nasıl doğduklarından ve nereden geldiklerinden söz etmeyerek olduğuna inanırlar. Ne var ki sır tutmanın ya da çocuğa yanlış bilgi aktarmanın sonucu çocuğun daha az güvende hissetmesinden başka bir şey değildir, çünkü koruyucu ailenin söylediklerine rağmen çocuk, kendine her şeyin anlatılmadığını sezer ve kendinde farklı bir şeyler olduğuna dair ipuçları veren dedikodular, söylentiler ve tesadüfi yorumlar duyar.

Çocuk hiçbir zaman kendiyle alakalı gerçeği son öğrenen olmamalıdır. Eninde sonunda sır olarak saklanan bilgiyi öğrenecektir ve bu öğrenme çoğu zaman çocuğu incitmek isteyen biri tarafından ya da bir sinir anında gerçekleşir. Kim olduğu ve nereden geldiği hakkındaki kendinden saklanan gerçeği sinir anında ya da incitici bir yolla öğrenmenin sonucu olarak çocuk, güçlü bir ihanete uğramışlık duygusu hissedecektir. Bu, diğerlerine olan güvenini baltalayacaktır ve kendine zarar vermesine ya da evden kaçmasına yol açma ihtimalini doğurabilir. Bu durumun özellikle çocukların doğal olarak kim olduklarını, nereden geldiklerini sorguladıkları ve aile ve topluma nasıl uyum sağlayacaklarını çözmeye çalıştıkları bir dönem olan ergenlikte ortaya çıkması muhtemeldir.

Bu yüzden, çocuğa köklerini sakın ve olumlu bir şekilde anlatmak ve bunu olabilecek en erken vakitte ancak acele etmeden yapmak çok daha iyidir. İdeal olarak çocuğun nasıl koruyucu aileye geldiği hatırlayabileceği en erken vakitten itibaren çocuğa anlatılan hikâyelerin bir parçası olmalıdır. Eğer bununla beraber etraflarında sürekli biyolojik ailesinin ya da diğer yakınlarının fotoğrafları yahut onları hatırlatan başka şeyler olursa bu çocuk bu yanından utanmayı değil gurur duymayı öğrenebilir. Bu, çocukların uzun süreli duygusal dirençlerinde(bir başka deyişle diğer zorluklarla başa çıkma yetileri)asıl unsurlar olan kimlik duygularını ve öz saygılarını güçlendirir. Bu ayrıca, ilişki bir başkası gibi davranmaları şartına değil güven ve açıklığa dayalı olacağından, koruyucu ailelerine karşı olumlu hissetmelerini daha muhtemel hale getirir.

1.2 Pozitif bir benliği desteklemek için gerekli araçlar

Hayat hikâyesi kitapları ve hatıra kutuları koruyucu aileler ve evlat edinilen çocukların, çocuğun kökleri hakkındaki bilgileri, geçmişlerini ve çocuk için önemli olmuş ya da olacak ilişkileri kavramak ve onurlandırmak için birlikte yapıp saklayabilecekleri basit ve pratik şeylerdir.

Bir hayat hikâyesi kitabı genellikle çocuğun geçmişinde olan önemli olayları, insanları ve mekânları ve çocuk için hala önemini koruyan aile üyeleri ve diğer kişileri gösteren fotoğraf, diğer hatırlatıcılar ve kısa yazılardan oluşan bir albümdür. Kitap kronolojik sırayla düzenlenir. Böylece çocuk kendi hikâyesiyle —daha sonra okul başarıları gibi kaydedebileceği önemli fotoğraflar ve belgeler olduğunda— aşına olacak ve onunla gurur duyacaktır. Bir yaşam hikâyesi kitabı yapma eylemi, olumlu bir şekilde çocuğun neden koruyucu

bakımda bulunduğunu anlamasına yardımcı olmakla beraber koruyucu aile ve çocuk arasında, çocuğun ve hayatındaki önemli insanların değer ve kabul gördüklerini; çocuğun, koruyucu ailesine, kendisi için en çok önem teşkil eden şeylere karşı açık, dürüst ve saygılı olmalarına güvенеbileceğini açık bir şekilde gösteren faydalı bir bağ kurma alıştırması olabilir.

Hatıra kutusu hayat hikâyesi kitabına çok benzer, ancak daha çok bir hazine kutusu gibidir. Değer gören ve dikkatli bir şekilde bakılan ve çocuğa ebeveynleri ya da çocuğa yakın kişiler tarafından verilen fotoğraflar, hatırlatıcılar ve değer verdiği diğer objeler ve bu insanları temsil eden yahut hatırlatan her şeyi içeren bir kutu. Hatıra kutusunu yapmak da koruyucu ebeveyn ve çocuk arasında güven ve ilişkiyi tesis etmek adına önemli olabilir.

Hayat hikâyesi kitabı ve hatıra kutusunun güvenli tutulması, başkalarının ya da çocuğun kendisinin bir sınır anında bunları yok etmek isteyebileceği göz önüne alındığında önemli olduğu düşünülebilir. Ancak bunlar gizlenmemelidir, çocuğun bakmak ya da ekleme yapmak isteyeceği vakitler için tercihen güvenli ancak erişilebilir tutulmalıdır.

1.3 Bağlanma, ayrılma ve kayıp

Bowlby'nin bağlanma teorisinden(Bowlby,1969), ve o vakitten beri yapılan çok çeşitli araştırmalardan, sevgi dolu bir ailede sürekli bakım ve ilgi ile büyümenin çocuk gelişimindeki önemini öğrendik. Bu, çocuğun **güvenli bağıllık** geliştirmesine olanak sağlar. Bu süre. Özellikle bir bebeğin beyin gelişiminin en gerekli ve hassas safhası olan bebeğin ilk yaşı ile 18 aylık arasında gerçekleşir. Bebek öncelikle, anne, koruyucu ebeveyn; daha sonra ise bakımına sürekli şekilde dâhil olan diğer kişilere güven dolu bir bağ geliştirir. Güvenli bağlanan çocuk, kendine bakan insanlara güvенеbileceğini öğrenmiş çocuktur. Böylece kendisine bakılacağına ve ihtiyaçlarının karşılanacağına dair inanç sahibi olur ve bu büyümesine, öğrenmesine ve dünyasını güvenli bir şekilde keşfetmesine olanak sağlayan özsaygı ve özgüveni verir. Güvenli bağlanma, çocuğun takip eden bağıllık döngüsünü sürekli tecrübe etmesiyle yavaş yavaş gelişir: Çocuk bir ihtiyaç hisseder(ör. Açlık, üşüme, acı çekme ya da rahatsız hissetme),çocuk bu ihtiyaçlarını ifade eder(ağlar),ebeveyn bu ihtiyacı karşılayarak yanıt verir(emzirerek, sarılarak, altını değiştirerek vs.).Bu döngünün tekrarıyla, güven gelişir, bağıllık oluşur ve çocuk '**güvenli bir dayanak**' olduğunu hisseder. Bu dayanak güvenilir, sürekli bir ilişkiden aldığında çocuğa, çocuk gelişiminin olağan ve gerekli kırımları olan oynama, keşfetme, risk alma ve yeni ilişkiler kurma gibi eylemler için güven aşılar.

Bağlanma Döngüsü

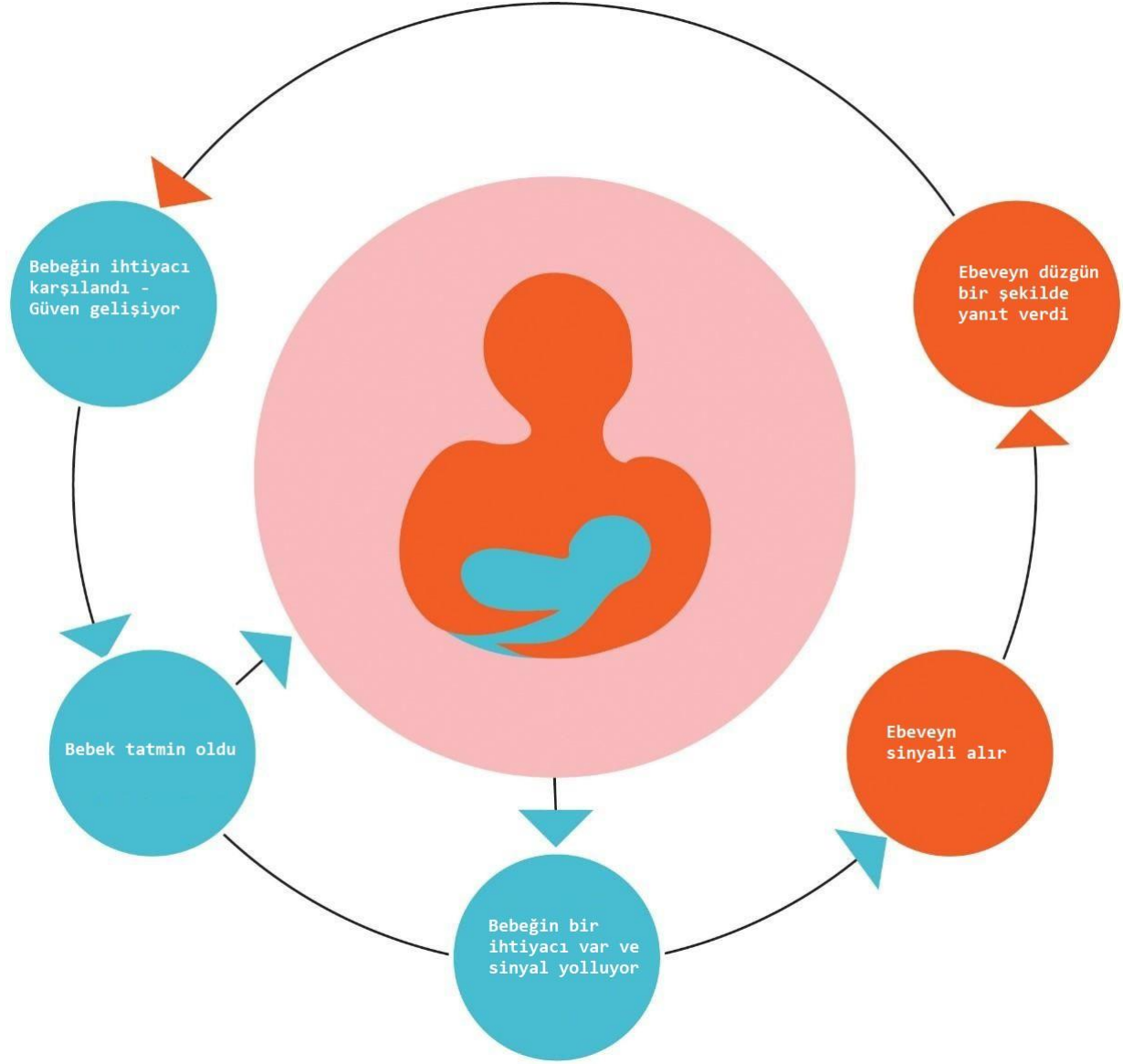

Diagram Bowlby'nin bağlanma döngüsünden¹⁹ alınmıştır

<https://www.lifestartfoundation.org/evidence-behind-our-work/theoretical-underpinnings>

Bu döngü tekrarlanmadığı zaman-herhangi bir aşamada sekteye uğradığından ya da engellendiğinden, örneğin ebeveyn yanıt vermek için müsait değil ise yahut veremiyorsa ya da çocuk ebeveynleri ile iletişim kuramıyorsa-çocuk güvenli bir bağ geliştirmekte zorlanacak ve güvenli bir dayanağı olduğunu hissetmeyecektir. Eğer döngü sürekli olarak başarısız oluyorsa çocuk güvenli bağlanmanın tersini öğrenecektir ki bu da; ihtiyaçlarının karşılanmayacağı, koruyucularına, çevresindeki diğer kişilere ve dış dünyaya güvenemeyeceği, sevilmediği ve seilmeye layık olmadığıdır

¹⁹ Bowlby J. (1969). *Attachment. Attachment and loss: Vol. 1. Loss*. New York: Basic Books.

Bu durum, **güvensiz değişken** (ya da kaygılı)bağlanma(bir başka deyişle yapışkan ve sürekli yalnız bırakılmaktan korkan çocuk. Genelde fazla tutarsız bakımın sonucu bu hale gelmiştir- böylece çocuk ihtiyaçlarının ne zaman karşılanıp ne zaman karşılanmayacağını tahmin edemez-) ya da **güvensiz çekingen bağlanmanın**²⁰ da (sıklıkla ebeveynlerin ya da koruyucularının bakım ve ilgide tamamen yetersiz olmaları sonucu çocuğun duygusal olarak izole, kopuk olması ve kimseye güvenmemesi ya da kimseden bir şey beklememesi) dâhil olduğu farklı tiplerde güvensiz bağlanma ile sonuçlanır.

Bağlılık üzerine yapılan araştırmalar gösterdi ki bağlılık, çocuğun sağlıklı gelişimi için fiziksel bakım ve koruma kadar önemlidir. Koruyucu ailelerin güvenli bağlanmanın temelini ve eğer güvensiz bağlanma problemi olan çocuklara bakıyorlar ise ne tipte davranışlar beklemeleri gerektiğini anlamaları önemlidir. (çoğunlukla koruyucu bakım altındaki çocuklarda görülecektir, özellikle ebeveynleri çocuğun erken yaşlarında düzenli olarak bakmaya müsait değil ise ya da bakamamış ise) Koruyucu ailelerin ayrıca bu tip davranışlarla hassas, sıkı ve sürekli bir biçimde nasıl başa çıkılacağını ve çocuğun koruyucu ailesine güvenmeyi öğrenmesine, sevildiğini ve sevmeye layık olduğunu hissetmesine yardımcı olarak ve böylece çocuğun özsaygı ve güven geliştirebilmesine, diğer ilişkilere olumlu şekilde girebilmesine olanak sağlamak yoluyla güvenli bağlanmanın yeniden nasıl kurulacağını bilmeleri gerekir.

Reaktif bağlanma bozukluğu adı verilen rahatsızlığa dönüşebilen güvensiz bağlanmanın en sık rastlanan işaretleri aşağıdakileri kapsar (güvensiz bağlanmanın tipine göre çocuk farklı belirtiler gösterecektir):

- Göz teması kurmamak, izole ya da kopuk olmak(başkalarıyla ilgilenmemek, başkaları hareket ederken izlememek dâhil)
- Üzgün bir görünüş ya da gülücük ya da kahkahasız çok az mimik sergileme
- Başkaları ile oynamakla ilgilenmemek-kendi kendine kalmayı ve tek başına oynamayı tercih etmek
- Sürekli kendi kendini yatıştırıcı davranışlar sergilemek, çoğunlukla yatışmayı başkalarında aramak yerine sergilenir (ör: parmak emmek, ileri-geri sallanmak)
- Normal olmayan şekillerde sosyal olmak, örneğin yabancılara ve ziyaretçilere ilgi gösterirken koruyucu ebeveynlerine göstermemek, içten değil yüzeysel ilgi belirtileri göstermek.
- Bazen beklenmeyen durumlarda gerçekleşen ve koruyucularına, diğer çocuklara, hayvanlara ya da kendilerine yaklaşan başkalarına yahut kendilerine verilen hediyeler dâhil objelere karşı şiddetle ifade edilen öfke ve düşmanlık patlamaları
- Ayrılma kaygısı-bir koruyucu ebeveyn giderse çok üzölmek, hiç gelmeyeceğinden endişe duymak, ayrılmasını engellemek için yapışmak, döndüğünde ilgili olmamak
- Güven ve özsaygı eksikliği: Bu durum çalma ya da yalan söyleme gibi davranışlarla kendini gösterebilir ancak gerçekte çocuk kendine ve başkalarına ait olana saygı duymayı öğrenmediğinden kendisine verilenin geri alınacağından korkar ve gerçek dünyada yetişkinlerin davranışları ve tutulmayan sözler sebebiyle o kadar fazla hayal kırıklığına uğramıştır ki fantezi dünyasını tercih eder (böylece daha az acı verici olduğu için kendisi hakkında bilgiler uydurur).

Koruyucu aileler, güvenli bağlanmaya bir adım olarak, çocuğun kendilerine ve başkalarına olan güvenini yeniden inşa etmesine yardımcı olabilirler ve bunu yapabilmeleri için onlara şu tavsiyeler verilebilir:

- Bakımınızdaki çocuk için istikrarlı, uygun ve güvenilebilir olduğunuzu gösterin (örn: söz verdiğiniz ya da beklendiğiniz vakitte orada olun), özellikle sizi görmese bile yakın olduğunuzu ve birkaç saniyede döneceğinizi göstermek (bunu bebeklere

20 Ainsworth, M. D. S., & Bell, S. M. (1970). Attachment, exploration, and separation: Illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child Development*, 41, 49-67.
<https://www.simplypsychology.org/mary-ainsworth.html>

ve çocuklara oyun sırasında gösterebilirsiniz) ve yaşları arttıkça, yanından ayrıldığınız her zaman söz verilen vakitte dönün ve birkaç dakikalığına dahi olsa yanında her zaman çocuğa bakabilecek durumda güvenilir, şefkatli bir figür olduğundan emin olun.

- Geldiğinde çocuğu yeni ilişkiler kurması için acele ettirmeyin-beklentileri yükse tutmak çocuğu panikletir ve kendini geri çekme ihtimalini artırır.
- Eğer çocuk en baştan kendini geri çekerse çocuğu sizinle, başka çocuklara oynamaya ya da göz teması kurmaya zorlamayın. Sizin için çocukla birlikte basit aktiviteler yapmak ve başka çocuklarla oynamak yerine oynarken ona eşlik etmek, size ve diğer çocuklara güvenmeye başlayıp yavaş yavaş katılmaya başlayana kadar çocuğun yanında olmak yeterlidir.
- Çocuğun hayatındaki yakın ve güvendiği insanlarla aynı ufak sayıda bağı inşa etmeye ve korumaya odaklanın. Sürekli yeni insanlar ile tanıştırmaktan ve büyük gruplar ve içlerinde iyi tanımadığı çok fazla insanın bulunduğu arkadaş toplantılarından kaçının. Çocuğa bakan kişilerin ve oyun oynadığı çocukların sayısını sınırlayın ve bunu sürekli hale getirin.
- Sürekliliği olan bir rutin geliştirin ve buna sadık kalın, böylece çocuk insanlara güvenmeye başlamadan önce işlerin bekledikleri zaman gerçekleşeceğine güvenebilirler. Yemek vakti, oyun vakti, uyku vakti gibi.
- Fazla tepki göstermeyin ve çocuğu davranışı için cezalandırmayın yahut çocuğun gösterdiği negatif veya reddedici davranışı kişisel olarak almayın. Davranışın iletişim olduğunu hatırlayın. Çocuk sizi bir kişi olarak reddetmiyor, yalnızca kendisine yaklaşan herhangi birinin kendisini incitmeyeceğine ya da tıpkı o vakte kadar olduğu gibi kendine sevgi, bakım ve ihtimam sunan herhangi birinin bunları ondan geri almayacağına güvenmiyor. Zorlu davranışları yoluyla çocuk size dünyasını nasıl gördüğünü gösterir. Bunun için onu cezalandırmak yerine onu bir şeylerin mutsuz ettiğini ve sinirlendirdiğini anladığınızı ve bunu anlamak için onunla beraber çalışmak ve nasıl hissettiğini göstereceği farklı yollar bulması için ona yardım etmek ve beraber eğlenmek istediğinizi gösterin. Ancak yine de pozitif disiplini kullanarak(aşağıdaki kısma bakın) çocuğa ailenizde hangi davranışların kabul edilebilir, hangilerinin kabul edilemez olduğunu, ailenin kurallarını ve sınırlarını gösterebilirsiniz. En önemlisi ise davranışını kabul etmeseniz bile çocuğu bir birey olarak kabul ettiğinizi göstermelisiniz. Eğer çocuk yalnızca davranışını değil kendisini birey olarak reddettiğinizi ve kınadığınızı sezerse bu durum, çocuğun sevilmediğine ve seilmeye layık olmadığına dair inancını tasdiklemiş olur.
- Çocuğun bir şeylerin negatif şekilde kontrol etmek zorunda olmadığına güvenmesine yardım edin. Eğer size ve başkalarına güvenirse bir şeyleri beraber kontrol edebilirsiniz. Güvensiz bağlanan çocuklar reddedilme ve tutulmayan sözler beklediğinden negatif kontrol kullanırlar. Böylece çocuk yapabildiği her şekilde kontrolü geri kazanmaya çalışır ki bu da genelde negatif ya da yıkıcı davranış yoluyla olur. Bu demektir ki çocuk, bir ilişki ya da eğlenceli bir aktivite gibi, pozitif bir durumda “Tecrübelerimden bunun kötü biteceğini biliyorum, tekrar reddedileceğim ve yüzüstü bırakılacağım, bu yüzden bu kez kendimi korumalı ve kötü son için beklememeli ve bu durumu şimdi sonlandırmalıyım sonrasında kontrol en azından bende olur” diye düşünür. Bu kırılması çok zor bir döngüdür ancak çocuğun neden bunu yaptığını anlamaya ve negatif davranışına karşı öfke ile tepki vermek yerine üzerinde anlaşış birlikte yapabileceğiniz basit şeyler yolu ile güvenlerini tekrar inşa etmek için yardımcı olur. Çocuklar güveni ve pozitif kontrolü öğrenebilirler ki bu da güzel şeyler söz verildiğinde bunların olacağını bilmektir. Çocuklar ayrıca pozitif şeylerin başkalarından bir şeyler alarak kazanılmadığını da öğrenebilirler-birilerine karşı değil birlikte çalışmayı öğrenirler ör. “ben kazandım-sen kaybettin” durumundan ziyade bir “kazan-kazan” durumunun parçası olarak.

2. Koruyucu aileyi değerlendirmede gerekli araçlar

Aday koruyucu aile ve aile üyelerini aktif bir şekilde işin içine katan katılımcı değerlendirme tekniklerini kullanmak, kendilerini ebeveyn ve aile olarak nasıl gördüklerini ortaya çıkardığı için önemlidir. Bu şekilde meseleleri aday koruyucu aile ile beraber keşfetmek daha derin bir değerlendirme yapmaya ve ailenin daha doğru ve detaylı bir resmini çıkarmaya, daha sonra yalnızca bir dizi soru sormaya olanak sağlar. Sadece soru sormanın sonucu çoğunlukla aday koruyucu aileler rahat bir şekilde konuşup ailelerinin ve koruyucu aile olmaya ne kadar hazır ve muktedir oldukları hakkındaki fikirlerini paylaşmak yerine çoğunlukla “doğru cevabın” ne olabileceğini tahmin ederek kendilerini değerlendiren sosyal görevliye bilmesi gerektiğini düşündükleri şeyler anlattıklarından, bir dizi yüzeysel cevap olur.

İşte değerlendirme yapan sosyal görevlilerin aday bir koruyucu aileyi değerlendirirken kullanmayı deneyebilecekleri beş katılımcı değerlendirme tekniği. Hepsi için sosyal görevlinin aile ziyaretine getirmesi gerekenler büyük keçeli kalemler ve büyük kâğıt parçaları ya da aile için sorun değilse yere yahut duvara yazmak için tebeşirlerdir. Yine hepsi için sosyal görevlinin testlerde geçme ya da kalma gibi bir durumun olmadığını, bu testlerin yalnızca aileyi daha iyi tanımak için yapıldığını vurgulaması gerekir.

2.1 Aday koruyucu ailelerin, koruyuculukla birlikte hayatlarının nasıl değişeceği konusunda bilinçlenmelerine yönelik alıştırma

Amaç: Bu alıştırma aday koruyucu ailenin bu konuda ne kadar gerçekçi olduklarını ve bu durumun özellikle aile yaşantı ve ilişkilerini ne kadar değiştireceği hakkında ne kadar düşündüklerini belirlemek.

Aday koruyucu aileye şunları sorun:

o Koruyucu aileliğin nasıl olacağını düşünüyorsunuz? Ailenizi nasıl etkileyecek?

o Hayatınızın değişeceği üç durum düşünebiliyor musunuz?

Eğer hayatlarının nasıl değişebileceğine dair hiçbir sağlam örnek veremiyorlarsa aileden her zamanki rutinlerine, evlerinin odalarını nasıl düzenlediklerini, evdeki rol ve sorumluluklarını, aile içi ilişkilerini ve işlerini nasıl etkileyeceğini düşünmelerini isteyin.

Eğer çocuk sahibi iseler, evlat edinilen çocuk ya da çocukların gelişiminin biyolojik çocuklarının hayatlarını ve yine onlarla olan ilişkilerini nasıl etkileyeceğini düşündüklerini sorduğunuzdan emin olun.

2.2. Kişisel açıdan güçlü ve zayıf noktaları karşılaştırma

Amaç: Bu uygulama eğlenceli olabileceği gibi aynı zamanda çiftlerin ilişkileri bağlamında kendileri ve birbirleri hakkında nasıl düşündükleri, kendilerini ve birbirlerini nasıl gördükleri konusunda tahmin edemeyecekleri farklılıkları da ortaya çıkarabilir. Açık sözlülük, ilişkileri hakkında düşünme kabiliyeti ve ne kadar değişebilecekleri konusu koruyucu aileler için önemli özellikler olduğundan, bu uygulama; çiftlerin ilişkilerinde ne kadar açık oldukları ve ilişkileri üzerine ne kadar düşündüklerini ortaya çıkarmada yardımcı olmaktadır.

Bekar koruyucu anne ya da baba söz konusu olduğunda, eğer kendilerine bakımda yardımcı olacak büyük çocuk, kız ya da erkek kardeşleri, anne ya da babaları gibi bir diğer aile üyesi ile birlikte yaşıyorlarsa, bu uygulamayı bu kişiyle birlikte yapabilirler.

1. Her bireye ebeveyn olarak ve ilişkilerinde kendilerinde gördükleri güçlü ve zayıf noktalarını bir liste halinde sıralamalarını isteyin. Aday koruyucu ailelerden şunları isteyin:

Bir kağıdın ortasından çizgi çekip, sol tarafın başına artı (+) sağ tarafın başına ise eksi (-) yazın. Artı ve eksilerin altına güçlü ve zayıf gördüğünüz yanlarınızı listeleyin. Öncelikle ebeveyn olarak (anne/baba ya da eğer çocuk sahibi değilseniz diğer çocuklarla nasıl olduğunuza göre) ve ardından da ilişkinizde (karı/koca ya da kız kardeş/erkek kardeş, erkek/kız evlat olarak) kendinizde gördüğünüz güçlü ve zayıf noktaları sıralayın.

Öncelikle bu listeyi kimseye göstermeden tamamlayın.

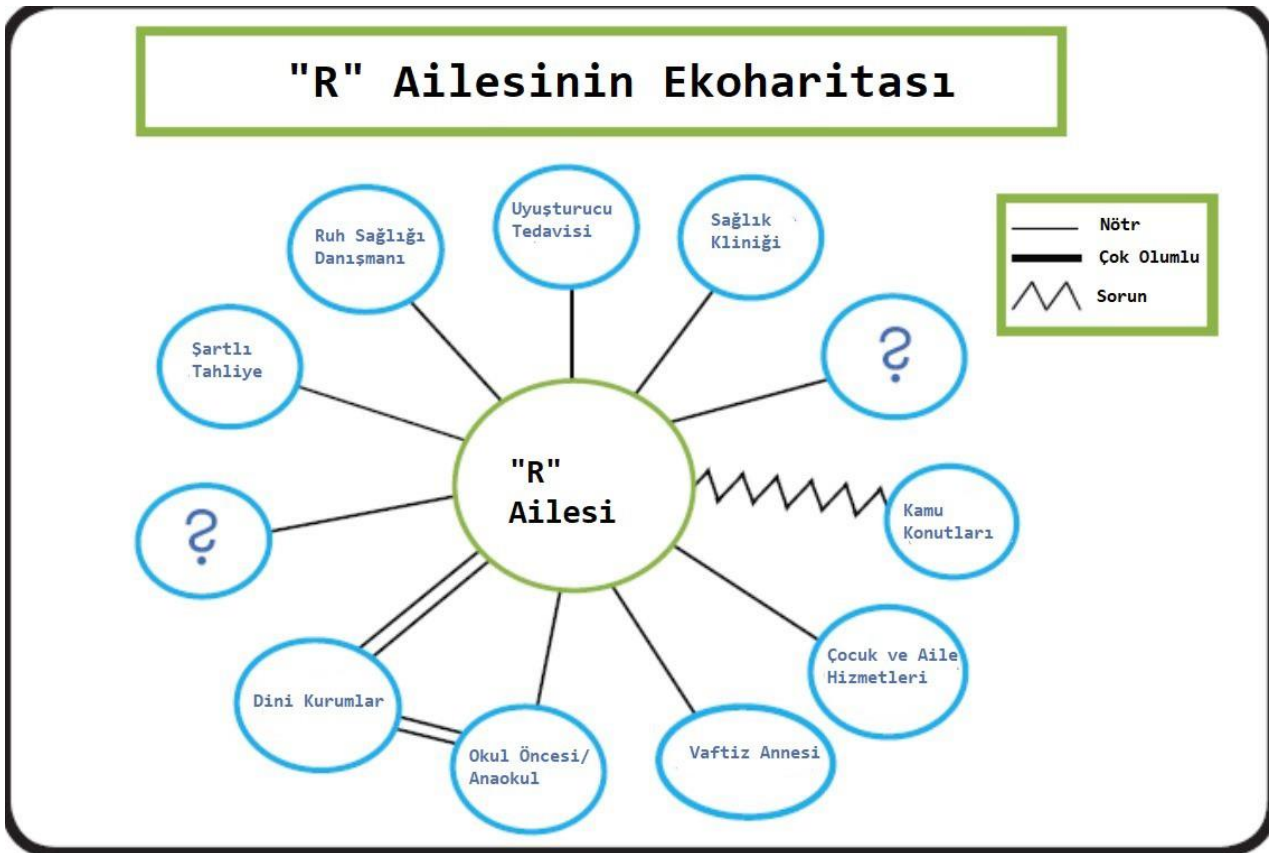
2. *Şimdi ise, bir başka kağıda aynı biçimde ve yine kimseyle paylaşmadan partnerinizde (karı ve kocanız ya da başka bir kişide) gördüğünüz güçlü ve zayıf noktaları listeleyin.*
3. *Şimdi listeleri birbirinizle değiştirin, bu şekilde kendi hakkınızda yazdıklarınızla partnerinizin sizin hakkında yazdıklarını ve tam tersini karşılaştırabilirsiniz.*
4. Bu uygulama, birbirinizi ne kadar iyi tanıdığınızı, birbirinizi ne kadar iyi desteklediğinizi ve tamamladığınızı (birbirinizin güçlü noktalarını ne kadar iyi dengelediğinizi ve zayıf noktalarını kapattığınızı) hakkında ne anlatıyor?

2.3.Ekoharitalar

Amaç: Ailelerinde ve mensubu oldukları topluluklarda koruyucu aileyi destekleyen çevreyi anlamak..

Bu, potansiyel koruyucu aileleri değerlendirmek için çizilen, ailenin diğer üyelerini de içeren basit bir şemadır. Herkesin katılabilmesi için bunu büyük boyutta bir kağıda ve birkaç kalemle çizin. Tüm önemli insanları (akrabalar, arkadaşlar, komşular) ve kurumları (çalışma ya da ibadet yeri ya da diğer topluluk grupları) içeren ekoharita, ailenin kendi topluluğu ve çevresi hakkındaki görüşünü basitçe ifade eder.

Aileden (eğer henüz çocuk sahibi değillerse çiftten ya da bireyden) öncelikle kendilerini sayfanın ortasına daire olarak çizmelerini ve yine daireler halinde kendilerini çevreleyen insanları ve kurumları, kendilerini onlara bağlayan çizgilerle çizmelerini isteyin. İlişkilerin sağlamlığı kalın ya da çift çizgilerle görülebilir, zikzaklar ise anlaşmazlık ya da uyuşmazlığı gösterir. En uzak ya da en az iletişime geçilenler daha uzağa, en yakınlar ve en sık görüşülenler ise merkeze daha yakın şekilde çizilebilir.

Kaynak: Mullins ve Toner, 2008.

Alıntı yapılan kaynak:

<https://www.onestopsocial.co.uk/social-work-social-care-resources/resources-card/?dID=1349&title=Ecomap%20Template%20How%20to%20do%20an%20ecomap>

2.4. Genogramlar

Amaçlar:

- Ev halkının dışında, farklı nesiller ve kilit akrabalar da dahil olmak üzere ailede kimin kim olduğunu anlamak.
- Tekrarlayan yapılar da dahil olmak üzere ailenin geçmiş ve şimdiki ilişkilerini anlamak.
- Birbirleriyle nasıl konuştuklarını, aileyi nasıl bir araya getirdiklerini ve bunu ne sıklıkla yaptıklarını tek bir büyük kağıt üzerinde görerek ailenin işleyişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak.

Genogram; farklı aile bireylerinin nasıl birbirleriyle ilişkili olduğunu, aile bireylerinin ne zaman doğduklarını, evlendiklerini ve öldüklerini gösterdiğinden soyağacına benzemektedir.

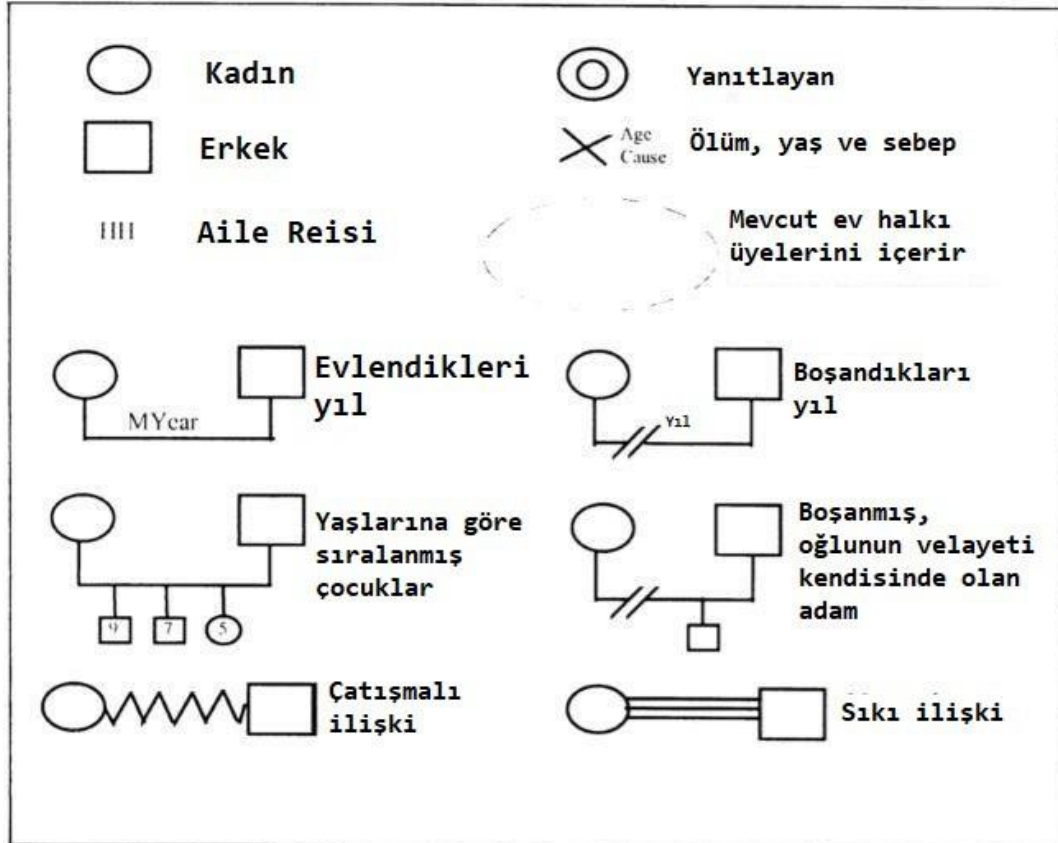
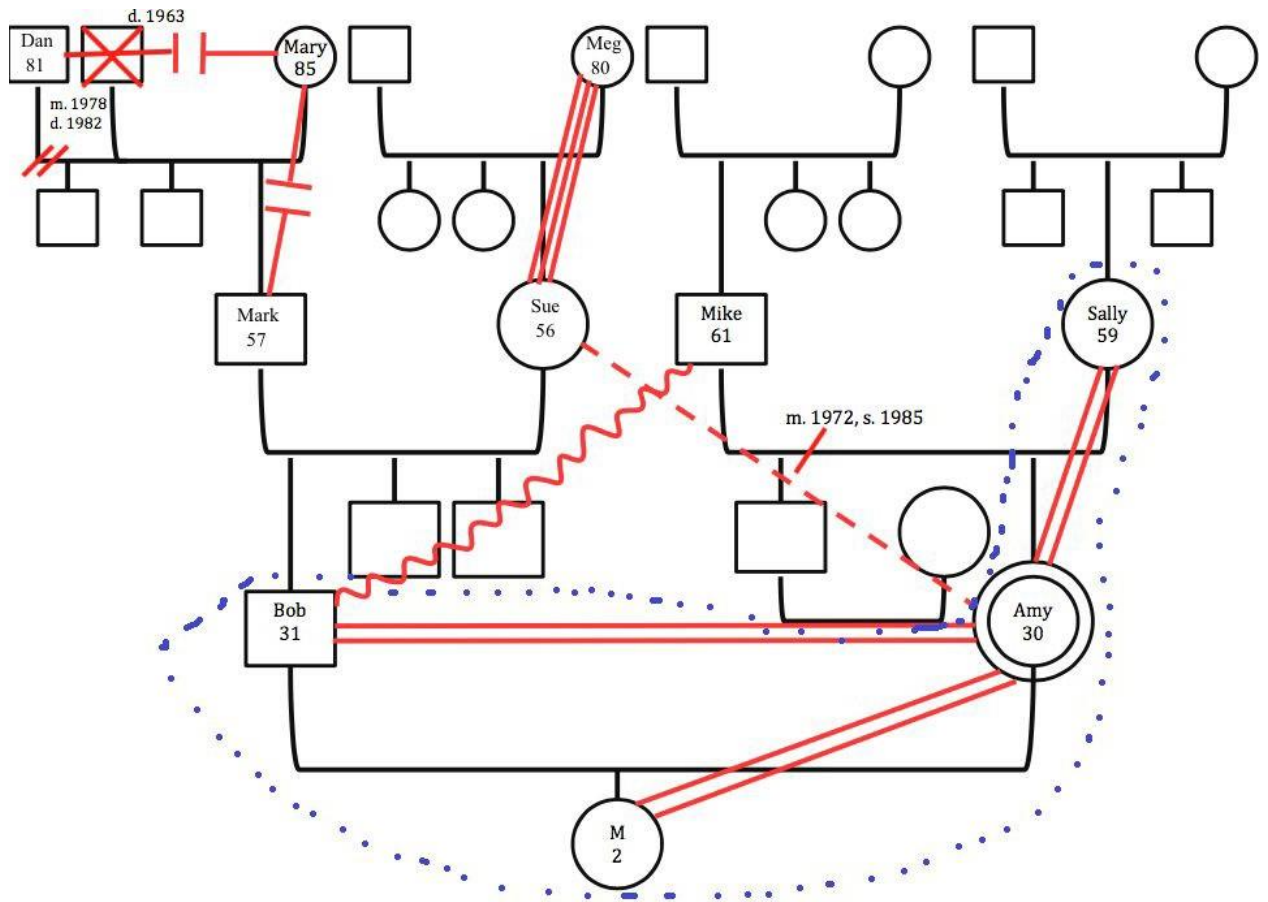
Aşağıda yer alan semboller insanların cinsiyetlerini ve yaşlarını, dikey ve yatay çizgiler kişilerin birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu ya da evlendiklerini gösterir. Aile ilişkilerini ve farklı bireyler arasındaki farklı duygusal ilişkileri göstermek için çizgilerin en üstüne ekstra çizgiler eklemek mümkündür. Pozitif ilişkiler kalın çizgilerle gösterilebilir ya da eğer çok güçlü ise çift ya da üç çizgiyle de gösterilebilir. Zikzak çizgiler anlaşmazlık ya da karşıtlığı gösterir. Zayıf ya da kesik çizgi uzak ya da zayıf ilişkiyi gösterir.

Koruyucu ailenin mevcut bireylerinin etrafına noktalı çizgi eklemek önemlidir.

Aşağıda yer alan örnek genogramda, mavi noktalı çizgi; Amy, kocası Bob, çocukları ve ayrıyeten annesi Sally'i bünyesinde barındıran (1972'de evli fakat 1985'te kocası Mike'tan ayrılmış olarak gözüken) mevcut ev halkını gösterir.

Not: Ev halkının bütün bireyleri arasında güçlü duygusal ilişkiler olduğu gösterilmektedir. Fakat ev halkına dahil olmayan Amy'nin babası Mike'ın, Amy'nin eşi Bob ile anlaşmazlık içinde olduğu, Amy'nin ise kayınvalidesi Sue ile zayıf ya da uzak bir ilişki içerisinde olduğu gösterilmektedir.

Bir aileyi ziyaret ederken, yanınızda büyük boyutta bir kağıt ve farklı renklerde kalemler getirin ya da daha sonra fotoğrafını çekebileceğiniz, üzerine tebeşirle çizilebilecek boş bir düz duvar ya da zemin bulun. Aileye sembollerini gösterin ancak örneği göstermeyin, ilk ilişkileri çizmelerinde onlara yardımcı olmanız gerekebilir. Birbirleriyle nasıl ilişkili olduklarını göstermek için, öncelikle karı ve koca ile çocukları ya da birey ve birlikte yaşadığı diğer kişi ya da kişiler ile başlamak daha sonra diğer kilit ilişkileri eklemek (kız/erkek kardeşler ve onların aileleri, ölmüş ya da yaşayan ebeveynler) genellikle en kolaydır.

2.5 Ebeveynlik stilini değerlendirmek için sorular

Amaç:

- Ebeveynlik stilleri üzerine düşünceleri için potansiyel koruyucu ailelere birkaç soru yöneltmek
- Bir ailede veya çiftte, farklı bireyler farklı ebeveynlik stillerine sahip olabilir. Bu sebeple bu uygulama; farklılıkları tespit edebilir ve bu farklılıkların nasıl birbirini tamamladığı ya da dengelediği, ya da önceden çözülmezse aday aileleri çocuk yetiştirmek için uygunsuz kılacağı, bu farklılıkların nasıl gerginlik veya anlaşmazlıklar yarattığı hakkında sosyal çalışma görevlisine yardımcı olabilir.
- Bu nedenle, potansiyel koruyucu ailelerin ebeveynlik stillerini anlamak, onları çocuk yetiştirmek için uygun olup olmadıkları hakkında bilgilendirmek ve eğer uygunlarsa ebeveynlik stillerinin yetiştirecekleri çocuğun ihtiyaçlarına uyum sağlaması için ne tür destek veya tavsiyeye ihtiyaç duyacağı konusunda yardımcı olacaktır.

Genel itibarıyla dört ana ebeveynlik stili olduğu kabul edilmektedir²¹:

Disiplin Yanlısı (sert ve katı) Ebeveynlik: Çocukların ebeveynleri tarafından koyulan katı kurallara uyması beklenir. Bu tür kurallara uymama genellikle ceza ile sonuçlanır. Disiplin yanlısı ebeveynler bu kurallar arkasındaki nedenleri açıklamada başarısız olurlar. Açıklamaları için sorulduğunda kısaca “Çünkü öyle istedim.” şeklinde cevaplayabilirler. Bu tür ebeveynlerin yüksek beklentileri vardır, fakat çocuklarına karşı duyarlı değildirler. Herhangi bir açıklama olmaksızın kurallarına itaat edilmesini beklerler.

Belirgin özellikler:

1. Ev iyi düzenlenmiş, derli topludur, çocuklar ise fiziksel olarak iyi bakılıyor olarak görünürler fakat sıcak yuva hissiyatına dair bir işaret yoktur.
2. Ebeveynler kendilerine dönük ve meşguldürler.
3. Aile; ‘Yapılacaklar ve Yapılmayacaklar’ listesi ve bu kurallar çiğnendiğinde uygulanacak sert cezalar ile yönetilir.
4. Çocuklar soru sormazlar ve önemli aile tartışmaları ya da kararlarında yer almazlar.

Otoriter Ebeveynlik (sorumluluk sahibi fakat ilgili): Bu tür ebeveynler, çocuklarının uymaları için kurallar ve prensipler koyarlar fakat bunların nedenlerini de açıklarlar. Çocuklarına karşı duyarlıdırlar ve sorularını dinlemede isteklidirler. Çocuklar beklentileri karşılayamadıklarında cezalandırıcı olmaksızın daha destekleyici, affedici ve cesaretlendiricilerdir. Net standartlar belirlerler fakat kısıtlayıcı değildirler. Kendi disiplin yanlısı yöntemleri cezalandırıcı değil destekleyicidir.

Belirgin özellikler:

1. Ebeveynler çocuklarının söylediklerine ve sorduklarına kulak verir, önemli meseleleri çocukları ile birlikte tartışır.
2. Faydalı tavsiyeler/öğütler verirler ve iyi rol model olurlar.
3. İyi davranışı fark eder, destekler ve ödüllendirirler, okul ödevlerine teşvik ederler.
4. Çocuklarını günlük ev işlerine dahil eder ve takım çalışmasına teşvik ederler.

Müsamahakar Ebeveynlik (hoşgörölü): Anlayışlı ebeveynler olarak da bilinen müsamahakar ebeveynlerin çocuklarından sadece birkaç isteği vardır. Nadir olarak çocuklarını disiplin altına sokarlar, olgunluk ya da öz kontrol için yüksek beklenti içinde değildirler. Duyarlıdırlar fakat

²¹ Baumrind (1967) önceleri üç farklı ebeveynlik stili belirlemiştir: Otoriter, demokratik(disiplinli), izin verici.

Maccoby ve Martin (1983) izin verici ebeveynliği, ihmalkar(kayıtsız olarak da bilinir) ve izin verici(müsamahakar olarak da bilinir) olarak ayırmıştır. <https://www.parentingforbrain.com/4-baumrind-parenting-styles/>

emretmezler ve daima karşı karşıya gelmekten kaçınırlar. Sıcak, ilgili ve açık görüşlüdürler ve çocuklarıyla ebeveynlerden ziyade bir arkadaş gibi konuşurlar. Özellikler:

1. Ebeveynler birkaç davranış standardı veya kuralı koyarlar.
2. Kurallar konusunda tutarsızdırlar ve rüşvet ya da hediyelerle ikna edilebilirler.
3. Çocuklarına karşı korumacı ve sevecendirler.
4. Ebeveyn gibi değil arkadaş gibi davranırlar.

İlgisiz Ebeveynlik: (ihmkar/dikkatsiz): Bu tür aileler birkaç istekte bulunurlar, nadiren çocuklarına karşı duyarlı olur ya da iletişime geçerler. Temel ihtiyaçları yerine getirirler fakat genellikle çocuğun hayatından ayırırlar. Hatta çocuklarının temel ihtiyaçlarını bile geri çevirebilir ya da ihmal edebilirler. Özellikler:

1. Ebeveynler aile içinde ya da çocuklarına neler olup bittiğini fark etmez ya da ilgilenmez görünürler.
2. Çocuklar, bu davranışları bazen kendilerini tehlikeye düşürebilecek bile olsa istediklerini yaparlar.
3. Çocuklar genellikle okula düzenli gitmezler, ev ve çocuklar ihmal edilir.
4. Hane geliri iyi yönetilmez, ev iyi planlanmaz ve organize edilmez.

UYGULAMA:

1. İfadelerden beş tanesini okuyunuz ve katılımcılara kesinlikle katılanları bir uçta, kesinlikle katılmayanları bir diğer uçta ve diğerlerinin de görüşlerine göre ikisinin arasında sıralanmalarını isteyiniz. Kendileri ebeveyn olmayanlar ailelerinde baktıkları başka bir çocuğa olan yaklaşımları hakkında düşünebilirler ya da kendi ebeveynlerinin yaklaşımını kullanabilirler. Ardından kendilerinden hangisinin olağan ebeveynlik stilleri olduğunu seçmelerini isteyiniz.
2. Katılımcılarla tüm listeyi paylaşın ve bu gibi soruları ebeveynlik stillerini değerlendirmede nasıl kullanacaklarını düşünmelerini isteyiniz.
3. Aday koruyucu ailelerle uygun ve gerçekçi örnekleri kullanarak kendilerinin nasıl tepki vereceklerini anlamaları hakkında tartışmak için senaryoları onlarla paylaşın, faydalı olup olmadıklarını ya da birkaçını kullanarak diğerlerini geliştirip geliştiremeyeceklerini sorunuz.
4. Çocuksuz aday koruyucu ailelerde kullanımı için soruların ve senaryoların nasıl uyarlanacağını tartışınız.

Sorular listesi (her biri için 'katılıyorum-katılmıyorum ya da bazen/duruma göre değişir' şeklinde cevaplayınız)

1. Çocuklarım bana ne zaman ihtiyaç duysa orada olurum.
2. Her ne yaparlarsa yapsınlar çocuklarımı seviyorum ve onların mutluluğu her şeyden daha önemlidir.
3. Çocuklarımı kendini ifade etmeye ve bireyselliğe teşvik ederim.
4. Sevildiklerini ve takdir edildiklerini bilsinler diye her zaman çocuklarımı övmeye çalışırım.
5. Her zaman çocuklarımı dinlerim, onlara bağırmanın ve anlaşmazlıktan kaçınırım.
6. Eğer çocuklarım eşofman ya da yeni oyuncak gibi bir hediye isterlerse mahrum kalmamaları için daima bunu onlara alırım.
7. Doğru kararları almalarında her zaman çocuklarıma güvenirim.
8. Çocuklarıma her zaman her şey hakkında keskin sınırlar belirlerim.
9. Çocuklarım benimle aynı çatı altında yaşarken, benim kurallarımla yaşayacaklardır.
10. Çocuklarımdan kendi yargılarımı ve değerlerimi kendilerinin olarak kabul etmelerini beklerim.
11. Yemeklerimizi her zaman birlikte ve aynı anda yeriz.

12. Ödüller ve ayrıcalıklar kazanılmalıdır ve yaramazlık yaptıklarında ellerinden alınabilir.
13. Çocuklarım yalnızca benim onayladığım ekran/televizyon programlarını belirli saatlerde izleyebilirler.
14. Çocuklarım hata yaptığında sonuçlarına katlanmaları gerekir, aksi takdirde öğrenemezler.
15. Bu evde her şeyi birlikte tartışır ve birlikte karar veriz. Yaşı ne olursa olsun herkesin söz hakkı vardır.
16. İlk olarak, uygulamadan önce ailedeki yetişkinler her kararı ya da kuralı tartışmalıdır.
17. Çocuklarımın başarılarını, çizimlerini, ödülleri, okul ödevlerini ve raporlarını biriktiririm.
18. Çocuklarımın büyümesini ve gelişimini, sağlık ve beslenmelerini dikkatlice takip ederim.
19. Çocuklarımın ev dışındaki oyun etkinliklerini gözlemlemede yer almaya çalışırım.
20. Diğer insanların benim kadar sorumluluk sahibi olacaklarına güvenmediğimden çocuğuma kimin baktığını kontrol etme ihtiyacı duyarım.

Böyle bir durumda ne yapar ve çocuğunuza ne söylersiniz?

1. Çamaşırları yıkıyorsunuz ve 15 yaşındaki kızınızın pantolonunun cebinden prezervatif düştü.
2. Başınız şiddetli ağrıyor ancak ulusal tatil olduğundan çocuklarınız okulda değil, boş günleri olduğu için çok heyecanlılar ve evin etrafında deli gibi koşuyorlar.
3. 16 yaşındaki oğlunuz okulu asıp esrar içerken yakalandığından polis memuru tarafından evinize getirildi.
4. Oğlunuz arkadaşlarıyla futbol oynamak için yalvarıyor fakat kendisine söylendiği halde odasını temizlemedi.
5. Yeğeninizin beşinci yaş günü için alışveriştesiniz, iki yaşındaki oğlunuz bir oyuncak gördü ve hemen alınmasını istiyor. Sadece hediye için yeterli miktarda paranız var ancak çocuğunuz sinir krizi geçiriyor.
6. Okuldan 7 yaşındaki çocuğunuzun parkta diğer çocuklara vurduğunu belirten bir telefon alıyorsunuz ve bu, sizi konuyla alakalı ikinci arayışları.
7. 5 yaşındaki oğlunuz okula başlıyor fakat sizin okul kapısından çıkmanıza izin vermiyor ve ağlıyor.
8. 6 yaşındaki kızınız karanlıktan korkuyor. Gece yarısında uyanıyor ve mutfak dolabında canavar olduğunu söyleyerek ağlıyor. Yanından ayrılmanıza izin vermiyor.
9. Çilek yetiştiriyorsunuz ve 4 yaşındaki kızınız onları yememesi gerektiğini biliyor. Tüm yüzünde çilek lekeleriyle yanınıza geliyor ve yediğini inkar ediyor.
10. Genellikle enerjik ve gürültülü olan 13 yaşındaki oğlunuz okuldan eve sessiz ve içine kapanık şekilde geliyor.

EK A: Ulusal Bağlamlar ve Örnek Vaka Çalışmaları

Bunlar; koruyucu aile uygulamasında sayılar, türler, politika, yasalar ve yönetmelikler ve bu zamana kadarki başlıca başarılar ve zorluklar açısından üye ülkelerde şimdiye kadar koruyucu aile sisteminin nasıl gelişim gösterdiğine dair benzerlikler ve farklılıkları göstermek içindir.

MISIR, Umut Köyü Topluluğu

Resmi koruyucu aile bakımındaki mevcut çocuk sayısı

Aşağıda, şu anda Kafala sistemi altında yetiştirilen çocuk sayısını görebilirsiniz.

Kafala'da yer alan çocuk sayısı/resmi aile temelli bakımın diğer biçimleri

2009'da 5,705'e oranla 2016'da 11,764 (Kafala Sistemi altında 'alternatif ailelerde' olan çocuklar) (UNICEF VE CAPMAS,2017)

Kurum bakımında yer alan çocuk sayısı ve kurum bakımı türleri nelerdir?

12,015 (2,418 'barınak kreşleri', 9,597 mesken kurumlarda - 6 yaş üzeri çocuklar için) 33.4 milyon çocuk nüfusuna oranla (UNICEF ve CAPMAS,2017)

Koruyucu aile bakımının yasal statüsü:

Mısır'da koruyucu aile bakımı; Sosyal Dayanışma Bakanlığı altında, Mısır Çocuk Kanunu no.126,2008'in detaylı prosedürleri uyarınca Sosyal Dayanışma Bakanlığı tarafından düzenlenmekte ve yerli Aile ve Çocuk Departmanı tarafından denetlenmektedir. Sistem, İslami Kafala Sisteminin evlat edinme esaslarının yanı sıra Batı tarzı koruyucu aile bakımının özelliklerini bir araya getirmektedir. Herhangi bir sebepten dolayı ebeveyn bakımından mahrum olan çocuklar koruyucu aile sistemine dahil olmaya elverişlidir (Ali,2016). Hükümet; Koruyucu Aile Yüksek Komitesi aracılığıyla, koruyucu aile olmak için kriterleri açıklamayı da kapsayan koruyucu aile sistemi ve prosedürlerini güncellemektedir.

Var olan koruyucu aile bakımı türleri:

Sadece uzun dönem.

Çocukların koruyucu ailelere yerleştirilmesi (1) çocuklar kurum bakımındayken maddi destek (2) çocuklara kendi evlerinde tam destek sağlamak için bakım eviyle sözleşmeli anlaşma (3) çocukları tamamiyle desteklemek için Sosyal Yardımlaşma Bakanlığı altında 'Aile ve Çocuk' devlet yönetimiyle sözleşmeli anlaşma yoluyla yapılabilmektedir. (Megahead & Cesario, 2008). Mısır koruyucu aile sistemi ağırlıklı olarak yeni doğan terk edilmiş çocukları ele alır, daha büyük çocuklar ve ergenler nadir ve ekstrem durumlarda koruyucu aileye yerleştirilir. (Ali,2016) Görüşme yapılan devlet sosyal görevlileri, bu alternatif bakımın çocuksuz çiftlere çocuk sahibi olabilmeleri için sağlanan bir hizmet olduğunu vurgulamaktadırlar, dolayısıyla bu, çocukların değil koruyucu ailelerin ihtiyaçlarına odaklanmış bir hizmettir. (Ali, 2016)

Koruyucu aileye yerleştirilen mevcut başlıca çocuk türleri hangileridir?

Sosyal Dayanışma Bakanlığı'nın sosyal çalışanları aracılığıyla terk edilmiş bebekler Kafala sistemine yerleştirilir. Daha büyük çocuklar ya da sokak çocukları mevcut durumda barınaklara ya da kurum bakımına yerleştirilir fakat şimdi çocukları koruyucu aile bakımına yerleştirmek için birtakım girişimlerde bulunmaktadır (HVS'nin amacı bu tür çocuklar için toplum temelli koruyucu aile bakımını desteklemektir, bu yüzden genellikle bebek sahibi olmak isteyen çocuksuz orta sınıf çiftlerin tercihi olan Kafala sisteminin tersine, çocukları kendi biyolojik ailelerine benzer bir geçmişe sahip olan ailelerin yanına yerleştirmek (fakat ilişkilerinde herhangi bir problem bulunmayan, yeterli temel gelire ve kalacak yere sahip vs.)

Öncü acenteler ve diğer uygulayıcı partnerler-hükümet, Sivil Toplum Kuruluşları ve diğerleri**Koruyucu aile bakımı için resmi denetleme ve düzenleme organı:**

Sosyal Dayanışma Bakanlığı, Yüksek Seviye Komitesi

Uygulayıcı kuruluş – Koruyucu aile hizmeti sağlayıcılar:

Uzman koruyucu aile sağlayıcılar bulunmamaktadır. Sadece MoSS Aile ve Çocuk Departmanları; Alternatif Bakım Komiteleri aracılığıyla aday koruyucu aileleri değerlendirme ve yerleştirme kararları alma konusunda yetki sahibidirler.

Diğer partnerler:

Sivil Toplum Kuruluşları alternatif bakım için aday aile ilanı verme ve aday araştırma ve bulmakta rol oynarlar, fakat genellikle, mesken kurum yürüten STK'lara çocuksuz çiftler tarafından ulaşılır ve çocuk seçmeleri için alınırlar daha sonra STK'lar aileye, gerekli değerlendirmeler ve kağıt işlerini tamamlamaları için FCD (yerel yetkili makam) ile olan aile işlerinde yardımcı olurlar.

Çoğu koruyucu ailenin konumu, sosyal geçmişi ve yaşam durumları nedir?

Kafala aileleri çoğunlukla büyük şehirlerde yaşayan orta sınıf ailelerdir. (neredeyse %50'si Cairo'da olmak üzere, (Ali,2016).) Bu aileler genellikle kısırdır ve biyolojik aile ya da yetkili makamlarla ilişki kurmadan tek istedikleri bebek sahibi olmaktır. Bu aileler genellikle almaya hak kazandıkları maddi desteği reddederler (Şubat 2019'da Hugh Salmon ile olan görüşme; koruyucu aile olmayı düşünen çoğu ailenin bunu yapmak için para kabul etmeyi utanç verici olarak gördüklerini ortaya çıkarmıştır.)

Orta sınıf aileler, terk edilmiş bebeklerin evlenmemiş annelerine olan yaftalama sebebiyle herhangi bir iletişim, hayat hikayesi çalışması ya da bakımlarında oldukları çocuğun ailesini tanımak ya desteklemeye alakalı herhangi bir çalışmaya karşıdır. Bu nedenle, HVS, HVS programı altında iş geliştirme için küçük çaplı borç alan aileleri de kapsayan, Kahire ve İskenderiye'de alt sınıf/düşük gelirli topluluklar çevresinde yer alan koruyucu aileleri araştırma ve bulmayı hedeflemektedir. Bu ailelerdeki şimdiye kadar danışılan anneler koruyucu ailelikte oldukça istekli olduklarını ve bakılan çocuğun kökeniyle alakalı açık olduklarını, iletişimi desteklemek için biyolojik aileyle çalışmayı ve eğer mümkünse tekrar bir araya gelmelerini sağlamayı, çocuğa kendi biyolojik çocukları gibi davranacaklarını ve geçmişlerinden dolayı onları yaftalamayacaklarını taahhüt etmişlerdir. Bazıları kriz masası aracılığıyla (Şubat 2019'da HVS proje ofisinde Hugh Salmon ile toplantı) çevrelerindeki çocuklara yardımcı olmak ve ebeveynlerini desteklemek için resmi olmayan geçici koruyucu ailelik bakımını sağlamışlardır.

Şimdiye kadarki başlıca başarılar: 2008 Çocuk Yasasının yanı sıra hükümet şimdi koruyucu ailelik için kriterleri ve gereklilikleri açıklamayı kapsayarak koruyucu aile bakımı sistemini güncellemeye ve geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak bu çalışma; hala sokak çocuklarını, engelli çocukları ya da herhangi belirli yaş gruplarını kapsamamaktadır. HVS, tam anlamıyla çocuk merkezli ve esnek koruyucu aile bakımını geliştirmek için gereken adımları değerlendirmek üzere,

Koruyucu Aile Yüksek Komitesi ve diğer devlet ve sivil toplum aktörlerini de içeren tüm paydaşları bir araya getirmek için iki büyük ulusal çalıştay düzenlemiştir.

Umut Köyü Topluluğu (UKT) sokak çocukları ve yaşça büyük çocukları da içeren bu belirli grupların ihtiyaçlarını karşılayabilecek, biyolojik ebeveynler ile iletişim ve işbirliği aracılığıyla gerçekleşip toplumla yeniden bütünleşmeyi hedefleyen kısa dönemli bir koruyucu bakım modeli üstünde çalışmaktadır. UKT şu anda bu çocuk merkezli, toplum temelli, açık ve kapsayıcı yaklaşımı geliştirmeyi hedefleme amacını gerçekleştirmek için aktif olarak içinde çalıştığı Kahire ve İskenderiye topluluklarından koruyucu aileler görevlendirecektir. Yapılan ilk istişarelere göre seçilen aileler toplumu en çok etkileyen meselelerden olan sokakta yaşayan çocuklar da dâhil olmak üzere savunmasız çocuk ve ailelerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamıştır. Bu sebepten, seçilen aileler hem geçici koruyucu ailelik hem de yardıma muhtaç biyolojik aileleri destekleme konularında ön yargısız ve destekleyici olmuştur. Ayrıca, geçici aileler eğer mümkünse çocukların biyolojik ailelerine geri dönebilmesi için olanak sağlamış veya diğer akrabaları ile yeniden ilişki kurmasına yardımcı olmuştur.

Halen karşılaştığımız başlıca sorunlar / öğrenme ihtiyaçları:

- Kafala sistemindeki çocukların durumu hakkında bilgi ve veri eksikliği (veya var olan bilgiyi devletin paylaşmayı reddetmesi)
- Koruyucu Aile Yüksek Komitesi'nin koruyucu aile uygulamasının iyileştirilmesi konusunda ilgisini belirtmiş olmasına karşın bakım reformunun detayları hakkında karara varma ve kararı gerçekleştirme konularında yavaş ilerlemesi

Aşağıda (Ali, 2016) ve Mısır'daki Alternatif Bakım Sistemi' 2014 kaynaklarından notlar yer almaktadır²²:

- Yetkin yerel yönetim departmanlarının kapasite eksikliği (Sosyal Dayanışma Bakanlığı'na (SDB) bağlı Çocuk ve Aile departmanı (ÇAD)). SDB çalışanlarına ödenek çok az yapılmakta olup, yetersiz veya orta düzey yönetim desteği ve denetleme gerçekleşmektedir. Yanlış tercih yüzünden suçlanma riski çalışanların öneri yapma ve iddiada bulunmaktan kaçınmasına sebep olup bu işleri tamamen bölgesel ve merkezi komitelere bırakmaktadır. Sadece bazı çalışanlar sosyal hizmet vasıflarına sahiptir ve sürekli profesyonel gelişim ile eğitim konusunda çok az fırsat mevcuttur.
- Alternatif bakım kararları Bölgesel Alternatif Bakım Komitesi tarafından alınmaktadır ancak sınırlı olan bütçesi daraltıldığından dolayı toplantılar nadiren gerçekleşmektedir.
- ÇAD görevlileri yerleştirilen çocukların durumunu gözetlemek için gereken bütçeye sahip değildir. Yasal olarak her ay ziyarete gitmeleri gerekirken bu ziyaretler nadiren gerçekleşmektedir. Bazı görevliler sadece telefon görüşmesi yapmaktadır. Yönetim, diğer çeşitli devlet kurumlarında da yapılmış benzer bütçe kesintilerini işaret edip yeterli bütçe olmadığının farkında olduğu için, bu yönteme karşı çıkmamaktadır. Bazı "VIP" kabul edilen aileler gayri resmi olsa da hiç gözetlenmemektedir. Genelde aileler çocuklar üvey olduklarını anlamasın diye gözetleme amaçlı ziyarete karşı çıkmaktadır.
- 'Alternatif ailelere' çok az (çocuk başı aylık maksimum 250 LE) finansal yardım yapılmaktadır. Evlat edinmeler zaten gelir durumu iyi olan aileler tarafından yapıldığı için, bu para da nadiren ödenmektedir. Ekonomik durumu iyi olmayan ailelere zaten reddedilmektedir.
- Teknik kapasite eksikliği: Standart değerlendirme form ve aletlerinin eksikliğinin yanı sıra objektif ve derin değerlendirme (evin durumu ile ailenin ekonomik durumu hariç) yapılamamaktadır. Evlat edinmek için doldurulan başvuru formu temel derecede olup bazı görevliler sadece başvuru mektubunu kabul etmektedir.
- Alternatif bakım kayıtlarını gizli tutmak amacıyla yasal gerekliliklerin uygulanması konusunda tutarlılık eksikliği görülmektedir. Bazı dosyalar kilit altına alınmadan açıkta, ofiste açıkça görülebilir şekilde tutulmakta ve yine bazı çalışanlar gizlilik ilkesini çiğneyip ailelerin adını ifşa edebilmektedir.

Merkez ÇAD ofisi (alternatif aile) seçim kriterlerini veya gerekli belgeleri belirleyecek standart

²² Ali(2016)'da yer eksik olan tam alıntı

prosedür rehberlerine sahip değildir. Bu yüzden farklı müdürlüklere bağlı ÇAD ofisleri bazen yasaların dayattığından farklı olan kendi standartlarını ve kriterlerini oluşturmaktadır. Örnek olarak, bazı ÇAD ofisleri ebeveynlerin kısır olduğuna dair tıbbi belge isterken böyle bir gereklilik mevzuatta yer almamaktadır (Ali, 2016).

- Eğitimli ve onaylanmış bir alternatif aile (koruyucu aile) havuzunun eksikliği yüzünden yerleştirmeler ihtiyaç yerine talep temelli gerçekleşmektedir. Örneğin, bir çift ÇAD ofisine gidip bebek evlat edinmek istediklerini söylemekte ve ÇAD onları bir tesise götürüp bebek seçmelerine yardım etmektedir.
- Mısır kanunlarınca olası alternatif ailenin sosyal değerlendirmesi iki hafta içinde yapılmalıdır, ancak iki haftalık süre aile ile detaylı görüşmeler için veya tüm ilgili tarafların (diğer aile üyeleri, profesyoneller, toplum üyeleri, referanslar) değerlendirilmesi için yeterli değildir.
- Mısır kanunları uluslararası normlara ve çocuk hak ile ihtiyaçlarına ters düşerek kardeş bireylerin aynı koruyucu aileye verilmesini engellemekte, ancak Alternatif Bakım Komitesi onayı ile engel aşılabilmektedir. (UNCRC ve Alternatif Bakım prensipleri)
- Alternatif aileler sorumlulukları hakkında bir anlaşma imzalamaktadır fakat bakım planlaması eksikliği (yasalarda olmadığı için) görülmektedir. Benzer şekilde, Mısır kanunları alternatif ailelerin diğer kurumlarla ve biyolojik aile ile işbirliği yapmalarını zorunlu tutmaz.
- Kafala aile veya çocukları için şikayet mekanizması eksikliği vardır. Gerekli mekanizma varsa bile, çocuklar üvey veya Kafala çocuğu olduklarını bilmediği için kullanamamaktadırlar.
- Eğitim, gözetleme ve destek eksikliklerinden dolayı genelde yerleştirmeler başarısız olmaktadır. Çocukların koruyucu aileye verildiklerini, köken ve biyolojik ailelerini çoğunlukla tanımıyor olması destek konusunda net bir prosedür veya kapasite olmadığı gerçeğini daha da kötüleştirmiştir. Böyle durumlarda, koruyucu aileler ÇAD'a (bölgesel otorite) çocuğu reddetmek istedikleri konusunda çoğunlukla bilgi vermemektedir (yasalar, böyle bir durumda ailenin iki hafta önceden bilgi vermesini gerektirmektedir). Sonuç olarak, çoğu bakım kurumu, yaşça büyük çocukları kabul etmediği için (veya zaten dolu olduğu için) ÇAD bu çocukları yeniden yerleştirmekte zorlanmaktadır.
- Sivil toplum kuruluşlarının ilgisizliği de karşılaşılan sorunlardan biridir. Mısır kanunları STK'lar için bir rol biçmemekte olup, koruyucu aile derneklerini desteklemek gibi bir zorunluluğu yoktur. Pratikte Aile ve Çocuk Departmanları reklam, ÇAD ofislerine sevk edilecek uygun potansiyel koruyucu aile bulunması gibi konularda bölgesel STK'lara büyük oranda bel bağlamaktadır fakat STK'lar çocuğun ihtiyaçlarını daha iyi biliyor olsa bile yerleştirme sonrası hiçbir rol oynayamamaktadır.

ENDONEZYA, Muhammadiyah

Resmi olarak koruyucu bakım altında bulunan çocuk sayısı (biliniyorsa, yaklaşık sayı)

Kafala sistemindeki ve/veya diğer aile tabanlı bakım sistemlerindeki çocukların sayısı (biliniyorsa)

Gayri resmi akraba bakıcılığı halen en çok görülen aile tabanlı koruyucu bakım biçimidir. Özellikle ebeveynlerin yurtdışında çalıştığı ailelerde çok görülür.

Kurum bakımındaki çocuk sayısı (yaklaşık) – Kurum bakımı türleri

2006'da, tahminlere göre 8 bin kontrolsüz tesis toplamda 500 bini aşkın çocuğa ev sahipliği yaptı. (Martin, 2007) (O'Kane, 2016). Bu enstitülerden 150 tanesi engelli çocuklar içindir. Bu bakım kurumlarının %90'ı dini veya sivil toplum kuruluşları gibi özel kuruluşlar tarafından işletilse de, büyük bir kısmı devlet yardımı almaktadır. (O'Kane 2016)

Bakım kurumları, çocukları çoğunlukla okul çağına bağlı şekilde (okul öncesi, ilköğretim, lise) yaşlarla gruplandırmaktadır (0-5, 5-12, 13-18).

Muhammadiyah'ın üç çeşit hizmet modeli vardır:

- a) Aile Tabanlı (Aile ödeneği)
- b) Topluluk Tabanlı (Aile bakımı)
- c) Kurumsal Tabanlı (LKSA).

Koruyucu Aileliğin yasal durumu: Tüm yasa ve düzenlemeler / pilot projeler

Sosyal Hizmetler Bakanlığı (SHB) 21/2013 sayılı Tüzüğü: Çocuk bakımı (eski sürümü) gözden geçirilmelidir, Devlet 44/2017 sayılı Tüzüğünde belirtilen: Çocuk Bakımının yürürlüğe konulması.

30/huk/2011 sayılı Ulusal Standartlar: Çocuk bakımı ve çocuk sosyal refahı için ulusal standartlar gözden geçirilmelidir. Dev. Düzenlemesi 44/2017'de belirtilmiştir.

Muhammadiyah çatısı altında çocuk bakım standartları: Muhammadiyahlı koruyucu bakım konusunda ayrı standartlara da sahiptir. Muhammadiyahlı standartlarını ulusal standartlardan ayıran şey, Kur'an ve İslami değerleri baz almasıdır.

Mevcut koruyucu bakım türleri: Kısa veya uzun dönem, acil, uzman bakım (tedavi edici veya engelli çocuklar için, göçmenler veya diğer özel ihtiyaçlı çocuklar için)

Halihazırda koruyucu bakıma yerleştirilen çocukların tipleri:

Çocukların ailevi bakım alamamasının genel sebepleri şunlardır:

1. Fakirlik ve kötü yaşam koşulları
2. Ailenin daha iyi bir eğitim imkanı için çocuğu bir kuruma yollaması (yaşanan yerde yakın mesafede iyi bir eğitim kurumunun olmaması)
3. İstenmeyen gebelikler, çocuğa bakımını sağlayamayacak anneler, tecavüz sonucu doğan çocuklar veya göçmen çocuklar.

4. Doluluk hedefine ulaşmak için kurumlar tarafından alım yapılması.
5. Annelerin aile içi şiddet mağduru olması.
6. Akıl sağlığı yerinde olmayan ve/veya diğer sebeplerden ötürü güvenli bakım ortamı oluşturamayan annelerden çocukların yerel otoriteler tarafından alıkonulması.

Baş aracı ve diğer uygulama ortakları – devlet, STK, diğerleri Her birinin görevleri ve sorumlulukları nelerdir? Sizin STK'larınızın koruyucu bakım uygulamasında rolü nedir?

Koruyucu bakım resmi denetim ve koordinasyonu: Sosyal Dayanışma Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

Uygulayıcı Kurum – koruyucu bakım hizmeti sağlayıcıları: Muhammadiyah, Save The Children, SOS Children's Villages

Diğer ortaklar:

Koruyucu ailelerin bulunduğu yerler, sosyal statüleri ve yaşam/gelir durumları nasıldır?

Yalnızca başkent veya büyükşehirlerde mi yaşamaktadırlar, yoksa kasaba ve köylerde yaşayanlar da var mıdır? Tek bölgede odaklılar mı, yoksa ülke çapında mı? Sadece eğitilmiş, çalışmakta olan, yerleşimi iyi aileler mi seçilmekte yoksa her türlü statüden mi? Evli veya bekar mı?

Mevcut başarılarımız:

1. Koruyucu bakımı nasıl tanıtip savunuyoruz?

Muhammadiyah koruyucu aile hizmetlerinin kaliteli olması gerektiğini savunup bu konu hakkında siyasiler ve karar mercileri ile görüşmektedir. Dini liderler ve diğer nüfuzlu kişiler ile de bu konular konuşulmaktadır. Muhammadiyah genel olarak topluluk üyelerini motive edip onlara çocuklara sahip çıkmanın İslam'daki yerini göstermektedir. Muhammadiyah'nın temel koruyucu aile felsefesinin kökleri Kur'an'dan gelmektedir ve en iyi araçların Kur'an, Muhammadiyah tavsiyeleri ve Muhammadiyah kurucu/liderinin örnek tutumları olduğunu savunur.

Halen karşılaştığımız başlıca sorunlar / öğrenme ihtiyaçları:

- Bakım kurumlarındaki çalışanların direnişi. Bir çocuk bakım kurumu müdürü çocukların bakım kalitesini gözetlemek daha kolay olduğu için onları bakım kurumlarına yollamayı tercih ettiğini belirtmiştir.
- Koruyucu bakım hakkındaki süregelen halk bilinçsizliği

Ürdün – Jordan River Kuruluşu, Sosyal Gelişim Bakanlığı ile birlikte (SGB)

Resmi olarak (kayıtlı ve desteklenen) koruyucu bakımda olan çocukların sayısı (yaklaşık)

- 207 çocuk resmi olarak koruyucu bakım görmektedir.
- 5 çocuk baba tarafından bakılmaktadır.
- 19 çocuk aileleriyle yeniden bir araya getirilmiştir (ayrılan aileler).

Kafala ve diğer resmi koruyucu aile sistemlerindeki çocukların sayısı (biliniyorsa)-

- 1967'den beri 1181 çocuk Ehtidan çatısı altındadır.

- **Kurum Bakımındaki Çocuk Sayısı** Kurumlarda 481'i erkek ve 344'ü kız olmak üzere 825 çocuk bulunmakta olup aşağıdaki kategorilere göre ayrılmışlardır:
- 71 ebeveynleri bilinmeyen, 243 babasının kimliği bilinmeyen fakat annesi bilinen

Koruyucu Aileliğin yasal durumu: Tüm yasa ve mevzuatlar / pilot proje

Koruyucu bakım aşağıda belirtilen kanun ve düzenlemelerde onaylanmış ve kapsanmıştır:

Juveniles Act 2014 (Çocuk Yasası)

Personal Status Law (Kişisel Durum Yasası)

1973 Bakım Sistemi* (geliştirme aşamasında*)

2013 tarihinde çıkarılmış alternatif bakım kural ve talimatları

2013 tarihinde Ehtidan için Talimatlar

Ülkemizde (Ürdün) var olan koruyucu bakım çeşitleri:

Ürdün'de mevcut olan koruyucu bakım bahsedilen her çeşidi kapsar ve uyruklarından bağımsız olarak her yaş grubunda çocuk için geçerlidir. Hatta özel ihtiyaçları olan çocuklar ayrı bir yasa ile korunmaktadır.

Koruyucu aileliğin belirli bir süresi yoktur ancak bu süre sosyal değişkenlere veya risk faktörlerine bağlıdır. Tüm koruyucu bakım prosedürleri paylaşılan kılavuzda belirtilmiştir.

Halihazırda koruyucu bakıma yerleştirilen çocuk tipleri:

Alternatif bakım çeşitleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Annesi bilinen fakat babası bilinmeyen çocuklar için koruyucu bakım
2. İki ebeveyni de bilinmeyen çocuklar için Ehtidan

Belirtilen iki tip de uzun dönem bakımdır fakat biyolojik ebeveyn(ler) ile ilişki doğrulandığı zaman bakım durdurulacaktır ve psikososyal değerlendirmeye göre, çocuğun çıkarları da düşünülerek biyolojik aileye yeniden bir araya getirilecektir.

3. Biyolojik ailesiyle yaşayan, ebeveynleri ayrılmış çocuklar için koruyucu bakım
4. Yakın akrabaları ile yaşayan ailesinden ayrı ve refakatsiz çocuklar için koruyucu bakım

Üçüncü ve dördüncü tip aile içi şiddet ulusal çerçevesine uygun olarak vaka yönetimi yaklaşımı uygulanarak uygulanmaktadır.

Baş aracı ve diğer uygulama ortakları – devlet, STK, diğerleri

Koruyucu bakım resmi denetim ve koordinasyonu:

Alternatif bakımdan sorumlu resmi mercii Sosyal Gelişim Bakanlığı'dır ve çocuklar ile koruyucu ailelerin ön değerlendirmelerini yapar. Ek olarak, takip ziyaretlerini ve gözlemlemeyi de gerçekleştirir. Bu rol, UNICEF tarafından desteklenmekte olup çalışan kabiliyet ve kapasitelerini artırmada birçok çalışma yapılmış, STK ortaklıklarına para tahsisi gerçekleştirilmiştir.

Yerleştirici – koruyucu bakım hizmeti sağlayıcıları:

Bazı idari bölgelerde uygulayıcılar STK'lar ile ortaklıklar, STK'lar farklı SGB müdürlüklerinden sosyal görevliler ile çalışmaktadır. Ancak diğer bölgelerde SGB çalışanları doğrudan uygulamayı gerçekleştirirler.

Diğer Ortaklar:

Sivil Toplum Kuruluşları, SGB müdürlükleri, UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

Koruyucu ailelerin bulunduğu yerler, sosyal statüleri ve yaşam/gelir durumları nasıldır?

Başlangıçta koruyucu aile projesi sadece Amman, Irbid ve Zarqa bölgelerinde uygulamaya konulmuştu. Fakat şu an proje Ürdün'deki bütün bölgeleri kapsayacak şekilde genişletildi.

SGB, koruyucu kurum sistemini koruyucu aileler ile değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bakanlık Jordan River Foundation (JRF) gibi alanda özelleşmiş organizasyonlar ve diğer STK'lar ile güçlü ortaklıklar kurmayı başarmıştır.

Mevcut başarılarımız:

- Ürdün mevzuatlarının geliştirilmesi.
- Çalışanların ve halkın görüşlerinin değiştirilmesi.
- Koruyucu kurumda büyümüş, gelecekte toplumda yalnız kalacak bir çocuğun aile bakımı sağlanması, böylece gerçekliğinin değiştirilmesi.
- Hastalıklardan mustarip bazı çocukların koruyucu bakım görmesi.
- Annesi bilinen çocukların koruyucu aile desteği alabilmesi (Bu durum SGB tarafından yumuşatılmıştır.).

Halen karşılaştığımız başlıca sorunlar / öğrenme ihtiyaçları:

- Alternatif bakım programları oluşturmak, aileleri güçlendirmek, onlara daha iyi bir bakım ortamı oluşturmakta yardım etmek ve SGB çalışanlarının kapasitesini geliştirmek gerekmektedir. SGB koruyucu bakımda uzmanlaşmış bir yönetim birimi kurmayı ve koruyucu kurum rolünü geliştirmeyi hedeflemektedir.
- Soyu bilinmeyen çocuğun şeceresini karıştırma konusundaki endişeyi ortadan kaldıracak bir düzenlemenin yapılması, böylece çocuğun annesi bilinirken çocuğun kökeninin devlet tarafından kaydedilmesini sağlamak gerekmektedir.
- Öneminden dolayı koruyucu bakım projesine ileri düzeyde ulusal ve uluslararası destek verilmelidir.

Vaka Çalışması – Jordan River Foundation: Başarı Hikayeleri

Kaynak: Dr. Yara Musleh (Jordan River Foundation), Abeer Al-Hawari/Head of Alternative Family Care Department (Ministry of Social Development, MoSD), Mahmoud Jabour / Director of Family and Protection (MoSD).

Örnek Olay veya durumun özeti:

- Sağlık sorunlarından mustarip bir çocuk birçok aile tarafından reddedilmekteydi ve kızın 2 yaşını geçmesi daha fazla ret ile sonuçlandı. Kız 5 yaşına girdiğinde, çocuk bakma hayali olan bekar bir kadın tarafından evlat edinildi. Kızı görmeden önce bile odasını hazırlamıştı. Kadın yaşlı olmasına rağmen fiziksel olarak çok iyi durumda idi. Gerçekleştirilen gözlemler ile ölçme ve değerlendirmelerin ardından SGB gerekli onayları almayı başardı. Çocuk 2 yıldır bakım almaktadır.
- Çok fazla hikaye ve benzer olaylar var... Annelerinin terk ettiği 3 gayrimeşru kardeşe yaş farklarına rağmen bakmaya gönüllü olan bir aile bile bulunmakta.
- 5 yaşında hafif zihinsel geriliği olan bir çocuk koruyucu aile tarafından bakılmaktadır.

Alınan dersler:

- Özel çocuk vakaları için istisnalar yapılabilir.
- Milletleri, zihinsel veya fiziksel durumları fark etmeksizin her çocuk düzgün bir aile tarafından bakılma hakkına sahiptir.
- Farklı çocuk ve ailelerle beraber çalışmak en iyi yöntemleri geliştirmemizi sağlar.

KIRGIZİSTAN, Semya

Resmi olarak koruyucu bakım altında bulunan çocuk sayısı (biliniyorsa, yaklaşık sayı)

32 çocuk uzun dönem (koruyucu) bakım görmektedir. Bireysel planlar 6 aylığına tamamlanmıştır ancak garanti olması için süre 6 ay daha uzatılmıştır.

Kafala sistemindeki ve/veya diğer aile tabanlı bakım sistemlerindeki çocukların sayısı (biliniyorsa)

8164 çocuk vesayet altındadır. (2017 sonu ulusal istatistiklere göre)

Kurum bakımındaki çocuk sayısı (yaklaşık) – Kurum bakım türleri nelerdir?

21,706 (Ulusal İstatistik)

- 206 bebek evi;
- 1361 çocuk evi (yatılı okul);
- 3668 Engelli çocuklar için eğitim kurumları ;
- 152 aile tipi evler;
- 15733 genel tip yatılı okullar.

Koruyucu Aileliğin yasal durumu: Tüm yasa ve mevzuatlar / Pilot projeler

Ulusal hukuk(Çocuk Koruma Kanunu).

Koruyucu aile sisteminde düzenlemeler (4 Ağustos 2014 tarihinde, No. 439 olarak Kırgızistan Cumhuriyeti Devleti tarafından uygulamaya konulmuştur)

Var olan koruyucu bakım çeşitleri:

Teoride (mevzuatta) aşağıdaki bakım çeşitleri vardır:

1. Acil durum bakımı, birkaç saatten 24 saate kadar
2. Kısa vadeli, 1 aya kadar
3. Orta vadeli, 6 aya kadar
4. Uzun vadeli, 6 aydan fazla süre
5. Periyodik, birkaç gün hafta sonları ve tatil günleri için

Halihazırda koruyucu bakıma yerleştirilen çocuk tipleri:

- Kimsesizler
- Ailesinin bakım hakları olmayan veya bu hakları elinden alınmış, mahkeme tarafından yetersiz, belirsiz bulunmuş veya hüküm giymiş ebeveynlerin çocukları
- Yaşamlarına, fiziksel veya zihinsel sağlıklarına bir tehdidin bulunduğu ailelerden alıkonulmuş (fiziksel, zihinsel ve cinsel şiddete maruz kalan) çocuklar
- Sağlık sebepleri yüzünden çocuğun bakımını sağlayamayan veya terkedilmiş ebeveynlerin çocukları

Eğitim, sağlık, önleyici tedavi kurumlarında veya sosyal koruma gibi diğer kurumlarda kalan çocuklar.

Lead agency and other implementing partners - government, CSO, others?

Official overseeing or coordinating body for foster care:

1. The Ministry of Labor and Social Development. The role is development and approval of the Regulation on the Foster Family in the framework of the "Strategy for the protection of the family and childhood for 2017–2020, stage I". Authorized Department for the Protection of Children and Families at the MLS.
2. Department of Labor and Social Development of the region and city.
(e.g. Osh City Hall - "Osh City Development Strategy". The role is implementing the Foster Family Regulations)

Implementing organisation – foster care service providers:

3. SOS Children's Villages - implementing the Regulation on the Foster Family and training potential foster families.
4. PF "League of Children's Rights Defenders" in Bishkek - broadly informing the population about the "Regulations on the Foster Family" **in the north** of Kyrgyzstan, conducting broad information campaigns on the development of foster care model.
5. PF "Family for every child" in Osh - widespread informing the population about the "Regulations on the Foster Family" **in the south** of Kyrgyzstan, conducting broad information campaigns on the development of the foster care model.

Other partners:

Koruyucu ailelerin bulunduğu yerler, sosyal statüleri ve yaşam/gelir durumları nasıldır?

Ülke çapında orta gelirli aileler yaşamaktadır. Şimdilik, koruyucu aileler tipik 3 ila 5 çocuk arası büyüten ailelerden değil. Genel olarak mevcut koruyucu aileler ve koruyucu aile adayları 55 yaş ve üstü (hiç evlenmemiş, dul, çocuk sahibi olamayan) bekar/yalnız kadınlardır. Bazen kendi çocuğunu büyütmüş emekli, evde yardıma ihtiyacı olan bireyler de koruyucu ailelik yapmaktadır.

Koruyucu aileler ve potansiyel koruyucu aileler çocuğun biyolojik ailesi ile iletişim kurmasını istememektedir. Ayrıca en küçük çocukları seçmektedirler. Bu sorun, Kırgızistan'da 7 yıl boyunca evlat edinme ile koruyucu aile arasındaki farkların hem yetkili merciler hem de halk tarafından bilinmemesinden kaynaklanıyor.

Mevcut başarılarımız:

1. 14 Ağustos 2017 tarihinde Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti aile desteği ve çocuk koruma programlarını 2018-2028 tarihleri arasında yürürlüğe konulmak üzere kabul etti.
2. Kırgızistan Cumhuriyeti Hükümeti koruyucu (evlat edinen) aileler hakkındaki düzenlemeyi bazı değişikliklerle kabul etti.
3. Bakım kurumlarının kademeli olarak kapanacağı gerçeği göz önünde bulundurularak koruyucu bakımın geliştirilmesi için iyi bir ön koşul oluşturulmuştur.

Karşılaşılan başlıca sorunlar:

1. Halkın koruyucu bakıma ilişkin farkındalık seviyesi yetersizdir. Halka, koruyucu ailelerin esas nitelikleri hakkında yetersiz bilgi ulaşmaktadır. Birçok aile evlat edinmek istemektedir. Yetişkin çocukları ya da ailesi olanları evlat edinmeye karşı isteksizlik mevcuttur.
2. Çocuk bakımına yönelik ödemelerin düşük olması (100\$'dan daha az) ve mevsime uygun kıyafet alımı ve çocuk bakımı için gerekli diğer malzemelerin harcaması için düşük ödeme yapılmasının yanı sıra, ailenin birden fazla çocuk evlat edinmesi durumunda bütçenin aynı kalmasından dolayı çok az aile koruyucu ailelik yapmak istemektedir.
3. Çocuk aileye tamamen alışınca kadar, ailenin sosyal açıdan daha fazla desteklenmesi adına bir donanım bulunmamaktadır (sosyal ve psikolojik hizmetler).
4. Özerk yönetim kuruluşlarında ve direkt olarak çocuklarla çalışan yetkili sosyal koruma acentelerinde düşük ücret sebebiyle gerçekleşen yüksek personel cirosu.
5. Araştırma, ziyaret ve ailenin ihtiyaçlarının incelenmesi için ayrılan miktarın az olması.
6. Az sayıda personel bulunması ve sosyal hizmet görevlilerine fazla işlevsel ağırlık yüklenmesi.
7. Konuya yönelik uzmanlaşmış üniversite sayısının ve burs imkânlarının az olması sebebiyle, sosyal koruma kuruluşlarında nitelikli uzman, pratisyen ve psikolog bulunmamaktadır.
8. Sosyal hizmet görevlilerinin koruyucu ailelerle çalışması için eğitim görmelerine büyük ihtiyaç duyulmaktadır.
9. Koruyucu aileler için düzenli eğitim ve deneyim paylaşımı gereklidir.
10. Koruyucu aileler için Denizli'de bulunan Koruyucu Aileler Derneği örneği gibi bir iletişim ağı ve dernek oluşturulmasına ihtiyaç vardır.
11. Karar verici kişilerin de katılımıyla halk arasında aile tarafından yetiştirilmenin değerleri üzerine büyük ölçekli bilgi kampanyaları yürütülmesi gereklidir.

Örnek olay başlığı: Emil, bir başarı hikâyesi

Kaynak: Kırgızistan, "Her Çocuk için Aile" ya da "Semya" STK

Olay ya da durumun özeti

Emil 2004'te Osh şehrinin güneyinde babasız, işlevsel olmayan bir ailede doğdu. Anne, çocuğun babası ile resmi nikâhlıydı, ama doğumundan sonra baba onları terk etti. Emil'in annesi Alfia bir yerde çalışmıyordu. Çocuğun kendisine ait olduğunu kabullenmeyen babanın onları terk edişinden sonra Alfia stresle başa çıkamayarak içmeye başladı. Sonuç olarak çocuk, uygun bir bakım görmedi. Sık sık ders kaçırdı, ihmal edildi ve hırslılığa başvurdu.

Çocuk İşleri Denetim Kurulu çalışanları Emil'i hırsızlık yaparken yakaladılar ve Osh şehri Çocuk ve Aile Koruma Kurumu yetkili bölümüne teslim ettiler. Emil'in ailesinin yaşam şartları incelendiğinde, ailenin zor bir durumda olduğu, çocuğun annesinin çalışmadığı, alkol bağımlısı olduğu ve bu yüzden de çocuğa uygun bir eğitim ve bakım sağlayamadığı ortaya çıktı.

Osh Belediyesi Çocuk İşleri Komisyonu Emil'i bu konuda eğitilmiş bir ailenin yanına yerleştirdi. Önce bir ay, sonra 6 ay süreli yerleştirilen Emil, en sonunda bu ailede iki yıl geçirdi. İyi yaşam koşullarına sahip olan koruyucu anne Zarina, bir okulda öğretmen olarak çalışıyordu. İki yıl sonra Emil, derslerini aksatmadan iyi bir şekilde çalışmaya başladı.

Zarina (koruyucu anne) ve Alfia (biyolojik anne) en başından beri güven ilişkisi kurdular. Zarina, Emil'in annesi ile iletişime geçmesini destekledi. Koruyucu ailelik eğitimi sayesinde Zarina, koruyucu bakımın temel amacının biyolojik aileye güçlükleri yenmeleri konusunda geçici yardım sağlama olduğunu biliyordu. Emil'in her an annesi ile buluşma izni vardı. Bu konuda Zarina: "Eğer Emil'in annesinin hayatı iyiye giderse ve onun peşinden gelirse, o zaman onu geri veririm. Çocuğu annesinin elinden almak istemiyorum. Zaten annesini de seviyor." yorumunda bulundu.

2017'den beri Emil tekrar kendi annesiyle yaşamını sürdürüyor. Yerel koruma hizmetlerinin aktif çalışması sayesinde ve tam bir rehabilitasyon kursu bitirdikten sonra alkol bağımlılığından kurtuldu. Şimdi bir işi var ve oğlunun ihtiyaçlarını karşılayabiliyor.

Çıkarılan dersler:

Yapmamız gerekenler:

1. Koruyucu aileler için eğitim saati sayısını arttırmak.
2. Olumlu deneyimi olan ailelere değişim ziyaretleri yürütmek.
3. Koruyucu Aileler Derneği oluşturmak.
4. Koruyucu aileliği teşvik eden büyük çaplı bilgilendirici kampanyalar düzenlemek.

TÜRKİYE, Hayat Sende

Resmi olarak koruyucu bakımda olan çocuk sayısı: (yaklaşık olarak)

6,468 (5.289 koruyucu ailede) (2018, Ulusal İstatistikler²³)

Kafala / aile tabanlı diğer resmi bakım yöntemleri bünyesindeki çocuk sayısı

Kurum bakımındaki çocuk sayısı (yaklaşık) – kurum bakım türleri nelerdir?

14,214. (2018, Ulusal İstatistikler²⁴)

Türkiye’de Aralık 2018’de ev dışı bakımın farklı türlerinde bakım gören çocuk sayıları:

Küçük grup evi ya da aile tipi evlerde bulunan çocuk sayısı	Kurum bakımındaki toplam çocuk sayısı (grup evleri dahil, koruyucu aile bakımı hariç)	Diğer türler
Bireysel aile tipi evlerde 6,199, grup evlerinde 6,383.	14,214	Uzman çocuk destek merkezlerinde 1,632 (kurumlar)

Karşılaştırıldığında, devlet tarafından biyolojik ailesi ile yaşaması için desteklenen çocuk sayısı 119,537, biyolojik ailesi ile tekrar bir araya gelen çocuk sayısı (2005-2017) 11,485, ve bu dönemde evlat edinilen toplam çocuk sayısı 16,809’du.

Türkiye’de üç çeşit kurum bakımı vardır; grup evleri (6-8 çocuk dönüşümlü değişen 3 koruyucusu ile şehir merkezinde sıradan bir apartman dairesinde yaşar), grup ev bölgeleri (6-8 çocuk dönüşümlü değişen 3 koruyucusu ile birçok benzer evi barındıran bir konut sitesinde yaşar) ve son olarak çocuk destek merkezleri (travmatik geçmişi olan ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyan çocuklar farklı sürelerle diğer çocuklarla kalırlar). Türkiye’de 2018 istatistiklerine göre 111 grup ev bölgesinde 6,383, 1,192 grup evinde 6,199 ve 63 çocuk destek merkezinde 1,632 çocuk bulunmaktadır.

Koruyucu bakımın resmi durumu: yasa ve mevzuatlar / pilot projeler

Türkiye’de Koruyucu Bakım Düzenlemeleri henüz son zamanlarda (2012) kabul edilmiş ve şu an devlet koruması altındaki çocukların %30’u koruyucu bakıma (uzun süreli) yerleştirilmiştir.

Mevcut koruyucu bakım türleri:

Düzenleme kapsamında üç çeşit koruyucu bakım türü bulunmaktadır. Yeterli destek yöntemi bulunmadığından sadece uzun süreli bakım mevcuttur. Uzun süreli bakımın yanında kısa süreli ve profesyonel koruyucu bakım türleri de düzenleme kapsamındadır fakat henüz hiçbir uygulaması bulunmamaktadır.

²³ <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>

²⁴ <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/chgm/uploads/pages/istatistikler/2018-5c62a51c75b1f.pdf>

Hangi tür çocuklar şu an koruyucu bakıma yerleştirilmekte? Terk edilmiş bebekler, daha büyük çocuklar, erkek/kız, ev bakımından mı, aileden mi yoksa sokaktan mı?

Öncü kuruluş ve diğer uygulayıcı kurumlar – devlet, STK, diğer?

Türkiye’de devlet, çocuklara bakım sağlamakta baskın rol oynamaktadır. Bu sebeple polise, yasa ve düzenlemeleri oluşturmaktan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumludur. Her valilik bünyesinde (toplam 81 adet vardır) bulunan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bireylerin başvurularını toplamada, aday koruyucu ailenin değerlendirilmesinde, çocuğun yerleştirilmesinde ve sürecin izlenmesinde tek yetkili organdır. Nadiren de olsa, bakanlığın belli sayıda çocuğun ev bakımı (çoğunlukla grup evler) görmesinde sorumluluk alması konusunda birkaç kuruluş ile protokol imzaladığı da olmuştur. Hayat Sende ve bazı Koruyucu Bakım Kuruluşları şehirlerinde ve ülke çapında farkındalığı artırarak ve halkı koruyucu aileliğe teşvik ederek bu süreci desteklemektedir. Ayrıca birçok STK da koruyucu bakımda daha yüksek standartlar yakalamak adına savunuculuk işi yapmanın yanı sıra koruyucu ailelere ve sosyal hizmetler görevlilerine eğitim sağlamada desteklerini sunmaktadır.

Koruyucu bakım için resmi denetleme veya düzenleme kurumu: Türkiye’nin 81 ilinin her belediyesinin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü

Uygulayıcı kurum – koruyucu bakım hizmeti sağlayıcıları: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü

Diğer kuruluşlar: Koruyucu Bakım Dernekleri, Kimsesiz Sokak Çocukları Dernekleri, kurum bakımı sağlayan bazı kurumlar (Koruncuk, Mikader, Muradiye vb.) , UNICEF Türkiye

Çoğu koruyucu ailenin konumu, sosyal altyapısı ve yaşam şartları nasıldır? Sadece başkentte ve büyük şehirlerde mi yoksa kasaba ve köylerde de mi? Belli bir bölge ya da bölgelerde mi yoksa ülke çapında mı? Sadece eğitilmiş, iş sahibi ve iyi konaklama sağlayacak aileler mi yoksa her altyapıdan aile mi? Toprak sahibi aileler mi yoksa özel gelir kaynağı olanlar mı? Başka çocuğu olan aileler mi yoksa çocuksuz aileler mi? Evli mi bekâr mı?

Mevcut başarılarımız:

İlgi gösteren bekâr anne/babalar (anekdot temelli kanıtlar)

Karşılaşılan başlıca sorunlar:

Genellikle çocuk sahibi olmak isteyen ve ayrıca ‘destekleri’ de çocuğun yaşına göre değişen aylık ödenek (300-1000 TL); koruyucu annenin çalışmaması durumunda sosyal güvenlik ödemesi. Diğer faydalar- değerlendirmek isteyen düşük sosyal altyapıdan koruyucu aileler başvuru yapma eğilimindedir fakat Koruyucu Bakım Dernekleri, çocuğun bir aileden daha fazlasına ihtiyaç duyduğunu ileri süren toplum kökenli iyileştirmeden ziyade çocuğun iyi eğitilmiş ve ona ilham verecek bir aileye ihtiyaç duyduğu görüşünü desteklemektedir.

Çok sayıda koruyucu aileden yardım almak amacıyla siyasi baskı da kullanılmıştır; kendi

bölgelerindeki sayının daha yüksek olması için parti desteğini kullanmak, her bölgede yolunda gitmedi.

EK B: BİRLEŞMİŞ KRALLIK'TA MODERN EVLAT EDİNME UYGULAMASINA VE KORUYUCU AİLELİĞE İSLAMİ REHBERLİK

Penny Appeal, Ocak 2018, yazar: Shaykh Zuber Karim (www.pennyappeal.org)

Bu, 2017'nin ilk aylarında, tanınmış Müslüman bilginleri, cemaat liderlerini ve Birleşik Krallık koruyucu bakım sektörü uzmanlarını birleştirilerek geliştirilmiş rehberin bir özeti.

1. Kimsesizleri korumanın İslam'daki önemi

İslam savunmasız çocukları, özellikle kimsesizleri korumaya son derece teşvik eder. Muhammed ve Musa peygamberler (sav.) yetimlerdi ve Muhammed peygamber (sav.) bir çocuk evlat edinmişti. Bu nedenle Müslüman cemaatler, İslam kanunlarında 'toplumsal zorunluluk' olduğu gibi, evsiz ve kimsesiz çocukların onları koruyacak ve onlara bakacak aileleri olmasını sağlayacak (Al-Zuhayli, 20072) ahlaki sorumluluğa sahiptir.

2. Evlat edinme ve koruyucu aileliğin tanımı ve terimcesi

Evlat edinme terimi, çocuğun kalıcı olarak bir aileye yerleştirilmesini, bu vasıta ile çocuğun ailevi sorumluluğunun da evlat edinen aileye geçmesini ifade eder. Koruyucu ailelik, çocuğun bir evde geçici bakımının sağlanmasını, bu sebeple ailevi sorumluluğun biyolojik anne-baba ya da yerel yetkililere ait olduğunu ifade eder. Evlat edinme de koruyucu ailelik de çocuğun soyu hakkında bilgilenme hakkını ve biyolojik bağlarını etkisiz duruma getirmez. Birleşik Krallık'ta uygulanan evlat edinmenin, Tabannî'nin yasaklanmış uygulamasının benzeri olduğu yanlışlığına düşülmektedir. Durum böyle değildir. İki uygulama arasındaki temel fark Tabannî'nin biyolojik anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi geçersiz görmesidir. Fakat Birleşik Krallık'ta evlat edinen ailelerin çocuğa evlat edindirilme durumuyla ilgili bilgilendirmeleri ve biyolojik aileleri konusunda yaşına uygun bilgiyi vermeleri beklenmektedir. Böylece, bu temel fark sebebiyle hem evlat edinmenin (çocuğun evlat edinme durumundan haberi olduğunda) hem de koruyucu aileliğin İslam'da fazlasıyla övülmeye layık görülen Kafālah al-Yatīm'in (yetimin korunması) bir çeşidi olduğu düşünülmektedir.

3. Çocuğun kimliğinin, soyadının ve kökeninin korunması

Muhammed peygamberin (sav.) kendisi de bir evlat edinmiştir. Evlat edinilen oğlanın soyu hakkında açıklık sağlanması için Kuran'ın şu dizesi ortaya konur: "Evlatlıklarınızı babalarının soyadlarıyla anın." (Kuran 33:5). O andan sonra peygamberin evlat edindiği oğlunun soyadı, biyolojik babasının soyadına geri döndürülmüştür.

Bu sebeple birçok insan evlat edinmenin, Birleşik Krallıkta evlat edinilen çocuğun soyadının değiştirilmesinin soyun korunmasını bozduğu düşüncesiyle günah olduğu kanısına varmıştır. Müslüman bilginlerin en yaygın düşüncesiyle uyumlu olmak adına, evlat edinen ebeveynin, çocuğun soyadını değiştirmemesi tercih edilmektedir. Fakat bazı çocukların biyolojik soyadlarını kullanmaları, onları ve evlat edinen ailelerini, onlara tehlike arz edebilecek kötüye eğilimli aileler tarafından tespit edilme riskine sokacağı fark edilmiştir; bu sebeple, böyle durumlarda çocuğun soyadının değiştirilmesi gerekmektedir. Soyadı değişikliğinin gerekli olduğu örneklerde, çocuğun yine de soyu hakkında bilgilendirilmesi zorunludur...

çocuğun evlat edinilme durumunun farkında olduğu, soyu ve kökeni hakkında uygun miktarda bilgi verildiği durumlarda da evlat edinme İslam'a tamamen uygundur. Koruyucu bakım bağlamında Birleşik Krallık yasalarında, koruyucu aileye yerleştirilen çocuğun ailevi sorumluluğu biyolojik ebeveynlerine ya da yerel yetkililere ait olmaya devam eder (hiçbir zaman koruyucu aileye geçmez.). Bu sebeple, İslami çerçeveden köken sorunu konusunda ufak bir fikir çatışması görülmektedir.

4. Biyolojik olarak bağ bulunmayan çocukla tesettür ve mahremiyet sorunu

İslam, kadınların ve erkeklerin birbirleriyle nasıl bir etkileşimde bulunmaları gerektiğiyle ilgili - çoğunun ergenlik yaşına ulaşan ve İslam yasalarında yetişkin olarak nitelendirilen bireylere ilişkin olduğu - kesin kurallara sahiptir. Ergenlik yaşından sonra, kadın ve erkek (yakın bağı bulunmayan) birlikte yalnız kalmamalı ve kadının bedeni ve saçları tamamen örtülü olmalıdır (türban). İslam bilginleri duruma göre temellenen bir bakış açısıyla ve yerel bilginlere danışılarak bunun evlat edinmeye ya da koruyucu aileliğe engel olmaması görüşüne vardılar. Dahası, bedenin örtünmesi türbanın unsurlarından sadece biri, aslında daha büyük âdeti davranış, etkileşim ve niyete dayanır. ...koruyucu aileler için 'daha güvenli koruyuculuk' kuralları türbanın yüksek standartlarının yerine getirilmesini (ilişki bağlamında) ve bunun evlat edinilen çocukla birlikte rahatça uygulanmasını sağlar.

Emzirme sürecinin (ya da fiziksel bağı) olması durumunda, İslami çerçevede çocuk biyolojik evlat olduğu gibi ailenin bir üyesi olarak görülür. Emzirmenin olmadığı ve evlat edinen ebeveynler ve evlat edinilen çocuk arasında fiziksel bir bağ yoksa (bkz: Bölüm 5) evlat edinilen çocuğun evlat edinen ailenin çocuklarıyla evlenmesi teknik olarak İslam yasaları sınırları içindedir.

Fakat bu toplumsal olarak uygunsuz bulunabilir.

İslami geleneklerde, evlenmek isteyen kadınların genellikle biyolojik babaları olan yasal velilerinin iznini almaları ısrarla vurgulanır. Fakat âlimler, koruyucu ailede büyüyen ya da evlat edinilen kadınların bir imamın rızasını almasının ya da bir İslam âliminin onun adına ilgilerini ifade etmesinin yeterli olduğu görüşündedirler. İmam ya da âlim bu yetkiyi evlat edinen aileye de aktarabilir.

Ebeveynin arzusu üzerine koruyucu bakım yapılan ya da evlat edinilen çocuğa miras bırakma konusunda İslam miras yasaları koruyucu bakım yapılan ya da evlat edinilen çocuğu hükmen dâhil etmez. Daha ziyade, İslam yasalarına göre evlat edinen aileler varlıklarının üçte birine kadarını mirasçı olmayan taraflara miras bırakabilirler. Buna ek olarak, evlat edinenler ve koruyucu bakım yapanlar, çocuğu sağlıklarında ödüllendirmek isteyebilirler ve aile üyesi olmayanlar için bu konuda bir sınırlama yoktur.

5. Ebeveyn – çocuk ilişkisinin oluşturulması

Biyolojik annesi dışında biri tarafından emzirilmiş olan ya da başka yolla anne sütü verilmiş olan çocuklar İslam'da sütanne çocuğu olarak özel bir durumda görülmektedir. İslami öğretilere göre sütanneler evlat edinilen çocuklarla biyolojik çocuklarıyla olan ilişkisine benzer bir yasal ilişkiye sahiptir. Bu sadece 2 yaşından önce emzirilmiş çocuklar için geçerlidir. Bu koşul, sıklıkla ergenlik çağından sonra cinsiyetler arası ortaya çıkan türban ve mahremiyet sorununu çözmek için göz önüne alınmaktadır. Bazı evlat edinen anneler hormonal tedavilerle süt üretimini uyarır; birinin vücuduna zarar veren her yolla süt üretimi İslam'da yasaklanmıştır.

Bu sebeple, uygun ve nitelikli bir doktorla görüşülmediği sürece bu işlem yapılmamalıdır. Sütanneliğin sadece sınırlı sayıda evlat edinme yerine bir seçenek olduğu ve koruyucu ailelik için uygun bir uygulama olmadığı da dikkate alınmalıdır.

6. Dinler arası yerleştirmeler – Müslüman olmayan bir çocuğa bakmak

İslam geleneğinden açıkça anlaşıldığı üzere dini geçmişi fark etmeksizin korumasız çocuklara bakmak övülmeye değerdir. Bu sebeple gayri Müslim bir geçmişe sahip olan savunmasız bir çocuğu korumak, izin verilir olmasının yanı sıra övgüye layık bir çabadır. Dahası, bireyin kendi dinini çocuğa kabul ettirmesine hem yasal hem de dini açıdan izin verilmediği dikkate alınmalıdır. Evlat edinen ve koruyucu aileler, gayrimüslim bir aileye yerleştirilen Müslüman çocuklara aynı desteğin verilmesi beklendiği gibi, çocuğun mirasına ait dini ve kültürü anlatmaları konusunda teşvik edilmişlerdir. Eğer büyük bir çocuk, koruyucu ya da evlat edinen aile tarafından zorlanmadığı takdirde, kendi kişisel kararıyla ailenin dinini kabul ederse, verdiği karara saygı duyulmalıdır.

REFERANSLAR

Ali, S. M. (2016). *Foster Care in Egypt: A Study of Policies, Laws, and Practice* . Cairo: Masters in Public Policy Thesis, The American University in Cairo .

Al-Zuhayli, W. (2007). *Al-Wajiz fi al-Fiqh al-Islami*, vol 2 . Damascus: p.347.

Atwool, N. (2018). *Opinion Piece: Are we setting children in care and their care givers up to fail?*

In Children Australia, Volume 43 Number 4 pp. 225–227. <https://doi.org/10.1017/cha.2018.42>

Cantwell, N. D. (2012). *Moving Forward: Implementing the Guidelines for the Alternative Care of Children*Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland.

EveryChild. (2011). *Scaling down. Reducing, Reshaping and Improving Residential Care Around the World*. London.

EveryChild (2011) *Fostering better care: improving foster care provision around the world*. London.

<https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/Fostering%20Better%20Care%20-%20Improving%20Foster%20Care%20Provision%20Around%20the%20World.pdf>

Family for Every Child. (2015a). *Strategies for delivering safe and effective foster care A review of the evidence for those designing and delivering foster care programme*. London.

Family for Every Child. (2015b). *The place of foster care in the continuum of care choices: A review of the evidence for policymakers*Family for Every Child.

- Kaasbølla, J., Lassemo, E., Paulsen, V., Melby, L. Solveig O.O (2019) Foster parents' needs, perceptions and satisfaction with foster parent training: A systematic literature review, in Children and Youth Services Review <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2019.03.041>
- Karim, S. Z. (2018). *Adoption and Fostering in the UK: Islamic Guidance on the Contemporary Practice of Adoption and Fostering in the UK*. UK: Penny Appeal, www.pennyappeal.org
- Lord, J. & Borthwick, S. (2009): Together or apart? Assessing siblings for permanent placement. BAAF Good Practice Guide: first published 2001.
- Martin, F. a. (2007). *Someone That Matters: The Quality of Care in Childcare Institutions in Indonesia*. Jakarta: Save the Children, DEPSOS RI and UNICEF.
- Megahead, H. A. (2008). Family Foster Care, Kinship Networks and Residential Care for Abandoned Children. *Journal of Family Social Work*.
- O'Kane, C. a. (2016). *Alternative Child Care and Deinstitutionalisation: A Case Study of Indonesia*. SOS Children's Villages International and European Commission.
- Rotabi, K. S., Broomfeld, N. F., Lee, J., & Abu Sarhan, T. (2017). The Care of Orphaned and Vulnerable Children in Islam: Exploring Kafala with Muslim Social Work Practice with Unaccompanied Refugee Minors in the United States. *Journal of Human Rights and Social Work, Springer International Publishing*, DOI 10.1007/s41134-017-0027-2.
- UN. (1989). *The United Nations Convention on the Rights of the Child*. New York: United Nations.
- UN. (2010). *Guidelines for the Alternative Care of Children*. New York: United National General Assembly GA Res 142, UNGAOR, Sixty fourth Session, Supplement No. 49, Vol.I, (A/64/49 (2010)) 376. .
- UNICEF and CAPMAS . (2017). *Children in Egypt 2016: A Statistical Digest*. Cairo: The Central Agency for Public Mobilization and Statistics (CAPMAS), Egypt and UNICEF <https://www.unicef.org/egypt/media/1346/file>
- Wilson, K., Sinclair, I., Taylor, C., Pithouse, A., & Sellick, C. (2004) *Fostering success An exploration of the research literature in foster care*. Social Care Institute for Excellence (SCIE): London. <https://www.scie.org.uk/publications/knowledgereviews/kr05.pdf>

Bu rapor Hayat Sende Derneği adına Arkadaşım Hayat Projesi kapsamında İstanbul Üniversitesi Çeviri Kulübü üyeleri tarafından çevrilmiştir.

Çevirmenler:

Ayşenur Aksak, Batuhan Sofuoğlu, Can Güzel, Deniz Ezgim Zeybek, Doğukan Kılıç, Elif Kırbaş, Meysun Sözeri, Nur Banu Demirci, Tuğçe Köse

Çeviri Editörleri:

Hüseyin Yalım, Kübra Altıntaş

Teknik Düzeltmen:

Cihat Çamyar

